

МОРИС ПЕРИСЕ

**ОПАСНО Е
ДА СЕ
ЗАКЪСНЯВА**

13 ⁹⁹
ЛВ.

МОРИС ПЕРИСЕ

ОПАСНО Е ДА СЕ ЗАКЪСНЯВА

Превод: Мариана Панова

chitanka.info

Романът е удостоен с наградата за най-добър криминален роман на Франция за 1986 година. До момента в целия свят са продадени над 5 милиона екземпляра от него.

С ръка над очите си, за да се предпази от лъчите на залязващото слънце, които го заслепяваха, Бертран Абади следеше с поглед един сокол, който кръжеше в неподвижния въздух.

— Облаците са розови — каза той, смеейки се. — Мистралът ще задуха утре.

Венсан Лардие, който привършваше подреждането на книжата, стана от бюрото си и се приближи към него.

— Няма да е зле. Трудно понасям 35 градуса на сянка!

— Тогава не е трябвало да избираш професията на строителен инженер! Като чиновник в някой малък кабинет с климатична инсталация нямаше да страдаш от жегата! Не бих искал да те обезкуражавам още в началото, но ще бъде много, много горещо поне до края на август. Жаден ли си?

— До гуша ми дойде от Лазурния бряг, чуваш ли? До гуша! Очевидно защото при такова небе никога не вали?

— Нима това не ни е от полза? Знаеш много добре, че при закъснението, което имаме, ако вали няколко дни, за нас ще бъде истинска катастрофа. Искаш ли да пиеш нещо или не?

Бертран донесе чаши, бутилка уиски, газирана вода и лед на масата, една много грозна маса от бяла пластмаса с метална рамка.

— Налей ми — каза Венсан. — Съсипан съм.

Терасата на малката къща, предоставена на тяхно разположение от Главното строително управление, докато ръководят работите в долината Верпо, се издигаше над поля с изобилна растителност, които под лек наклон се простираха, докдето стигаше погледът. Лозя и овощни градини, пътища, прикрити зад плетовете, след това стърчащите като бодли на таралеж кранове, които сочеха бреговете на река Верпо. Реката Верпо: спокойна и безобидна струйка вода през по-голямата част от годината, но след пролетните и есенните бури буен, пълноводен порой, който излизаше от коритото и опустошаваше плодородните земи. Г. С. У. имаше за задача окончателно да разшири и да укрепി стръмните брегове посредством големи циментови блокове, излети на място, и после да издигне мост, по който да минава голяма магистрала.

Седнали в кресла също от бяла пластмаса, сложили босите си крака върху перилата, обвити с прашна дива лоза, двамата инженери

отпиваха бавно от уискито си. Венсан притисна към челото си запотената чаша.

— Каква горещина! Никога не бих повярвал, че в Хиерес^[1] се пекат като на скара през лятото. А ти, който ми казваше, че след пет часа морският ветреца носи прохлада! Питам се как ще поддържа темпото и ще спазваме работния план.

— Няма ли да престанеш да говориш за работа? Слушай, ще отидем да хапнем нещо на брега или някъде другаде. На 13 юли сигурно има балове в околностите, а аз обожавам атмосферата на провинциалните балове.

— Изпълнени с миризма на пържени картофи, на горена захар и прахоляк! Покорно благодаря. Колкото до вечерята на брега на морето... По трима души на квадратен метър при осемнадесет километра плажна ивица и ресторантите, превземани с щурм!

— Не ми казвай, че искаш да останеш тук и да се храниш непрекъснато със замразени храни?

— Повтарям ти, че съм уморен до смърт.

— Познавам песента: оставям те сам, а когато се прибера, те намирам пред запаления телевизор, който пращи, защото програмата отдавна е свършила!

Бертран беше прав, но това с нищо не променяше желанието на Венсан да остане сам, да стои дълго и неподвижно на терасата, да се разхожда полугол от стая в стая, вярно, да гледа телевизия, да води този в известен смисъл вегетативен живот, който беше единствено съвместим с природната му саможивост, необяснима за неговия приятел. Но какво значение, че Бертран не го разбираше? Щеше да го остави сам в тази тъжна къща и какво от това?

— Ще взема един душ — каза Бертран. — После ти ще се изкъпеш, обличаш се и те чакам за едно кръгче. Става ли?

— Не.

— Знаеш, не си много забавен?

Непринудената младост на Бертран, детето в него, понякога възторжено, понякога намусено, изненадваше винаги Венсан, затворен, по-зрял. Венсан поклати глава, постави чашата на масата.

— Но да — каза той. — Когато нямам настроение.

— И тази вечер нямаш?

— Да.

— Е, добре, ще изляза без теб. Остави поне да ти кажа, че грешиш.

Бертран беше двадесет и седем годишен здравеняк, със светло лице, което луничките не загрозяваха, дори напротив. Буйна коса, падаща над челото, наситено сини очи, хубаво подредени зъби, разкривани от добре очертани устни. Беше избрал да живее свободно, без да си задава въпроси, без да усложнява живота си. Пъргав, винаги в движение, той обичаше да се среща с хора, да говори с тях, да тича по момичета, но не се привързваше към никоя, убеден, че най-хубавият начин да живееш добре е да останеш свободен. Три месеца по-рано той не познаваше Венсан, дошъл от север и влязъл в Г. С. У. миналата пролет. Работата ги беше свързала, а след това освен взаимното уважение едно другарство, което бързо стана приятелство. Венсан беше горе-долу на неговите години, но той се чувстваше като дете пред него. Че този по-голям брат беше по-замислен, по-потаен от него, въобще не му пречеше. Венсан не беше общителен, ето всичко. И физически също Венсан не му приличаше. Със среден ръст, лице с правилни, но немного изразителни черти, с тъмно лице и коса той не привличаше вниманието и малко се интересуваше от това.

— Наистина ли няма да дойдеш?

Над белия панталон бялото поло на сини райета подчертаваше силата на мускулите на Бертран, загара на кожата му, светлия му поглед.

— Не. Забавлявай се добре!

— Не съжаляваш ли?

— Тръгвай!

Двете момчета ползуваха общо една меари с пластмасов яркожълт гюрук, която им служеше не толкова за да отиват на работа — колите на строежа бяха за това на тяхно разположение, — колкото за техните нощни обиколки или по-скоро за нощните обиколки на Бертран.

— Къде имаш намерение да отидеш? — попита Венсан.

— Предполагам, че тази вечер има увеселения навсякъде. Може би в Кро. Ако не намеря там момиче по мой вкус, ще отида другаде. Или пък ще се прибера.

— Нищо ли няма да хапнеш?

Вече на последното стъпало на стълбите Бертран не чу въпроса. След шума от заминаващата меари тишината легна върху полята, нарушавана от време на време от свистенето на вятъра. Някъде много далеч гръмотевица разкъса небето.

— А Бертран, който казваше преди малко, че мистралът ще задуха утре!

Гирлянди от разноцветни лампички пресичаха улиците на Кро. Носена от вятъра музика застигна Бертран, преди още да успее да намери място да гарира колата. Импровизираните паркинги бяха препълнени и той трябваше да повърви стотина метра, преди да стигне осветения площад, стрелбищата, сергиите с вафли и ябълки, потопени в яркочервен карамел, въртележките, които се въртяха под водопад от модни шлагери. Блъскан от младежи, които се замеряха с бомбички и фишеци, той си проправи път до края на площада до църквата, където върху естрада, окичена с гирлянди от чимшир, освежени с хартиени цветя в ярки тонове, вилнееха петима музиканти с копринени розови ризи. Разочарованието му можеше да се сравни само с изненадата му. Той се надяваше да намери тук едно селско увеселение, с трогателна едновременно музика, добродушна публика и това, което виждаше, не го привличаше: лош оркестър, свирещ задъхани рокове, уредба, пусната на най-силно, младежи, които се кълчеха без радост, със застинали лица, това ли беше днес празникът в едно провансалско село? Венсан имаше хиляди пъти право да остане спокойно пред малкия екран да гледа „Гражданинът Кейн“.

Безчувствен към любопитството на хората, които го оглеждаха, той не остана на дансинга, тръгна по алеите, обградени с бараки, изненада се, когато откри в един ъгъл, малко настрани, детска въртележка, една от ония стари въртележки с кончета, прилична на тези, които бяха омайвали детството му. Хипнотизиран, той спря, изведнъж развълнуван от старичката мелодия, която един малък автомат от боядисано дърво като че тактуваше: тази музика също го отнасяше двадесет години назад и той се умиляваше от свитъка перфорирана хартия, който се сгъваше и разгъваше, преди да бъде отново глътнат от автомата. Една въртележка, каквато вече не правят, която той по би очаквал да види в някой музей, отколкото на този селски площад, където анахронична, тя беше още по-красива. Кончетата от боядисано дърво, украсени с грива от истински конски

косъм, кожените амуниции с позлатени кабари го удивляваха още повече, тъй като въртележката се въртеше почти напразно. Няколко деца седяха изправени, сериозни и без да се усмихват, върху кончетата, които бавно се издигаха и слизаха, и Бертран изпита мимолетното усещане, че тази въртележка извън времето се въртеше по-скоро в някакъв сън, който не се свързваше с реалността. Защото той самият в плен на детските си спомени и на своето въображение не виждаше вече нищо друго освен тази въртележка и не чуваше нищо друго освен трогателната мелодия.

Изведнъж, когато я видя, всичко се преобърна. Седнала като амазонка върху един бял кон, с ръце, стиснали гривата, момичето, на което трудно би могло да се определи възрастта — двадесет, двадесет и пет години, може би повече, — беше облечено в широка светлосиня рокля, която се вееше около нея, с боси крака и толкова сериозно лице, че веднага го изпълни с някаква тревога. Хубава? Беше нещо повече от хубава, различна. Чудесен овал, тънки черти като че рисувани от художник-миниатюрист, златистокестенява коса, падаща на дълги къдрици върху раменете ѝ, тя имаше дълбоко разположени в орбитите очи, които като че не виждаха нищо, като очите на слепец. Той вървеше от изненада към изненада и при все това всичко му изглеждаше естествено: една почти нереална жена на детска въртележка, една жена, която не приличаше на никоя друга, като че дошла от миналия век, с неподвижността на статуя, тя като че беше част, изваяна също от дървото на самата въртележка.

Вълнуващо бавно въртележката спря и докато Бертран любопитен и с интерес очакваше да я види да слиза, тя остана неподвижна, загледана в пъргавия и бърз мъж, който минаваше от един конник на друг, за да събере пластмасовите жетони, стойността на една обиколка. Тя поклати отрицателно глава и той отиде на касата, върна се с жетони, които ѝ подаде. Тя ги взе, отхвърли глава назад, засмя се гърлено и му подаде един. Бертран ревнуваше тази близост, която, изглежда, свързваше момичето и момчето от въртележката. Сега те се смееха заедно, смях на дете, което е погодило някакъв номер, съучастнически смях. Изведнъж той престана да вижда друго освен тях двамата, еднакво млади и красиви, но първото му чувство не минаваше: той не живееше вече в настоящето.

Въртележката отново потегли. Неподвижен, Бертран не преставаше да разглежда непознатата всеки път, когато минеше покрай него, все така неподвижна, все така величествена. Едно странно желание го обхвана: желание да се приближи към нея, да я опознае, като че тя бе насила нахълтала в живота му: съществуваше миналото, празнотата, щеше да настъпи бъдещето, богато на обещания. Но този реалист, това момче без проблеми и без комплекси, имаше смътното усещане, че не е господар на ирационалните събития. При това той не беше само техен зрител.

След като обиколката свърши, момичето подаде жетон на момчето. Привидно те не говореха помежду си, но усмивките им ги свързваха повече от всякакви думи. Колко ли време Бертран остана така хипнотизиран от това същество, което видимо не се интересуваше от нищо друго освен от тази бавна обиколка на дървените коне с прекрасни цветове под меката светлина, от старинната мелодия на латерната? Когато момичето привърши запасите си от жетони, хвърли отчаян поглед към момчето, което поклати отрицателно глава, без да каже нищо, но и без да престане да се усмихва, една прочувствена усмивка, толкова нежна, че нечувствителният Бертран беше потресен. Раздвоен между две желания: да ѝ плати нови обиколки с въртележката или да ѝ подаде ръка, за да ѝ помогне да слезе, той беше поразен от погледа, който ѝ хвърляше момчето: излъчващ едновременно изненада, страх и враждебност. Все пак той задоволи второто си желание съвсем естествено, като че познаваше отдавна момичето. Сам се учудваше на себе си; като че някой беше завладял волята му и го принуждаваше да действа по начин, съвсем противен на разума.

Непринудено той се приближи към въртележката с протегнатата ръка. Няколко секунди тя го разглежда, без да се усмихне, и с внезапно свито гърло той се подчини на синия поглед, отправен към него, най-после жив, втренчен и въпросителен. И после момичето се усмихна и буйна радост обхвана Бертран. На свой ред усмихнат, той се изненада от нейната лекота, грация, нейната демодирана елегантност. Едно момиче от друго време, притежаващо в същото време естествената непринуденост на съвременно момиче.

Те избухнаха в смях и без да се замисля, Бертран предложи:

— Ще потанцуваме ли?

Боговете му помагаха. Кратка почивка след разгула от рокове и бесни ритми, сега оркестърът свиреше блус, единственият танц, в който не се показваше толкова несръчен. Тя наведе глава, без да отговори, и развълнуван, той много внимаваше да не я притисне много силно, затвори очи, когато бузата му докосна косата, която ухаеше на изсушени цветя. Една мека, копринена коса, в която имаше желание да зарови лицето си, да се изгуби. Без да иска, устните му докоснаха кожата зад ухото, толкова мека, като че галеше кожата на бебе. Очевидно момичето не знаеше да танцува, но въпреки това, водена от него, не беше скована. С гъвкаво тяло тя се оставяше да я носи бавния ритъм на този танц, който свърши много по-бързо, отколкото желаше Бертран. Застанали лице в лице, без Бертран да пусне ръката ѝ, те чакаха.

— Обикновено — каза той — оркестрите винаги бисират.

Наистина оркестърът засвири нов блус, една от тези модни мелодии, които звучат непрекъснато по радиото цяло едно лято и чието повторение при нормални обстоятелства щеше да го раздразни, но тук, в този свят, като в някой сън той не мислеше за нищо друго освен за това гъвкаво и топло тяло, което се притискаше в него, за свежия и смущаващ парфюм, който излъчваше, за това съвсем ново чувство, което го парализираше.

Слисан, той, който минаваше от момиче на момиче естествено и без угризения, който си казваше, че любовта е само някаква женска измислица, за да се впримчи мъжът, той, който се кълнеше никога да не се влюби, ето че за пръв път в живота си се чувстваше обзет от голямо вълнение, от голямо смущение. Четвърт час по-рано той не познаваше това ослепително същество: сега имаше чувството, че тя винаги е била част от неговия свят. А ако това беше любовта?

Един рок последва блуса, прекъсна очарованието и те се отдалечиха от дансинга. Макар че Бертран не беше пуснал ръката на момичето, те с голяма мъка успяваха да не бъдат разделени от плътната тълпа, която ги блъскаше, заплашвайки да ги погълне.

— Да отидем ли да пием по чашка? — попита той.

Тя вдигна ръка към устните си:

— Не — каза тя рязко.

После добави по-меко:

— Не съм жадна.

Изведнъж тя му стана чужда, като че нещо се беше счупило между тях.

— Вече трябва да се прибирам.

— Вече? Ние едва се познаваме и...

Съзнаваше, че ако настоява, прави още по-неотвратима раздялата, която щеше да настъпи. Нищо вече не беше както преди; имаше пред себе си едно малко животинче с бягащ поглед, което се страхуваше.

Какво можеше да й каже, което да прозвучи естествено, което да не бъде нито фалшиво, нито сладникаво? Безсилен и отчаян, той се опита отново да хване ръката й, но тя се отскубна така рязко, че той се стъписа:

— Не! — каза тя.

После почти изкрещя:

— Не!

Вятърът повдигна облак прах, беше толкова силен, че една гирлянда се откъсна от един прът и удари Бертран по лицето. Глухата болка бързо отмина и той вече не помисли за нея, защото гръмотевица раздра въздуха и залюля светлинките. Предшествуван от груба, накъсана олелия, дъждът заваля, силен и освежителен.

— Елате! — извика Бертран, като хвана момичето за ръка.

Тя се съпротивляваше с всички сили, после се подчини и те затичаха по скоро подгизналата земя. Босите крака на момичето шляпаха в калта и тя издаде плачливи стонове, които Бертран като че не чуваше. Той я бутна в своята меари, шумно въздъхна, погледна я. С ръце на раменете тя трепереше и той хвърли върху нея шлифера, който беше винаги при него зад седалката му. С някаква нежност се опита да го закопчае около врата й, стреснат внезапно от погледа, който тя му отправяше, тежък, пълен с омраза, после изведнъж отново като поглед на сляпа. Бурята вече се беше разразила. Дъждът плющеше по пластмасовия покрив на меарито с шум като при раздиране. Бертран искаше да говори, но какво да каже освен баналности за наистина отвратителното време? Той запали мотора.

— Да ви отведа ли у вас?

Почувствува, че тя се свива, притиска се към вратата като че от страх да не би да сложи ръка върху нея. След няколко минути тя отговори с променен глас, който той не позна:

— Ако желаете.

— Накъде?

— Карайте направо, по пътя за Хиерес. Ще ви покажа.

След като загуби доста време, докато се отърве от потока коли, които напускаха празника, той излезе на пътя. Минавайки покрай Верпо, той задмина къщата, където Венсан сигурно все още гледаше „Гражданинът Кейн“ по телевизията, защото една светлинка се процеждаше под неговия прозорец.

— Насам, вляво — каза момичето.

Тя сочеше с ръка двойна дълга редица от палмови дървета, в края на която Бертран съзря тъмната маса на голяма постройка, полузамък, полуферма, каквито имаше няколко в долината. Щеше да поеме по алеята, когато тя издаде вик, който завърши с молба:

— Не, не, оставете ме тук!

— При този дъжд, който се усилва, невъзможно!

— Оставете ме тук!

Тя вече отваряше вратата и той се видя принуден да спре.

— Задръжте поне шлифера — каза той надменно, раздвоен между гнева и умиленieto.

Тя се уви в топлата дреха и щеше да затича по алеята, когато той я спря:

— Ще се видим ли отново?

Той не видя блясъка в очите ѝ и чу само дрезгавия ѝ глас:

— Да — каза тя.

— Утре вечер? Мисля, че този малък празник продължава и след 14 юли. Надявам се, че времето ще е по-хубаво.

— Добре, утре вечер.

— По същото време?

— По същото време. Ще ви върна шлифера.

Да я задържи? Той даже не се опита, толкова се чувстваше стеснен и скован. Няколко секунди я видя да тича по алеята, оградена с явори, после да изчезва. Забави се няколко секунди, преди да тръгне. Ако не беше упоритото ухание на сухи цветя, щеше да се запита дали не беше сънувал.

Бурята премина бързо и още на другия ден лятното слънце заля отново полето.

Станал рано, Бертран правеше гимнастика на пътеката, която се простираше от къщата до миниатюрната градинка, където вехнеха кании, изсъхнали от горещината. Без да може да си обясни защо, той беше избягвал безсмислените коментари на Венсан, който се осведомяваше за завоеванията му миналата вечер.

— И така, как бяха момичетата? Не доведе ли някоя? Обикновено...

Обикновено Бертран се смееше на тези грубовати шеги, отговаряше му. Това нямаше никакви последствия, още повече че и единият, и другият знаеха колко блъф имаше в тези разговори. Печелеше оня, който се хвалеше с най-трудното завоевание. Той каза бързо:

— Мислиш, че съм имал време да тичам по момичета в такова време?

Венсан усети липсата на непринуденост у приятеля си. Склонен да го разпитва, той се отказа. Противно на привидността Бертран никога не се доверяваше драговолно и Венсан знаеше, че при него си има време за всичко. Ако изпитваше нужда, щеше да говори в удобния момент, когато от това, че беше преобръщал хиляди пъти мислите в главата си, не можеше повече да пресява своите видения.

— Какво ще правим днес? — попита Венсан.

— За мене, сутрешната поща. За следобеда не знам. Дали да не отидем на плаж? Децата скучаят в неделя, както пее Трене. Неделя или 14 юли, все едно е.

Едва вечерта, когато видя Бертран да сменя джинсите си с бял ленен панталон и полото си на бели и сини райета — той толкова рядко се издокарваше — Венсан попита, правейки се на наивен:

— Не се ли страхуваш от нова буря?

— От буря?

Отпуснал се изведнъж, Бертран разказа всичко, момичето на въртележката, блусовете, после връщането под плющия дъжд.

— Такова момиче изобщо не съм срещал...

— На други ги разправяй! При всяко ново запознанство казваш същото.

Бертран раздражено махна с ръка:

— Не, не можеш да разбереш. Тя е, тя е...

— Спокойно! Себе си ли искаш да убедиш или мен? Накратко, имаш среща с нея?

— Да.

— Това пак ли е голямата любов?

Бертран вдигна рамене.

— Вземам меарито. Предполагам, че нямаш нужда от нея.

— Ако имах нужда, какво щеше да правиш?

Бертран вече беше на волана. Момичето — в този момент той си даде сметка, че не знае нищо за нея, даже името ѝ — му беше определило среща в десет часа, а беше едва девет, тъй като още не беше се стъмнило. Неспокоен, трескав, невнимателен, какво щеше да прави с целия този час, който трябваше да убие? Под дневната светлина увеселението загубваше нещо от магическата си власт. Човек би казал изоставен кинодекор и в дъното на площада въртележката, която още не се въртеше, със застинали дървени кончета с празен поглед, с безмълвната латерна, приличаше на гигантски музееен експонат. Когато почти едновременно гирляндите от лампички, панаирджийските бараки, стрелбищата, въртележките се запалиха, когато музиката, оглушителна и различна, бликна от десет високоговорителя, той имаше чувството, че му нанасят и толкова удари. Вчера вечерта той едва беше забелязал декора, при това вездесъщ, не беше чул наистина дразнещата музика, за да съсредоточи цялото си внимание в странното момиче с очи на сляпа: тази вечер без нея декорът, тази музика, силните шумове го нападаха до такава степен, че му изглеждаха почти непоносими.

Блъскан от младежи, които лудуваха по алеите, от момичета и момчета, които лапаха с очертани от захар уста вафли и банички или показваха силата си с удари върху сложни машини или умението си да стрелят, той се остави да бъде носен от тях, като непрестанно поглеждаше часовника си. Всъщност тяхното присъствие нямаше смисъл, вечерта щеше да започне едва когато отново намереше момичето от миналата нощ. Но още беше рано и той забеляза, че хората го разглеждаха, посочваха го с движение на брадичката, говореха без съмнение за него. Едва след няколко минути той съобрази, че работниците от строежа, които той отначало не беше познал, го поздравяват. Той отговаряше с махване на ръка, съзнаващ своята непохватност, необичайното си присъствие на този селски

празник. Работниците му сигурно се питаха какво прави тук сам, да се размаива безцелно, без да се интересува от нищо.

В десет часа си помисли, че непознатата не му беше посочила мястото на срещата и се закова на място, с втренчен поглед в сред увеличаващата се тълпа. А ако не успееше да я открие сред тази тълпа, още по-голяма от вчера?

Без момичето въртележката с дървените кончета, чиято музика му ставаше близка, изглеждаше, че се върти напразно; при това този път имаше много деца, стиснали в ръце поводите от червена кожа или дългите гривни, изкачващи се и слизащи, тържествени и малко сковани, под внимателния поглед на родителите, които им отправяха съучастнически знаци при всяко тяхно минаване. Бертран втренчено наблюдаваше, докато го заболяха очите, дървените кончета да следват неуморната си обиколка, диригентът да вдига и да спуска палката си, рулото на латерната да се развива и навива като игра на карти. Въпреки че беше много зает да събира пластмасовите жетони, момчето от въртележката му хвърляше кратки погледи, изненадани и неспокойни, както му се струваше. Той поиска да се приближи към него, да го заговори, но за да му каже какво? Миналата вечер той изглеждаше разярен, че момичето тръгна с него.

Дълго време чака, без да може да се реши да отиде на танцовата площадка, след като беше погледнал часовника си. Единадесет часа! Сред двойките, разделени от един рок, той — напразно чака някакъв блус; като че ли разваляйки магията, този блус щеше да накара внезапно да се появи мимолетната му позната от миналата вечер. Жегата беше лепкава, прахът плътен, шумът непоносим; беше жаден, изведнъж огладня, защото всъщност не беше вечерял и трескавостта му беше такава, че се чувстваше неспособен да разсъждава. В полунощ, разярен и отчаян, той реши, че достатъчно е чакал. Ако разсъдеше логично, трябваше да приеме, че момичето нямаше да дойде. Но къде беше логиката в невероятното, безумно приключение, което преживяваше от миналата вечер?

Той се върна при въртележката, сега почти празна. Без да размисли, се обърна към момчето, което броеше жълтите пластмасови жетони до касата. Отбеляза инстинктивното му отдръпване, мимолетната уплаха в погледа му, нервното потрепване на устните му.

— Момиче на въртележката вчера вечер ли? Не. Сигурно се лъжете. Тази въртележка с дървени кончета е предназначена за деца, не за възрастни.

— Но най-после аз не съм сънувал! Вие самият дадохте жетони на момичето, когато ги свърши. Спомнете си, тя беше с дълга светлосиня рокля...

— Уверявам ви, че се лъжете.

Бертран започваше да се нервира; полагаше неимоверни усилия да остане спокоен.

— Разбирам, че не можете да запомните всички, които се качват на тази въртележка, но случаят беше изключителен! Тя направи най-малко десетина обиколки!

Момчето продължаваше да клати отрицателно глава и Бертран бе обзет от желание да удари това изведнъж пребледняло лице, за да събуди оживление в бягация поглед на светлите очи. Изведнъж си даде сметка за безсмислието на своята постъпка. Ставаше абсурдно да настоява и скачайки на земята, той се отпрати с широки крачки към паркинга, където намери своята меари заобиколена с коли. Мина доста време в маневриране, докато се освободи, не без няколко чуквания. Вбесен, изпълнен с горчивина, той нямаше друг изход, освен да се прибере. Излетя на пътя, питайки се дали не полудява. Момчето лъжеше, това беше крещящо очевидно, но с каква цел и за да прикрие кого?

Спря пред алеята с палмите, където беше оставил момичето при силната буря. Добре знаеше, че от тази постъпка няма да има никаква полза, но нещо го подтикваше да отиде да види отблизо къщата зад дърветата. Алеята, която водеше към къщата-имение Ла Гренуйер — машинално беше прочел върху емаилираната плоча, която красеше един стълб на входа — беше широка, заградена от всички страни, докъдето стигаше погледът, с редици лозя. В дъното квадратната къща, огромна със спуснати кепенци, над която се издигаше наклонен покрив, беше заобиколена с ниска стена, която служеше за основа на висока ограда. Портата от ковано желязо, но зле поддържана, беше заключена, както и малката желязна врата отляво. Никаква светлинка не се процеждаше през кепенците и под вратите.

Бертран повървя покрай оградата, изпита мимолетна уплаха, тъй като две кучета, които не беше чул да идват, изскочиха и започнаха

бясно да лаят, като се хвърляха върху оградата.

— Спокойно! — каза тихо той.

Резултатът от неговата намеса беше, че само вбеси още повече двете големи кучета, немски овчарки, доколкото можеше да прецени. Чу хлопването на кепенец, но нито един не се отвори на централната фасада. Може би някои от страничните крила? Но той нямаше възможност да разбере, тъй като стената продължаваше и след двора чак до горите, които сигурно бяха границите на имението. Кучетата продължаваха да лаят и Бертран реши да се прибере. Постъпката му беше безсмислена, това беше очевидно. Беше също така очевидно, че момичето не стои зад някой прозорец да го чака.

Малко по-късно той се хвърли облечен на леглото си. Мислеше, че го чака, безсънна нощ, и при първите лъчи на утрото се изненада, че е заспал като дете, без да сънува кошмари.

Оловното слънце правеше горещината на строежа непоносима. Бертран успя да говори с Венсан само по работа и когато можа, се прибра в къщи, взе един душ, облече се, както предишната вечер, и подкара меарито по пътя.

През целия ден натрапчиво той беше виждал пред себе си момичето от въртележката. За този реалист, за този враг на сантименталните усложнения изведнъж нищо не беше по-важно от тази пречка, която се изправяше на пътя му; нищо друго, нямаше значение, освен да намери това момиче, което му се изплъзваше и за което момчето от въртележката твърдеше, че даже не съществува! Нужно му беше да бъде наясно. Да говори за любов би го накарало да се усмихне. Искаше на всяка цена да я намери, защото тя се криеше. Тъй като не можеше да я вземе в прегръдките си, да има до себе си нейното тяло, което му беше толкова мило, искаше да узнае защо тя не беше дошла на срещата, която самата му беше определила, и защо неговата логика беше атакувана, от някакъв малък служител на въртележката. Все пак той не беше луд!

Не му оставаше нищо друго, освен да отиде в имението Ла Гренуйер пред алеята, където беше оставил непознатата нея вечер.

Огряна от лъчите на залязващото слънце, охравата къща с полуспуснати кепенци му се стори по-приветлива, но въпреки това бе обзет от необяснима тревога. Самота, изоставеност, той още по-малко разбираше, това първо впечатление, тъй като градините, чакълена

алея, малкото езерце, почти изцяло покрито с водни лилии, живият плет от калинки бяха добре поддържани.

Портата беше отворена и кучетата, които бяха вдигнали такава голяма врява предишната нощ, не се появиха. Бертран беше оставил меарито до пътя и се изненада, че не вижда никого нито в околните лозя, нито в двора. Вратата, красива и голяма, от тъмен дъб с обковки, беше откrehната и той напразно потърси звънец. Пред него започваше дълъг коридор, който миришеше на старо дърво и паркетин. Библиотека с книги със строги кожени подвързии заемаше цяла една стена, а на другата се отваряха три врати, разделени с изящно изработени конзоли, на които стояха мраморни статуетки.

Той се поколеба, почука, повика и тъй като никакъв шум не долиташе от къщата, извика по-силно:

— Има ли някой?

На първия етаж някаква врата се отвори и той почака няколко секунди на прага. После, без да разбере откъде е могъл да се появи, един силует застана неподвижно в подножието на стълбата. Мъжът, който се покланяше, беше висок, с матова кожа, опъната на изпъкнали скули, вероятно арабин. Той без изненада гледаше Бертран, също и без любопитство, като че ли неговото присъствие в Ла Гренуйер беше нещо естествено, следователно очаквано, и силно го смути. Млад, с гъста, падаща на челото и тила коса, той имаше някаква дива красота и същевременно нещо непохватно, детско, както в жестовете, така и в мелодичния глас:

— Ако искате да се видите с господин Делакур — каза той — той не си е в къщи, и мадам Делакур също...

— Никого ли няма?

— Само мадам Дансел, майката на господаря. Но не знам дали...

С кошница плодове в едната ръка, с хляб в другата той гледаше нерешително Бертран. На горния етаж глух, малко пресеклив глас раздражено извика:

— Ладкар, какво има?

— Един човек, който иска да се види с господаря.

Бертран вдигна глава нагоре към стълбите. С бастун в едната ръка, другата опряна на перилото, възрастната дама, която слизаше по стълбата, го измерваше с немного приветлив поглед.

Беше облечена в светлосива рокля, украсена с яка от бяла дантела. Русо-червеникава коса, явно боядисана, прекалено добре подредена, се издигаше над много набръчкано лице, с мургав тен, с устни с отпуснати ъгли. Въпреки че не можеше да определи годините ѝ, тя му се стори по-възрастна, отколкото явно искаше да изглежда. Седемдесет? Осемдесетгодишна? Умелият грим въпреки дискретността си несъмнено я правеше да изглежда по-стара.

— Добър ден, госпожо — каза Бертран. — Позволих си да повикам, защото не намерих копчето на звънеца.

— Скрито е зад розовите храсти — каза тя развеселена. — Ако желаете да се срещнете със сина ми, той е из имението и няма да се върне преди вечерта. Определил ли ви е среща по телефона? Снаха ми отиде в Хиерес на покупки. Какво обичате?

Той забеляза, че тя държеше ръката си опряна на вратата и нямаше никакво намерение да го остави да влезе, въпреки че долови любопитството ѝ.

— Търся едно младо момиче, което живее тук...

Съвсем изправена, с горда осанка, с презрителна гримаса, свиваща устните ѝ, изведнъж той усети, че тя е смутена, колебаеща се, но все по-враждебна. Някакво предизвикателство се беше появило в тъмните ѝ очи под много тежките клепачи. С жест на ръката отпрати прислужника, после с променен глас каза.

— Сигурно сте сбъркали адреса. Тук няма млади момичета. Имам само внук на двадесет и пет години, но той е на ваканция в Шотландия.

Съзнаващ неловкото си положение, смешната страна на своята подбуда, Бертран смутено каза:

— Може би между вашите прислужници...

— Имаме само една и тя е минала шестдесетте. Ще бъде поласкана, че я вземат за младо момиче!

— И все пак по онази вечер изпратих едно младо момиче дотук. Оставих го в началото на палмовата алея; даже му заех шлифера си, защото валеше като из ведро.

— Повтарям ви, че никакво младо момиче не живее в Ла Гренуйер и също така нямаме никакви гости у нас. Нашият надзирател е ерген и нямаме работници, живеещи в имението.

Съзнаващ, че става все по-смешен, той направи усилие да овладее нервността си, още повече че старата дама продължаваше:

— При такава буря сигурно сте сбъркали къщата. В долината има най-малко пет или шест къщи, подобни на нашата, в края на алеи от явори или палми.

Той упорствуваше:

— Сигурен съм, че тръгна по алеята, която води дотук. Нощта не беше все пак толкова черна и бурята толкова заслепяваща!

— Повтарям ви, че няма никакво младо момиче...

Не искайки да се признае за победен, той реши да каже всичко. Старателно описа непознатата, която му беше направила толкова силно впечатление на въртележката с дървените кончета и която беше докарал под дъжда в едно от имененията на долината Верпо. В момента, когато уморен и безсилен се готвеше да си върви, бе удивен и даже ужасен от внезапната промяна в държанието на старата дама. Тя беше пуснала вратата и с ръце, притиснати към лицето си, плачеше, детски хълцания разтърсваха раменете ѝ. Той очакваше всичко, да го наругае, да затръшне грубо вратата и нейното необяснимо отчаяние го обезоръжаваше. Като не смееше да се сбогува, той стоеше така неподвижен, смутен, без да се осмели да проговори. След няколко минути, които му се сториха безкрайни, старата дама престана да плаче. Тя избърса лицето си и погледът ѝ уплаши Бертран, един твърд, безмилостен поглед, като че изведнъж бе предизвикал безпощадна омраза.

— Не ви познавам — каза накрая тя с глух и отсечен глас, — но е много лошо от ваша страна да идвате да съживявате най-ужасните спомени в моя живот. Значи в Алжир сте се познавали с моята внучка Анжелин. Защото именно нея току-що ми описахте.

Без да разбира, той повтори:

— Вашата внучка Анжелин, която срещнах по-миналата вечер на увеселението в Кро?

Един вик го прекъсна:

— Но не, вие не бихте могли да я срещнете по-миналата вечер, защото тя е мъртва от десет години. Мъртва, чувате ли? Преби се в една пропаст в Алжир!

— Госпожо, това е невъзможно, казвам ви, че тя беше на въртележката, че танцувах с нея, че...

— Мълчете! Не знам каква игра играете, но е много жестока. Освен че трудно мога да си представя моята внучка на въртележка на селски празник, аз ви повтарям, че Анжелин умря в Алжир преди десет години. Когато се установихме във Франция след това, което наричат независимостта, ние пренесохме тленните ѝ останки!

Силен вятър затръшна някаква врата в къщата. Отново блестящи сълзи се стичаха в улеите на дълбоките бръчки. Вдигнала своето развълнувано лице към Бертран, старата дама пламенно подзе:

— Вие не ми вярвате? Добре, отидете тогава в гробището на Кро. Алея В в дъното вляво, парцел за вечно ползуване № 38, нашата гробница, където почива Анжелин. Има нейна снимка в един медалион. Ще видите, че грешите. Бих дала всичко най-скъпо на света, което имам, за да бъде жива моята внучка. А сега оставете ме!

Той не успя да изкаже никакви извинения, вратата хлопна зад него, замаян, нужни му бяха няколко секунди, за да се съвземе, да се отправи към колата си. От страх да не би да ги забрави, той записа на лист указанията, дадени му от старата дама: алея В, в дъното вляво, за вечно ползуване №38. Неспособен да събере мислите си, той потегли и се насочи към гробищата, където намери портала затворен. Върху дървена табела прочете: часове за посещение: 8–12 ч. и 15–18 ч. А беше вече почти 20 часът!

Той спа лошо и на другата сутрин много преди осем часа беше пред вече отворената врата на гробищата, впрочем пусти. Той извади листчето от джоба си, препрочете го. Гробницата от черен мрамор, много величествена, претрупана с бронзови вериги, го порази с богатството си и гордия си разкош. Върху кръста бяха гравирани пет имена със златни букви:

СИПРИЕН ДАНСЕЛ

1885–1950

КАРОЛИН БЕА, ПО МЪЖ ДАНСЕЛ

1875–1935

ЖЕНЕВИЕВ БРЕ, ПО МЪЖ ДАНСЕЛ

1908–1945

ЖИЛ ДАНСЕЛ

1906–1949

АНЖЕЛИН ДАНСЕЛ

1940–1956

Пред гробницата върху мраморна скулптура, представляваща отворена книга, един надпис: „На скъпата ми внучка.“ До него медалион от емайл. Това, което видя, не учуди Бертран: беше снимка на момичето, с което беше танцувал миналата вечер. Усмивната, красива, загадъчна. Той вдигна ръка към устните си, когато забеляза старателно сгънат в една жардиниера от бял мрамор пред гробницата своя шлифер. Изстена, помисли си, че полудява. Не чу шумоленето на храстите, стъпките, които се приближаваха, и не предусети страшния удар, който му бе нанесен по темето. Падна с главата напред при ъгъла на гробницата. Сгърчената върху шлифера ръка малко след това се плъзна покрай мрамора и застина.

[1] Хиерес — град на Средиземно море, 18 км източно от Тулон.

Венсан не виждаше друго освен едрото тяло, проснато с лице към земята, разпънато наопаки, мъртва птица, странно коренище, потопено в дупка с мръсна вода. Косите, посипани с трева, образуваха нещо като венец.

Когато сутринта не беше заварил Бертран да се бори с непокорния грил за печени филии, с пържено яйце в чинията си, захапал дебело парче шунка, изненадата му беше голяма. Бертран беше самата точност. Поклащайки с разбиране глава, той си беше казал, че сигурно вечерта е имал любовна среща и както това му се случваше понякога, се е прибрал призори. Така той закуси сам, оставяйки го да си отспи до насита, преди да го повика.

Празната стая го слиса, след това и отсъствието на меарито пред къщата: не беше в привычките на Бертран да тръгва и да оставя Венсан да отиде сам до строежа, въпреки че последният беше отдалечен от къщата едва на 500 метра.

Колата беше паркирана край бордюра на половината път и с голямо смущение работниците го гледаха да идва към тях. Обезпокоен, Венсан се затича, предчувствайки нещастие, но не и най-страшното: срутена подпора на моста, паднал в реката кран след онзиденшната буря, всичко, но не и това, трупът на Бертран във водите на Верпо, с лице в тинята. Един порив на цялото му същество го беше тласнал към ямата с вода, в която се беше хвърлил; един последен рефлекс все пак го задържаше да хване тялото на приятеля си, да го обърне към себе си. Съвсем близо до него, докато нечия ръка го задържаше, един глас каза:

— Безсмислено е.

Той се отскубна от ръката, която все по-силно го държеше, каза със задавен глас:

— Предупредихте ли полицията?

Валан, надзирателят, когото сега вече разпознаваше, нема време да му отговори: от една банална полицейска кола слизаше мъж, с когото Венсан си спомняше, че се е запознал на вернисаж в една местна живописна галерия, комисарят Жарде. Венсан беше разменил няколко банални приказки с полицаия, любител на изкуството, но който не си даде вид да го е познал и се насочи веднага към трупа, прегледа го и не направи никакви коментари.

Обръщайки се към своя помощник-инспектор Баконие, той само каза:

— Предполагам, че сте предупредили съдебния лекар.

Като продължаваше да измерва нивото на водата, попита:

— Кога е било открито тялото?

Смутен мъж се отдели от групата работници:

— Аз го открих — каза той. — Преди не повече от петнадесет минути.

— Не започвате ли работа по-рано на строежа?

— Да — отговори Валан. — Но повече нагоре по течението. Тук работите ще започнат следващата седмица. Когато започнахме работа тази сутрин, колата беше там горе, на пътя, но не обърнахме внимание. След това вече съвсем случайно тялото на господин Абади беше открито.

— Случайно?

— Да. Имахме затруднение с един кран. Инженерите идват при нас към осем, осем и половина. Фернан щеше да отиде да ги потърси, когато забеляза колата. Помисли, че може би се къпят в реката.

— В тридесет сантиметра дълбочина?

— Има много по-дълбоки места, които казват, че се снабдяват от подводен извор. Той прекоси пътеката и после...

— Нищо ли не е пипнато?

— Не.

Съдебният лекар можа само да установи смъртта, но се въздържа от прибързани заключения. Само каза:

— Човек не се дави в няколко сантиметра вода. Освен ако не го желае.

— Незабавна аутопсия? — попита Жарде.

— Да. Ще имате доклада ми в най-краткия възможен срок.

Колата на аварийния полицейски патрул и линейката на пожарникарите пристигнаха малко след комисаря Жарде. Оттам слязоха мъже, разгънаха носилка, чакайки заповеди. Под внимателния поглед на Жарде, който говореше едва, полицаите се суетяха, определяха разстоянията, измерваха земята, изследваха големите камъни, които покриваха коритото на реката. Работниците от строежа се бяха скупчили недалеч оттам, несигурни и непохватни.

— Какво да правя с тях? — попита Венсан комисаря.

— Освен този, който е открил тялото, отпратете останалите на работа. Нямаме нужда от фигуранти, за да направим обичайните констатации.

Всъщност, въпреки че не го казваше гласно, той мислеше, че няма какво толкова да установява. По-скоро нюх и инстинкт, отколкото сигурност: какви следи можеше да открие по гладките като мрамор и вече изсушени от слънцето камъни? Ако, както всичко го караше да предполага, Бертран Абади беше убит, това сигурно не беше станало тук, на няколко крачки от оживения път, където който и да е можел да бъде свидетел на престъплението. Че е бил свален от колата и донесен до тази миниатюрна дупка, пълна с вода, или че е бил влачен, един задълбочен анализ сигурно щеше да го открие, но това не променяше много нещо от условията на проблема: кой и защо? Още повече че с малко късмет на брега можеха да се открият следи от стъпки. Инспектор Баконие беше стигнал до същите заключения. Под неговите напътствия хората от съдебно идентифициране разбъркваха гипс, който с изключително старание разстлаха недалеч от трупа.

Като насън си припомняше това, което беше гледал обикновено в криминалните филми, и действителността беше доста по-различна от фикцията. Контурите на тялото, грубо очертани с креда, вземането на отпечатъци с прах от алуминиев окис. Нищо от всичко това тук не беше възможно и въпреки това в една тежка, потискаща обстановка той имаше чувството, че присъствува на нещо едновременно вечно и нереално, неблагодарна и не винаги полезна, но необходима задача. Фотограф снимаше: той танцуваше нещо като балет около трупа, когото фотографираше от всички ъгли.

След доста време Жарде махна с ръка и линейките се приближиха. Без трупа, върху когото проснаха одеяло, преди да го вмъкнат в линейката, пейзажът, за малко замръзнал, оживяваше и ставаше отново такъв, какъвто беше, полски и див. Слънцето започваше да напича въздуха в малкия залив и водните кончета светеха като лъчи по бавното течение.

Венсан щеше да каже на комисаря, че нещо не се връзваше в така режисираното убийство, когато същият се приближи към него:

— Бертран Абади живееше с вас, както ми казахте?

— Да.

— В малката къща, която Г. С. У. предоставя обикновено на разположение на инженерите си?

— Точно така.

— Кога го видяхте за последен път?

— Вчера, на строежа. За да бъдат нещата ясни, държа да уточня, че той отиде на празника в Кро на 13 юли: отиде отново на другия ден.

— Сам?

— Да, сам.

— Вие не го ли придружихте?

— Не. Мразя тълпата и...

— Излезе ли отново миналата нощ?

— Да. Искam да кажа, че много бързо напусна строежа след свършване на работа. Изглеждаше, че бърза много, но нищо не ми каза. Аз трябваше да отсъствам и се прибрах доста късно. Тази сутрин не го чух да тръгва. И после, ето сега сме 16 юли сутринта и Бертран е мъртъв.

— Значи не е вечерял с вас вчера вечерта?

— Не.

— Сигурен ли сте, че се е прибрал вчера вечерта?

— Да, защото при моето завръщане колата беше на обичайното си място. Тази сутрин вече е нямаше. Една подробност, не беше закусил.

— Кое то иска да каже, че е излязъл по спешност?

— Може би.

— Често ли му се случва?

— Изобщо не му се е случвало. Ние винаги закусваме — той се спря и после продължи със свито от вълнение гърло, — ние винаги закусвахме заедно.

— Той приятел ли ви беше или просто колега?

— Приятел.

— Добър характер, доволен от живота, не от типа на самоубийците?

Венсан погледна недоверчиво комисаря. Без да иска саркастичен и като не разбираше накъде бие полицията, каза:

— Човек не се дави доброволно или случайно в тридесет сантиметра вода, освен когато за нуждите на историята с главно И се именува Луи II Баварски.

Комисарят погледна по-внимателно Венсан. Историята беше негова страст. Той не можа да се въздържи и попита, давайки си сметка за тази пауза, която допускаше в строгия ред на следствието.

— Не вярвате ли в самоубийството на Луи II?

— Не. Твърде много хора са имали интерес той да изчезне. О, държавни съображения. Неговото самоубийство устройвало всички!

— Отново ще поговорим за това, но да се върнем към вашия приятел. Знаете ли да има неприятели?

— Нито един. Разбирате ли, ние не се намесваме в живота на хората от Кро или Хиерес. Живеем двамата.

— Никакви връзки?

— Ние живеем заедно или по-точно един до друг. Бертран беше много потаен по отношение на връзките си с момичета, при това най-вече временни. Среца на плажа, добър ден, добър вечер, но не знаех да има сериозна връзка. Ще ви прозвучи странно: за една любовна история е нужно да разполагаш с много време. Казах ви вече, работите ни в долината Верпо трябва да бъдат завършени на 15 август и поради бурите през последните седмици сме закъснели много. Дотолкова, че имаме повече грижи с работата, отколкото с нещо друго.

— Свършихте ли, Баконие? — попита Жарде инспектора.

Пътеката, която извеждаше на пътя, беше тясна и близо до колата Венсан каза с променен глас:

— Шлиферът на Бертран!

— Е, добре, какво има на този шлифер?

— Тази история изобщо ми беше излязла от ума. Бертран беше срещнал едно момиче в навечерието на 14 юли на празника в Кро. Тя била на една въртележка с дървени кончета и той намерил, че е много красива и странна. После танцували. Разразила се буря и той отвел момичето до дома му. Дал ѝ шлифера си и тя му обещала да му го върне на другия ден, тоест по онзи ден вечерта, на 14 юли, за да бъдем точни. Но на 15 юли, вчера, шлиферът не беше в колата.

— Това, което ми казвате, е много важно. В колко часа се върна вашият приятел вечерта на 14 юли?

— Не знам, не погледнах часовника. Немного късно във всеки случай, тъй като не бях заспал.

— Значи вашият приятел не е прекарал нощта с момичето?

— Не.

— И тя не му е върнала шлифера нея вечер?

— Не знам кога му го е върнала, но повтарям, вчера вечерта той не беше в колата.

— Имате ли някакви други сведения за това момиче?

Тогава Венсан разказа на комисаря малкото признания, които му беше направил Бертран, наблягайки на онова, което беше странно, почти свръхестествено в момичето.

— И той ви каза, че тя живее в едно от именията в долината Верпо?

— Най-малкото, че я е оставил пред палмовата алея, която води натам.

— Има пет или шест къщи в долината, скрити зад дълги алеи с дървета. Сигурно няма да е трудно... Нямате ли по-точни сведения?

— Не.

— Престъплението, ако се докаже, че има такова, би ли могло да бъде убийство от любов? Баналната история на ревнивия съпруг или любовник... Тук тези истории са по-скоро редки.

— Защото измамените съпрузи или любовници са по-малко ревниви от другаде?

— Защото чисто и просто нравите се променят и тук, на Лазурния бряг, любовните истории са с по-малко последствия, отколкото другаде.

Говорейки, комисарят претърси джобовете на шлифера. От вътрешния джоб извади сгънато на четири листче. Той прочете:

Четвъртък вечер по същото време.

Почеркът беше дребен, стегнат, буквите наклонени ту на една страна, ту на друга. Би било щастлива находка за някой психиатър или графолог, помисли комисарят, който не се остави да произнесе гласно тази мисъл.

— Четвъртък вечер — каза той, — това е тази вечер. Тази вечер, но къде? На увеселението в Кро без съмнение... Знаете ли в колко часа имаше среща приятеля ви на 14 юли?

— Мисля, че в 10 часа.

— Е, добре, тази вечер ще отидем в десет часа на увеселението в Кро. Но нищо не говори, че бележката е била написана от въпросното момиче. Имам навика да не пренебрегвам нито една следа, даже ако смятам, че шансът да се доберем до нещо конкретно е едно на хиляда.

— Ако се касае за същото момиче, как да го разпознаем?

— Едно голямо момиче на детска въртележка сигурно не се среща често. Бих искал да хвърля един поглед на стаята на вашия приятел. Бихте ли ме придружили?

— Само да намина към строежа да дам някои разпореждания...

Заедно с инспектор Баконие комисарят Жарде огледа колата.

— Вдигаме я. Поискай от съдебната идентификация да ми я прекарат през решето.

— Но инженерът...

— Сигурно на строежа има коли на негово разположение.

Венсан не отговори, когато го посвети за своето решение.

Стаята на Бертран изглеждаше както обикновено, освен че, и това порази Венсан, леглото не беше оправено, докато Бертран, много стриктен в това отношение, винаги опъваше чаршафите и одеялата, преди да напусне стаята. Венсан каза това на комисаря.

— Това би означавало, че е излязъл по спешност.

— Доколкото знам, никой не е идвал да го вика по работа. Всъщност аз щях да бъда предупреден едновременно с него.

Инспекторът отбеляза, че стаята беше подобна на всички стаи на ергени, които прекарват почти целия ден навън и се прибират само за спане. Обикновена и без индивидуалност, с транзистор и няколко книги джобно издание на етажерката, дрехи, окачени на закачалки зад завеса от дебело платно, долни дрехи в един скрин от борово дърво и няколко писма, които комисарят прегледа.

— Писмата от чичо му — каза Венсан, — един парализиран старец, който живее в Монпелие, откъдето беше родом Бертран.

Той се почувствува внезапно развълнуван от мисълта, че ще трябва да го предизвести за нещастieto. Комисарят прибра всяко писмо в плика, без да каже нещо. Ако очакваше да намери в тази стая нещо, което да му позволи да си състави по-точно мнение за този, който я обитаваше, беше разочарован. Даже не се забави пред снимката, която красеше камината, представляваща младо момиче със светли къдрави коси, с добре очертани устни, което се смееше:

— Сестрата на Бертран — каза Венсан. — Починала е преди няколко години при катастрофа с рейс, спомняте ли си, онзи автобус, пълен с деца, в планината...

Комисарят вдигна глава:

— Разбира се — каза той.

Нямаше повече какво да прави тук и каза на Венсан, че ще дойде да го потърси още същата вечер, за да го заведе на увеселението в Кро.

— Във всеки случай можете ли да наминете утре сутринта в участъка, за да запишем показанията ви?

В края на следобед му предадоха доклада на съдебния лекар. Смъртта на инженера беше причинена от скъсване на вратен прешлен, предизвикан от удар с тъп предмет, кожата на тила беше на места разкъсана. Стомахът на жертвата беше празен, нямаше вода в белите дробове, нито следа от алкохол в кръвта. Смъртта беше настъпила между седем и осем часа сутринта.

Обезсърчен, Жарде постави листата върху бюрото си. Нищо не беше ясно в този случай и същевременно всичко беше. Боеше се, че се пуска отново в едно от онези нескончаеми шаблонни следствия, които доникъде не стигаха. Това, което най-много го дразнеше, беше, че всичко изглеждаше неустойчиво. Трябваше ли да насочи следствието си към това проблематично момиче, както му подсказа Венсан Лардие, което е могло да бъде измислено от едно момче-самохвалко, обичащо да преувеличава и което най-много обича да се фука със завоеванията си? Но тогава шлиферът, бележката, намерени в джоба?

В девет часа вечерта Венсан го чакаше край пътя за Кро. Въпреки че не беше съвсем в реда на нещата, той му каза главното от резултатите от аутопсията.

— Нещо ме безпокои — каза Венсан. — Защо са хвърлили тялото на Бертран в тридесетсантиметрова локва, когато малко по-далеч има дълбоки урви?

— Мислих за това и виждам само един възможен отговор: този, който е трябвало да се отърве от тялото, вероятно е бил обезпокоен. Той е изоставил трупа по пътя. И така не е успял да направи инсценировката.

Голямо разочарование очакваше двамата мъже при пристигането им в Кро. Празникът свършил, площадът пуст, панаирджийските бараки и въртележките заминали в неизвестна посока. Няколко играчи

на топки завършваха една партия. Нямаше никакво момиче наоколо нито в десет вечерта, нито по-късно. В полунощ те решиха да се върнат в Хиерес.

Излегнат на канапето, с ръце зад тила, Рафаел, синът на комисаря Жарде, гледаше по телевизията „Игра на цифри и букви“. Стана при влизането на баща си.

— Много са жалки тия двамата! — каза той.

— Какво чакаш, за да се явиш ти?

— Казват, че кандидатите чакали две-три години, понякога повече. А аз и търпение...

Висок, слаб, красив, с паднала над челото светла къдрица, на деветнадесет години, Рафаел имаше тънките черти на майка си, умряла преди десет години при автомобилна злополука, и твърдостта на баща си, който, за да не наложи „мащеха“ на това вироглаво, недоверчиво, упорито дете, не беше поискал да се прежени. Рафаел му беше признателен за това, но за нищо на света не би го признал. С добре развити мускули — беше запален тенисист, — той изпитваше към баща си стеснителна синовна обич, прикрита зад непринуденото държание на приятел.

— Тук ли ще ядем? — попита той. — Отворих консерва с боб и наденички, купих кисело мляко с горски ягоди и сложих бутилка елзаски мискет да се изстудява в кофата с лед.

— По какъв случай?

— По никакъв. За удоволствие. И после искам да гледам по втора програма първия филм на Кокто. Това устройва ли те?

— В колко часа почва?

— В единадесет без четвърт или единадесет. След „Апострофи“.

— Тогава ме устройва.

— Ще гледаме ли местната емисия, преди да седнем на масата?

Журналистите от Марсилската телевизия сигурно не бяха имали време да снимат репортаж за убийството във Верпо: при това никой не беше разпитвал Жарде по този въпрос.

— Не — каза той. — Колкото по-рано седнем на масата, толкова по-добре.

Лесен и пряк за контакти, комисарят Жарде пазеше твърде добре частния си живот от любопитството, което в малко провинциално градче, пък било то средиземноморско, тоест достъпно за външния

свят, предизвиква всеки хубав мъж, ерген — той едва беше преминал четиридесетте — и с необичайна професия. Наистина всички знаеха, че живее на хълма в Хиерес, в стара двуетажна къща, обвита като в броня от амполопсиси с широки лъскави листа, че имаше син на деветнадесет години, студент по право във факултета на Гард, малко поселище между Хиерес и Тулон, но никой, даже и инспектор Баконие, най-близкият му сътрудник, не знаеше нищо за личния му живот. Извън работата комисарят Жарде не съществуваше. Срещите си назначаваше или в участъка на улица „Галиени“, или в някой бар в града, но никога в къщи, в къщата, където живееше със сина си, откакто беше дошъл в Хиерес след смъртта на жена си. Кухня, две стаи и дневна, баня и тавански помещения със стени, покрити с лавици, претъпкани с книги по право, история, пътешествия и няколко романа. Този мъж, доброволен домосед, участвуваше в неподвижни пътешествия, които даваха простор на въображението му. Толкова увличаща, колкото и първия ден, неговата работа не му ли даваше възможност да изживее всякакви приключения, да се среща с всякакъв вид хора?

Наистина в един спокоен град с почти 50 000 жители неговата дейност се ограничаваше най-често до разследване на дребни измами, на пътни произшествия или покъртителни истории с всякакъв вид дребни спекуланти. Тази банална всекидневна работа му беше позволила обаче да придобие с течение на годините тънко познание за хората, за техните слабости, низости, понякога също за тяхната смелост. Без да го направи коравосърдечен, това познание го правеше философ, понякога снизходителен. Прозорлив, той мечтаеше за непогрешимо правосъдие, но самият той не беше ли се лъгал повече от един път? А да останеш човечен, като слагаш пръст в раните?

Както не говореше пред колегите си за личния си живот, така никога не наемкваше пред сина си за служебните си проблеми. Деонтологията задължава. Така че Рафаел беше изненадан, когато той подзе:

— Ще вечеряме рано, защото може би ще ни повикат да излезем после, двамата.

— Да излезем? Но нали ти казах, че искам да гледам по телевизията „Кръвта на поета“?

— Ще се върнем навреме, успокой се. Ти, който излизаш всяка вечер или почти всяка, осведоми ме: има ли квартални или селски увеселения в околността след 14 и 15 юли?

— Увеселения? Не ми се вярва! Искаш да си поиграеш с бенгалски огън? Тук всички увеселения са жалки!

— Не. Търся детска въртележка с дървени кончета, каквито имаше преди шестдесет години или малко повече. Знаеш, с прекрасни кончета, с латерна, с автомат, който отмерва ритъма...

— Отдавна вече въртележките от този род са продадени на вехтошарите, които разпродават кончетата едно по едно. Не ме убеждавай, че искаш да направиш едно кръгче на въртележката!

— Жаден съм — каза Жарде, без да се усмихне. — Налей ми газирана вода с един пръст уиски.

Седнал на килима със сгънати крака, с чаша в ръка, Рафаел го наблюдаваше. Известно време Жарде разбъркваше ледчетата, после разказа на сина си за убийството във Верпо, поне онова, което щеше да прочете на другия ден в местната преса, и му каза защо беше безусловно необходимо да намери тази въртележка.

— Не мога да кажа — каза Рафаел. — Знаеш, може да е на площада в Лонд или Каркеран, но също така може да е заминала на обиколка в Италия или Холандия. Щастлив случай или неуспех. Но виж какво, до пристанището има Луна-парк с десетки въртележки. Може би са там твоите дървени кончета! Учудвам се, че не си се сетил за това!

— Отиваме ли?

— Полека, гладен съм!

Те вечеряха на терасата, защитена едновременно от мистрала и слънцето посредством малка остъклена стена, пред която се виеха пълзящи растения, които комисарят, който нямаше нито време, нито желание, оставяше да растат, без да ги подрязва, нито опитомява. Елзаското вино беше прекрасно изстудено и ако бобът с наденици не му се видя много подходящ при тази жегга, той оцени почти замразеното кисело мляко с плодове.

— Ще вземем ли моята таратайка? — попита Рафаел. — Ще спечелим време! Повтарям ти, че не желая да изпусна киноуниверситета по втора програма.

— Да вървим — каза Жарде, който също нямаше желание да маневрира в тясната уличка, за да изкара своята кола от гаража.

Въпреки късния час нескончаема редица коли, връщащи се от плажа, се простираше по пътя и върху огромната площадка на Луна-парк голямото колело, влакчето на ужасите, връхлитащите едно върху друго влакчета, никога неизлизащи от мода, бяха вече атакувани от посетители. Рафаел се затрудни малко да гарира своята двутактова кола на паркинга: малки кални локвички още стояха след онзиденшната буря.

Пред комисаря се изправи всичко, което ненавиждаше: миризмата на пържено, на горена захар, прахът, врявата от шумните смешни сценки и гръмката музика, които едни други се заглушаваха, и това, което обичаше: тълпата, нещо като рибарник, където понякога се гмуркаше заради дребни провинения, джебчийство, сбивания, уреждане на сметки между жалки типове.

— Пет франка партията или обиколката с въртележка, сигурно изкарват добри пари тези панаирджии! — каза Рафаел.

Млади самохвалковци измерваха силата си със силомери, доброволно биха си счутили ръката, за да покачат малко по-високо стрелката.

— На пръв поглед — подзе Рафаел — твоята въртележка не е тук.

Все пак тя беше там, малко назад, от другата страна на входа, светеща, блестяща с гирлянди от лъскави пулчета, с тази ритмична мелодия, припомняща на комисаря едно време, което го разнежваше. С жаден поглед той се приближи към старата въртележка, погледа как се върти бавно, със своите кончета, които навеждаха гривите си, величествено се изкачваха и слизаха около централния лост.

— Знаеш ли, една такава въртележка струва цяло състояние? — каза Рафаел. — Питам се дали си заслужава парите. Почти никой няма на кончетата.

Всъщност няколко малки надути хлапета, наблюдавани от родителите, които им правеха знаци, които Рафаел намираше за смешни, изглежда, се отегчаваха върху тези дървени животни, много красиви, но и бавни, изгледаха жадно към картинга, откъдето се носеха викове и смехове.

Комисарят обиколи въртележката, не видя никой да я обслужва освен мъж на средна възраст и един пъргав младеж, който събираше жетоните при всяко ново потегляне. В нещо като стъклена будка с изрязан кръгъл отвор, за да може да продава жетони и да връща рестото, властвуваше жена без възраст, която, изглежда, дремеше.

— Погледни жената! — каза Рафаел. — Прилича на конете на въртележката си.

Жарде искаше да се приближи към нея, но се отправи към мъжа. Нямаше нужда да показва картата си. Мъжът словоохотливо заразказва:

— Дали сме били в Кро миналата седмица? Разбира се! Даже направихме много хубав сбор. Ако искате да знаете, моята въртележка върви най-много в малките села! Не е както тук. Тук, при модерните въртележки, все по-причудливи, както казват, конкуренцията е много голяма. Защото, не е за вярване, хлапетата искат да се качат на голямото колело или в това подобно на пура нещо, където да стоят с главата надолу в продължение на минути! Има такива, които после си повръщат червата, какъв ужас! Ако продължава така, ще бъда принуден да продам моята въртележка. Забележете, че ми предлагат много добра цена!

Жарде изпитваше желание да прекъсне възрастния човек, но от опит знаеше, че щеше да се покаже съвсем не дипломатичен: човекът щеше да се затвори като стрида и нямаше да говори вече. Когато престана да хули въртележките, прогреса и съвременния живот, попита:

— На въртележка като вашата понякога качват ли се и възрастни?

Няколко секунди човекът го гледа, станал изведнъж недоверчив, после каза с колебание, което комисарят отчете:

— Да. Обикновено родители, които стоят до коня, на който са качили детето си. Защото има деца, които първия път се скъсват от викане.

— Несъмнено. Но няма ли хора, които се качват на дървените кончета единствено заради удоволствието? Като че ли искат отново да изпитат детските си преживявания?

— Случва се. Но рядко, защото се страхуват да не станат смешни.

— В Кро не забелязахте ли на вашата въртележка едно младо момиче няколко вечери една след друга?

— Знаете, аз не обръщам много внимание на клиентите. Попитайте по-скоро Жулиен, моя служител, който прибира жетоните.

Жарде изчака началото на нов кръг, за да се отнесе към служителя. Двадесет и пет-тридесет годишен, с разбъркани коси над вече състарено лице, с прилепнали джинси и жълто поло с изписан в синьо рекламен надпис, с буден, но понякога бягащ поглед; Жулиен, изглежда, се замисли и комисарят веднага изостри бдителността си: този тук търсеше да спечели време.

— Момиче? На колко години горе-долу?

— На вашите. Много красиво, но малко странно. Не съвременно момиче, ако разбирате какво искам да кажа. Облечена така, както се обличаха момичетата преди десетина години. Не с джинси и прилепнали пуловери.

— Не мога да се сетя. Знаете, ако трябва да обръщам внимание на всички, които се качват на въртележката!

Жарде имаше желание да настоява, каза си, че нямаше никакъв смисъл. Явно беше, момчето не искаше да си спомни, но помнеше много добре. Вяло каза:

— На вашата въртележка се качват деца, а не възрастни. Следователно възрастен, който остане на въртележка няколко последователни кръга в една и съща вечер, това прави впечатление, особено на село. Сигурен ли сте, че не си спомняте за това момиче в светлосиня рокля?

Държанието на момчето се промени и Жарде се ядоса на себе си, че настоя толкова неумело. Върху уморените черти на лицето, в лукавите очи сега четеше такова недоверие, че имаше желание да се наругае сам. Разбира се, той можеше да покаже властта си, да поиска документите на служителя, даже да го призове в участъка: при сегашното състояние на нещата това нямаше да доведе доникъде и той предпочете да се върне при собственика на въртележката, който прибираше пластмасови жетони в една овехтяла кожена кутия.

— Предполагам, че ще останете в Луна-парк до края на сезона?

— Да, платих наема за мястото за месец и половина. Надявам се, че туристите през август ще са повече от тези през юли. Тази вечер, виждате, приходът е по-скоро жалък.

Жарде осъзна, че отговорът му е малко глупав.

— Това ще ви позволи да си легнете по-рано.

— Обикновено в единадесет часа спускаме платнището. Защото въртележката ми е крехка, всяка вечер я покриваме с калъф. Ще я завъртим още малко и като видя, че няма никой, ще затворим. Всъщност през седмицата има винаги по-малко хора.

— Тук ли спите?

— Да. Нашите фургони са от другата страна на паркинга, върху запазеното място. Всъщност имаме само два, този, в който живее Жулиен, и нашият.

— По цялата писта неуспех — каза Жарде на сина си, който го чакаше малко настрана, захапал вафла с крем, която му беше направила розови мустаци. — Държах се като последен аматьор. Но трябва да проверя още едно нещо. Колко време остава преди започването на твоя кино клуб по телевизията?

Рафаел погледна часовника си:

— Почти три четвърти час, но не се притеснявай. Ако трябва да чакам, ще чакам. „Кръвта на поета“ все ще имам някой ден случай да го гледам. Къде отиваме?

— Ще чакаме тук или в моята кола. За да отидат до фургона си, собствениците на въртележката и техният служител трябва неминуемо да минат покрай твоята таратайка, както казваш. Държанието на служителя не ми е ясно. Почти съм сигурен, че той познава момичето, което се е возело на въртележката в Кро. И не иска да ми каже кое е. Ако онова, което крие, е свързано с убийството във Верпо, той сигурно ще отиде да предупреди някого. Ние ще го последваме.

Рафаел погледна баща си недоверчиво. Да играеш на Джеймс Бонд не му изглеждаше най-добрия начин да разплетеш обърканите нишки. Но няма що, баща му беше полицай, не той.

— Ще се поразходим по алеите, без да привличаме много вниманието — каза Жарде, — но ти няма да изпускаш от очи момчето, което събира жетоните на въртележката.

— В такъв случай по-добре е да се разделим. Ако има нещо ново, къде ще те намеря?

— До оная въртележка, където разтърсват хората, преди да ги обърнат с главата надолу. Слизането оттам сигурно е весела картинка.

Не се наложи да чака дълго.

— Въртележката е покрита с мушамения си калъф — му каза задъхан Рафаел. — И светлините се угасени. Идваш ли?

Пробивайки си път в тълпата, всъщност не толкова гъста, комисарят лесно откри служителя, който заедно със собствениците напусна мястото на Луна-парка, за да отиде във фургона си. Но се спря недалеч от тяхната кола, качи се в едно рено 4.

— Да карам ли след него? — попита Рафаел.

— След него!

Въпреки че имаше по-малко коли по пътя за Егад, движението още не беше лесно. Незабелязано, поне така си мислеше, Рафаел се приближи до реното, чийто водач въпреки това изглеждаше, че бърза. Той се изненада, като го видя да поема по пътя за Ница. Върху моста на Верпо реното рязко зави наляво и Рафаел ядосано възкликна:

— Той тръгва по пътя за Кро!

Докато намали, даде заден ход, за да влезе на свой ред в същия път, загуби ценни минути.

— По-бързо — извика Жарде немного убедително.

Реното, чиито фарове бяха танцували няколко минути по завоите на пътя, беше изчезнало, Рафаел отиде и се върна от Хиерес до Кро, но разбра, че беше излишно.

— Това, което ми е най-неприятно, е, че нашето момче сигурно е разбрало, че е следено. Това е много лошо, много лошо.

— Има нещо, което не разбирам. Защо да рискуваме, когато има телефон.

— Може би просто защото обществените телефони на плажа са винаги повредени, а да телефонираш от кафене не е винаги препоръчително. Нечие внимателно ухо...

Рафаел видя по телевизията само края на „Кръвта на поета“. За утешение каза на баща си, че що се отнася до кинематографичните трикове, всичко е било вече открито още в 1925 година.

Всеки ден, дори когато светлините на Луна-парк угасваха късно през нощта, дори когато комарите се промъкваха под вратата и му пречеха понякога да заспи, господин Сенешал, собственикът на въртележката с дървени кончета, се събуждаше рано. Въпреки че шест месеца в годината прекарваше повече време във фургон за къмпинг, той никога не успя да свикне да спи удобно, даже и в много комфортен, какъвто беше този. Измъкна се от кушетката си, стопли

кафето, изпусна несръчно капака на кафеника, усмихна се, защото жена му не помръдна. Ето една, която се възползуваше от съня си! Хвърли раздражен поглед към неподвижното тяло, лежащо недалеч от него, изпи кафето си, набързо се изми, преди да отиде на пристанището да купи хляб, кифли и вестника си. Доколкото можеше да съди през цепнатините на щорите, слънцето вече припичаше и той си каза, че тази сутрин можеше да поплуват малко с Жулиен. Отвори вратата, остана няколко секунди заслепен от ярката светлина. Слезе три стъпала, възкликна удивен:

— Но той е луд! Защо е оставил колата си тук!

Реното 4 на Жулиен беше гарирано в една изходна алея, нещо, което беше против всички правилници. По принцип на мястото, специално определено за панаирджииите, трябваше да има само фургони. Друг един паркинг беше запазен за колите. Той направи няколко крачки, вдигна ръка, за да почука на вратата на Жулиен, сподадено извика:

— Не! Не може да бъде!

Между реното и фургона беше проснато тяло с лице към земята. Господин Сенешал почувствува как го облива студена пот и се наведе само проформа: наистина това пред него беше труп, с ръце покрай тялото, с обърната настрани глава; от слепоочието беше потекла струйка вече почерняла кръв. Поразен, той докосна студената ръка, промълви:

— Жулиен...

После изкрещя и повика жена си:

— Убили са Жулиен! Убили са Жулиен! Събуди се!

Обезумяла, тя се появи в отвора на тясната врата, придърпвайки колана на домашната си роба, който не успяваше да завърже, с разрошени коси, неспособна да сложи очилата си:

— Какво казваш?

Той ѝ попречи да се приближи.

— Не, не искам да видиш това! Жулиен има дупка в слепоочието и е проснат тук, наблизо. Отивам да повикам полиция!

— Не ме оставяй сама!

— Налага се, както виждаш.

— Сигурен ли си, че е мъртъв?

— Вече е съвсем вкочанен. Дай ми едно одеяло.

Той не знаеше дали трябваше да покрие с одеяло трупа, около който облак мухи започваше вихрено да се върти. Защо не, едно одеяло върху трупа сигурно нямаше да обърка следите, нито да заличи уликите! И после най-спешно му се струваше, че трябва да прикрие трупа от погледа на евентуалните любопитни и да повика полиция. Останалото се изплъзваше от неговата инициатива.

Той изтича до най-близката телефонна будка, както винаги излязла извън строя, и изруга:

— Явно вандалите са минали оттук!

Спусна се към едно кафене, където с учудване наблюдаваха този обезумял мъж, който викаше полиция с писклив глас. Говори на пресекулки, тичешком се върна при покритото с одеяло тяло и застана на пост, очаквайки идването на полицията.

За щастие беше рано и другите панаирджии имаха навика да стават много по-късно от него. Все пак това, което го изненадваше, беше, че виковете му преди малко не бяха привлекли никого. Вярно, че само собствениците на малки въртележки и малки будки спяха тук. Останалите, „богатите“, както ги наричаха, живееха в бунгала на плажа.

Предхождани от полицейски фургон, комисарят Жарде и инспектор Баконие пристигнаха скоро. Светъл костюм от таргал, синя риза с отворена яка, очила с опушени стъкла, на господин Сенешал му трябваха няколко минути, за да разпознае мъжа, който предишната вечер го беше питал дали в Кро не беше забелязал едно странно момиче да се върти няколко пъти едно след друго на въртележката му.

— А, вие ли сте? — каза той ядосано. — Когато ме разпитвахте снощи, не знаех, че имам работа с полицаи. Защо не ми го казахте?

— Това щеше ли да промени нещо във вашите отговори?

— Не.

— Аз съм дивизионният комисар Жарде, а ето инспектор Баконие.

Господин Сенешал бързо ги постави в течение на своето откритие.

— Покрих тялото с одеяло — завърши той. — Не знам дали постъпих добре, но разбирате, всички тези мухи... И после, страхувах се от хорското любопитство. Всъщност се лъжех, никой още не е дошъл.

— Добре сте направили — каза Жарде, повдигайки края на одеялото.

Той се наведе, вдигна глава.

— Баконие, направете необходимото със съдебния лекар и за идентифицирането...

После, обръщайки се към господин Сенешал:

— Има ли място, където бихме могли да поприказваме на спокойствие?

— В моя фургон. Но жена ми...

— Какво жена ви?

— Тя точно научи новината и сигурно още е зашеметена от удара.

— Ще се опитам да не ѝ досаждам много. Отиваме ли?

Мадам Сенешал беше седнала на една табуретка със смачкана в ръка носна кърпичка, но не плачеше. Вчесана, увита в пенъоара си на цветни щампи, чиято яка притискаше около врата си, като че ѝ беше студено, тя замаяно гледаше чашата си с кафе, до която не се докосваше.

— Дръпни се малко да седне господин комисарят. И му направи кафе.

— Не, благодаря, вече закусих.

Той извади от джоба си бележник, фулмастер.

— Значи вие открихте тялото на вашия служител преди?

— Двадесет, двадесет и пет минути. Докато предупредя жена си, да ви повикам по телефона... Бързо дойдохте. Първо забелязах колата, което ме учуди...

— Защо?

— Има специален паркинг за фургоните и друг за колите и Жулиен гарираше своята винаги на едно и също място.

— Кога видяхте служителя си за последен път?

— Вчера вечерта. Заедно покрихме с мушама въртележката, след това се върнахме тук.

— Той заедно с вас ли се върна?

— Не. Каза ни, че е още много рано и че ще направи едно кръгче. Младо момче, неженено...

— Значи вие се върнахте към фургона. Веднага ли си легнахте?

— Почти. Аз имам навик да чета в леглото, преди да заспя, но тук това не е лесно заради комарите. Въпреки че затваряме всичко, винаги има такива, които се промъкват... А аз чуя ли комар, невъзможно ми е да заспя!

— Чухте ли служителя си да се връща?

Господин Сенешал погледна с упрек и даже със състрадание комисаря:

— Но, господин комисар, той не се прибра! Вече ви казах, че Жулиен паркираше винаги колата си на паркинга, определен за колите.

— И вашето заключение?

— Че е бил убит някъде другаде и някой го е докарал тук в собствената му кола!

— Ще измени смисъла на въпроса си: нищо ли не чухте?

— Нищо. Нито хлопване на врата, нито шум от стъпки. И при това вече ви казах, спя леко.

— Все пак е трябвало да го извадят от колата, да го довлекат...

Няколко секунди настъпи тежко мълчание, двамата мъже мислеха, госпожа Сенешал пиеше кафето си със стичащи се по лицето ѝ сълзи, като че не забелязваше това.

— Вашият служител откога е на работа при вас?

— Вече близо година. И точно в Хиерес го наех.

— Как така?

— Знаете, младите, които са безработни, обичат да идват в Луна-парк даже ако нямат пари да се качат на въртележка или да изпият една чаша, музиката, шумът ги разнообразяват. Когато си без работа, прекарваш времето си, както можеш. Жулиен се интересува от моята въртележка, от нейния механизъм. Зададе ми куп въпроси. Предишният ми служител точно беше заминал войник, попитах Жулиен дали би го заинтересувало да работи с мен и ето. Всичко стана съвсем естествено.

— Доволни ли бяхте от него?

— Напълно. О, знаете ли, работата на въртележката не е много трудна. Да се почисти, да се излъска основно от време на време, да се наглежда механизмът, да се събират жетоните, да се пречи на гратисчиите... Не беше кой знае какъв живот, но Жулиен не беше нещастен с нас.

— Кажете ми нещо за личния му живот. Сериозно момче?

— Във всеки случай не можех да се оплача от работата му... За останалото...

— За останалото?

— Личният му живот не беше моя работа.

— Излизаше ли много?

— Почти не. Един път седмично Луна-парк е затворен и, разбира се, въртележките не работят. Тази вечер той се издокарваше и заминаваше. Никога не ми каза къде отива и аз никога не се опитах да узная. Никога не се прибираще много късно. И освен това не пиеше, не пушеше...

— Накратко, само положителни качества. И въпреки всичко той е тук до нас с отвратителна рана в главата. Това не ви ли се струва в противоречие с онова, което току-що ми казахте?

— В противоречие?

— Едно момче без недостатъци, водещо спокоен живот, което все пак убиват.

— А ако е нещастен случай?

— Нещастен случай? Искате да кажете, че могат да го блъснат на пътя например, да го качат в собствената му кола, да го доведат до вашата врата, да го сложат на земята? Освен това шофьорът би трябвало да знае, че той живее тук...

— Вярно, това съвсем не е правдоподобно.

Отвън идваше шум от затваряне на врати и кресливи гласове. Комисарят стана.

— Ако сте съгласен, ще продължим този разговор по-късно.

Около фургона и колата се суетяха обичайните помощници на правосъдието, съдебният лекар, санитарите, пожарникари. Доктор Перле се беше навел над трупа. Той изруга.

— Убиецът не е имал лека ръка. Слепоочието е почти пробито.

— С какво?

— Познавате формулата: с тъп предмет. Не мога нищо да кажа, преди да направя аутопсия, но причината за смъртта ми се струва очевидна.

— Особено ме интересува часът на настъпване на смъртта.

Гласът на Жарде беше ли необичайно сериозен? Съдебният лекар вдигна глава, загледа го.

— Вече някакви следи?

Комисарят не отговори и го хвана подръка, за да остави да действа фотографът, който танцуваше нещо като индиански танц около трупа, правейки снимка след снимка.

Санитарите чакаха, като бършеха чела и въздишаха, тъй като жегата вече задушаваше въпреки ранния час. Останал сам с Баконие, Жарде каза, по-скоро констатирайки нещо очевидно, отколкото задавайки въпрос:

— Разбира се, не сте намерили оръдието, с което е извършено престъплението?

— Не. Положението на трупа, отпечатыците, които открихме в сухата земя или по-скоро в праха, всичко навежда на мисълта, че човекът е бил мъртъв, когато са го донесли тук. Изкарали са го от колата, трябвало е да го носят, после са го влачили един-два метра.

— Което ще рече, че сам човек е свършил тази работа?

— Може би. Ако бяха повече, нямаше да го влекат. Дрехите на убития са много прашни на места.

— Изследвахте ли всичко?

— Да.

Жарде поклати глава. Рутина, помисли той, и само рутина. Положението на трупа очертано с големи бели черти — и той се питаше как неговите хора бяха могли да действуват, — земята наоколо изследвана сантиметър по сантиметър, без да бъде открита никаква следа. Жарде каза полека:

— Вдигнете колата. Искam да ми я прекарате през иглени уши. Да идем да хвърлим един поглед във фургона.

Той не беше заключен и това учуди Жарде, който се поздравяваше, че обвини дръжката на вратата с носната си кърпичка, преди да я хване. Обърна се към господин Сенешал:

— Вашият служител не заключваше ли вратата си, когато излизаше?

— Разбира се, че да. С всички тия крадци, които бродят наоколо!

Жарде накара да вземат отпечатыци от дръжката на вратата. Когато тя беше отворена, той извика: чекмеджетата на малкия скрин от пресовани плоскости бяха обърнати и тяхното съдържание разпръснато по пода. Дюшеците, пълнени с найлонов памук, чиито калъфи бяха разпорени по цялата дължина, чаршафите и завивките бяха безразборно нахвърляни. Нищо не беше пощадено.

Комисарят се обърна към господин Сенешал, който стоеше на прага:

— И вие не сте чули нищо? — попита недоверчиво той. — Това е безсмислено. Хората, които са направили това, сигурно са вдигнали някакъв шум!

Зачервен от възмущение, господин Сенешал подхвърли:

— Все пак няма да започнете да ни подозирате.

Методично, но без да се докосва до тях, инспектор Баконие извърши един бърз оглед на разнообразните предмети, разпръснати по пода: гребени, електрическа самобръсначка, долни дрехи, порнографски списания, няколко книги. Интересен факт, той не намери никакъв документ, никакво писмо.

— Да се изследва всичко това. През иглени уши, както за колата. По-добре два пъти, отколкото веднъж.

Едно нещо го учудваше. Какъв интерес имаше убиецът на Жулиен да довлече трупа дотук и да обърне след това фургона с главата надолу? Укривайки трупа, той печелеше време. Вярно, че убиецът сигурно не знаеше, че снощи Рафаел и той се бяха опитали да проследят Жулиен, един Жулиен, който, без да знае, щеше да се хвърли срещу съдбата си.

Той остави Баконие да извърши последните констатации и се обърна към господин Сенешал:

— Имам да ви задам още няколко въпроса. Кой беше Жулиен, Жулиен кой всъщност!

— Жулиен Комбре.

— Преди вие да го наемете, с какво се занимаваше?

— Казах ви вече, беше безработен.

— Все пак е имал някаква професия?

— Не съвсем. Той се наемаше в полето за беритба на череши или ягоди или за гроздобера. Доста добре е платено за онзи, който не е мързелив и работи добре.

— Това е сезонна работа, не е нещо постоянно!

Господин Сенешал се нервираше, отговори кисело:

— По-добре е от нищо. Измежду всички тези безработни, които живеят в мизерия, доста ще се задоволят с това. Във всеки случай при мен Жулиен намери постоянна работа и имам всички основания да мисля, не беше доволен от нея. Да ви наля ли нещо за пиене?

Жарде искаше да му откаже, но прие заради Баконие, който му хвърляше умолително погледи. Те се върнаха при фургона на господин Сенешал.

— Мастика? — попита той.

Комисарят вече се връщаше към въпросите си:

— Миналата седмица бяхте в Кро. Ето че сте се установили тук до края на август. Разкажете ми нещо за обичайния си маршрут?

— Противно на това, което мислите, ние работим почти през цялата година, главно на юг. Но на две години отиваме в Швейцария, в Белгия, в Италия. След Хиерес ще отидем в Ница, разбира се, ако намеря нов служител, защото сам не мога да работя на въртележката. Трябва да кажа, че където и да отидем, сме винаги добре приети от кметствата или увеселителните комитети.

— Когато не сте били в Хиерес, как се държеше Жулиен Комбре?

— Никога не съм обръщал внимание. Той беше доста затворено момче. През есента, но през есента никога не сме в Хиерес, излизаше по-често, защото въртележката работи само през деня.

— Не ви попитах дали познавате произхода му?

— Произхода? Искате да кажете къде е роден и откъде идва? От Алжир. Родителите му били французи, напуснали Алжир след обявяване на независимостта. Не знам дали са живи или умрели. Мари, подай ми досието, което е в лявото чекмедже най-отгоре!

Госпожа Сенешал, която издаваше присъствието си само с поклащане на главата или кратки изхълцвания и която изключително дискретно се занимаваше с домакинството, подаде на мъжа си твърда картонена папка. Той я отвори пред комисаря.

— Ето — каза той, — тук ще намерите документите за всеки служител... Социалната осигуровка, пенсионната каса, накратко, всичко, което са измислили, за да досаждат на хората и да ги обезсърчават да наемат служители!

Комисарят извади бележника си, фулмастера си и преглеждайки досието, си взе бележки. Той бързо направи сметка. Жулиен Комбре сигурно е бил на около петнадесет години, когато е дошъл във Франция. И предишният му адрес във Франция през 1962 беше Тулуза, тоест преди почти десет години. Дали родителите му бяха още живи?

Като че мислеше на глас, той попита:

— Жулиен Комбре говореше ли ви някога за родителите си?

— Преди малко ви казах, че не. Или може би веднъж, в началото, но не си спомням много добре това, което ми каза. Той никак не беше приказлив и извън работата нямаше много контакти с нас. Две причини за това. Бяхме стари и бяхме работодатели.

— Нещо, което не му пречеше да си гледа добре работата и да бъде много мил с нас — каза Мари Сенешал, несъмнено искайки да смекчи думите на съпруга си, които ѝ се струваха много категорични.

Преди да тръгне за Хиерес, комисарят поиска да хвърли последен поглед във фургона на Жулиен. Служителите му вече го бяха взели на буксир.

— Ще ви го върна в най-кратък срок — каза той на господин Сенешал.

Спъна се в една книга джобно издание. Изненадан, защото се касаеше за поеми на Рембо, той я взе, разлисти я. Две снимки за паспорт изпаднаха от нея. Бяха снимките на две момичета, млади и много красиви.

Отново комисарят Жарде сверяваше двата протокола за аутопсията, които му бяха връчени от доктор Перле в интервал от няколко часа. Очевидността беше там, записана с думи, формулировки, малки фрази, на които беше свикнал. Смешен ритуал. Бертран Абади и Жулиен Комбре бяха убити по един и същ начин и може би от един и същ „натъртващ инструмент“. Счупен вратен прешлен при единия, пробито слепоочие с видима мозъчна тъкан при другия, престъпникът не се беше настървил над своите жертви, но ударът, който им беше нанесъл, беше толкова силен, че и един само беше достатъчен.

Пот блестеше на челото на комисаря и въпреки електрическият вентилатор, който смешно разместваше въздушните пластове, не можеше да се диша от горещина в кабинета, в който току-що беше влязъл инспектор Баконие.

Жарде прочете отново протоколите от аутопсията, хвърли ги раздражено на бюрото си.

— Да обобщим — каза той. — Лекарят определя смъртта на Бертран Абади между седем и осем часа сутринта, което съвпада с показанията на Венсан Лардие, инженерът от Г. С. У. Нищо в стомаха, и Лардие ни каза, че не бил закусил. Смъртта на Жулиен Комбре е настъпила между единадесет и половина вечерта и полунощ, което означава, че той е бил убит малко след като моят син и аз започнахме да го следим. Този път има голяма доза алкохол в кръвта. Нещо повече, имам чувството, но един полицаи няма право да има чувства, че двамата мъже са били убити горе-долу в един и същ сектор, даже на едно и също място.

— Даже след като сме намерили тялото на единия във Верпо, а на другия на паркинга на Луна-парк, тоест на повече от десет километра един от друг?

— Бърза инсценировка очевидно, но много лоша. В двата случая убиецът е искал бързо да се отърве от двете тела, но което е доста странно, на местата, където работят.

— Вашите предположения?

— Нямам такива и се задоволявам, уви, да размишлявам на глас. Между двете убийства има връзка и това е очевидно. Ще отида още по-далеч: едното е може би следствие на другото. Призовахте ли Венсан Лардие?

— Да. Той чака вече от няколко минути.

— Да се качи.

Комисарят забеляза по-скоро много голяма отпадналост, отколкото мъка и скръб в държанието на Венсан Лардие. Явно младият инженер преживяваше тежко удара, причинен от смъртта на приятеля му.

— Господин Лардие, помолих ви да дойдете, за да се опитаме, вие и аз, да уточним някои подробности по престъплението, което ни занимава. Първи въпрос: сигурен ли сте, че мястото, където Абади отиде сутринта в деня на смъртта си, се намира в долината на Верпо?

— Вечерта на 13 юли той тръгна от къщи, за да отиде на празника в Кро, следователно не е напускал долината. Момичето, което е изпратил, ми каза той, е живеело между Кро и нашата къща.

— Говори ли с вас на другата вечер, когато се върна сравнително рано, както ми казахте?

— Не. И това ме изненада. Обикновено, когато види светлина под вратата ми, колкото и часът да е, влиза да ми каже добър вечер и да поговорим малко. Чух го да се върти в стаята си, преди да си легне. Следващия ден беше тежък за нас и вечерта трябваше да отида на летището в Хиерес, за да посрещна един инженер, който идваше от Париж. Заведох го на вечеря в един ресторант и когато се върнах, Бертран вече си беше легнал. На другата сутрин излезе много рано.

— Откъде знаете, че се е бил прибрал и че отново е излязъл на другия ден призори?

— Вие знаете, че Бертран и аз ползуваме общо едно меари и предишната вечер бях принуден да взема колата на строежа, за да

отида да посрещна инженера от Париж на летището. При моето завръщане колата беше на обичайното си място пред къщата, което означаваше, че Бертран се беше прибрал. На другата сутрин вече не беше там и ние я намерихме отново близо до трупа му. Но всичко това вече ви го казах — продължи той с уморен глас.

— Службата по идентификация внимателно прегледа вашата меари. Тук имам много подробен доклад. Ни най-малката следа от кръв вътре в колата и което ме учудва по-малко, ни най-малкия отпечатък върху волана, което доказва, че този волан е бил старателно избърсан, вероятно от онзи, който е докарал тялото до Верпо. След това всичко се обърква. Защо тази лоша инсценировка, когато бие на очи, че вашият приятел не е бил убит там, където открихме тялото? Нещо повече, защо е поел необмислени рискове, закарвайки тялото там?

— Аз също отначало си казах така. И после си дадох сметка, че това не е толкова ясно. Един малък път, познат само на местните хора, беше наскоро разчистен между доста гъстите лещаци; достатъчно е било да се прекосят тези лещаци, за да не се вижда повече колата от пътя.

— И все пак ние я забелязахме.

— Защото един от нашите багери е бил спрял там, нещо, което убиецът не е можел да предвиди.

— Което ще рече, че убиецът, местен човек, най-малкото добре познава околността? Още нещо, от строежа, където в момента работят вашите работници, са могли да си дадат сметка за това, което става...

— Не непременно. Групата е до края на седмицата на работа от другата страна на строежа на моста, там, където реката Верпо завива. Следователно няма видимост към мястото, където е било хвърлено тялото на Бертран.

— Да се върнем към лешниковите храсталаци и към този път, преграден от багера, както казахте. Мислите ли, че някой от вашата група...

— Би могъл да убие Бертран? А защо? Той нямаше врагове и още повече, ако някой човек от строежа е искал да го убие, щеше да му бъде много по-лесно да предизвика нещастен случай при работата или да симулира такъв.

Жарде избърса лицето си с носна кърпа, разхлаби възела на вратовръзката си.

— Тази жегга е непоносима — каза той. — Извинете ме.

Той потърси една папка в купа, постави я на бюрото си, но не я отвори.

— Още веднъж ще се позова на паметта ви. Това момиче, което Абади казва, че е срещнал на празника в Кро, добре ли ви го описа? Знам, изглежда, като че предъквам излишно същите въпроси, но направете усилие, много е важно. Най-малката подробност...

— Не. Той говореше много възбудено, не преставаше да повтаря, че била красива, странна и че нямала вид на съвременно момиче. Но това е всичко. Знаете, често съм виждал Бертран да се увлича по най-различни момичета, които винаги намираше за изключителни. Страстта му траеше от ден до пладне. Не отдадох повече внимание на тази, отколкото на другите. Не можех да предвидя.

Гласът му секна и двамата мъже останаха дълго, без да говорят. После Жарде отвори папката, взе двете снимки, намерени във фургона на Жулиен Комбре, и ги подаде на Венсан.

— Виждали ли сте тези две момичета?

— Тази, която Бертран е срещнал в Кро, тук ли е?

— Нищо не знам. Но отново ви питам: познавате ли ги?

— Не.

Все пак Венсан ги разгледа внимателно.

— Никога не съм ги виждал — подзе той. — При това не ми се струват нито особено красиви, нито особено загадъчни. Вярно е, че красотата върху една паспортна снимка...

Комисарят затвори папката, пригответи се да заговори за второто убийство и се отказа. После попита:

— Ходите ли понякога на селските увеселения, господин Лардие?

— О, не, ненавиждам ги!

— Предполагам, че също така не ходите на Луна-парк?

— На Луна-парк?

— Да, този увеселителен парк, който работи два месеца през годината близо до плажа и недалеч от летището в Хиерес.

— А, да, вечерта, когато отивах да посрещна колегата си на летището, видях отдалеч виенското колело. Но никога не съм стъпвал там. Защо? Има ли това някаква връзка със смъртта на Бертран? Знаете ли, бих се чувствувал много остарял вече, ако въобще някога съм имал

вкус към подобни развлечения. Мисля, че Бертран също не е стъпвал там.

Комисарят, изглежда, искаше да си играе на котка и мишка с Венсан, такова беше поне впечатлението на инженера, който не обичаше това. Напрежението, което според него ги поставяше един срещу друг, изведнъж изчезна, когато Жарде попита:

— Кой ще се заеме с погребението на вашия приятел?

— Аз. Той няма семейство освен един сакат чичо, който живее в Монпелие. Той настоява погребението да се направи, там, за да може тялото на Бертран да почива в семейната гробница, както ми каза днес по телефона. Може ли да се свържа с погребалната служба?

— Да. Ето разрешителното за погребване.

— Работниците от строежа много държат тук да има церемония. Вдигането на тялото ще стане от параклиса на болницата в Хиерес.

Жарде размисли няколко секунди, после изведнъж каза:

— Местната преса писа много за смъртта на вашия приятел, даже отпечата снимката му. Вие ли им я дадохте?

— Когато започнахме работите във Верпо, журналистите направиха малък репортаж. Снимаха ни заедно с Бертран. Те са публикували увеличения и изрязан портрет на Бертран.

— Ето какво трябва да се направи. Щом се уговорите с погребалното бюро за вдигането на тялото, поместете известие за това в трите местни ежедневника.

— Надявате се, че убиецът ще присъствува?

Жарде не долови може би неволната ирония на този въпрос.

— Не — каза той, — не убиецът. Но може би момичето... Шансът е едно на хиляда, но човек никога не знае. В края на краищата може би тя не е замесена. Ако наистина дойде, следствието ни ще направи огромен скок. Но успокойте се, аз не бълнувам. Последен въпрос: ще изпратите ли на семейството му вещите на вашия приятел?

— Не съм получил нареждане по този въпрос. Вие видяхте, няма много нещо. Ще ги прибера в куфарите му и засега ще ги оставя в стаята. Когато пристигне новият инженер, ще обмисля. При мене има място.

Погребението на Бертран се състоя на по следващия ден в девет часа. Няколко ръководители на Г. С. У. бяха дошли от Париж, за да почетат паметта на младия си инженер, но тъй като параклисът се

оказа твърде малък, за да побере всички работници от строежа, последните останаха в двора, като вратите на параклиса останаха отворени. Свещеникът каза няколко думи, които никой не разбра, толкова слаб беше гласът му. Той изпрати ковчега до камионетката и след кратка молитва го благослови за последен път.

Венсан имаше чувството, че действа като автомат, кръстеше се, навеждаше глава. Тъй като не беше забелязал полицаи, той се извърещаше от време на време да види дали странно момиче, красиво и загадъчно, не следва отдалеч процесията, но виждаше само познати, приятелски лица, понякога сгърчени от болка. Когато ковчегът мина покрай него, носен от облечени в сиво мъже с безизразни лица, той изпита желание да докосне светлия дъб, като че да подаде за последен път ръка на своя приятел. Абсурден жест, смешен може би, но не беше ли абсурдна, не беше ли смешна смъртта на едно момче в цъфтящо здраве, което живееше пълноценно живота си и което вече нямаше да може да каже „обичам те“ на някое момиче?

Предишната вечер той беше решил да придружи тялото на приятеля си до Монпелие; гласът на вуйчото му се беше сторил вълнуващ по телефона. Въпреки че беше рано, горещината тегнеше вече над яворите на авеню „Рионде“ и Венсан никога не се беше чувствувал толкова зле в тъмния си костюм, със стисната от вратовръзката яка. Без да иска, той каза на комисаря, който го настигна, с агресивен тон:

— Вие още ли чакате красивото и потайно момиче?

— Казаха ми, че заминавате за Монпелие! — каза Жарде.

— Да. Г. С. У. ми предостави един ситроен, защото нямам желание да следвам катафалката в микробуса на погребалното бюро.

— Кога ще се върнете?

— Възможно най-скоро. Сигурно утре.

Комисарят се поколеба, преди да му каже:

— Бих искал да се срещна с вас извън моя кабинет. О, не за да говорим за следствието, което тъпче на едно място, а за Бертран Абади. Не успявам да си съставя мнение за него като личност, за това, което всъщност е бил.

Замълча и после с приятелски тон продължи:

— Вие много го обичахте, нали?

Комисарят вече настигаше Баконие, който крачеше напред-назад пред двора. Знаейки, че това няма да доведе до нищо, двамата полицаи искаха да изчакат да си отиде персоналът на Г. С. У., този на погребалната катафалка, преди да напуснат двора на болницата. На авенюто те отново попаднаха на интензивното, но обичайно през летния сезон движение на коли, фургони и мотопеди.

Преди да потегли шествието, Венсан се осведоми от разпоредителя на погребалното бюро, че противно на това, което беше съобщено, погребението на Бертран нямаше да се състои на другия ден, а в същия ден от 16 часа.

— Това е добре — каза той. — Ще мога да потегля веднага след церемонията. По такъв начин ще бъда в Хиерес вечерта. Това ме устройва. Толкова сме закъснели със строежа!

В продължение на часове той кара колата със същото странно чувство, както в черквата: той беше един автомат без рефлекс, без мисли, без особено мнение. Пред него, на малко разстояние, беше този виолетов фургон, водещ тази голяма кутия, където бяха затворили онова, което оставаше от приятеля му. И той го следваше под обилното ослепително слънце.

Чичото на Бертран беше държал да направи нещата зрелищно добре: органична музика при внасянето на ковчега и по време на службата, снопове гладиоли и рози и пак същите движения, и пак същите думи. Имаше много повече хора, отколкото си беше представял. Всички близки и по-далечни приятели на господин Виктор Абади, бивш директор на лицей Фредерик-Мистрал, бяха държали да бъдат до своя приятел при тези трагични обстоятелства.

В една количка, бутана от много достолепна жена с бели коси, един слаб човек без възраст, облечен в черно, се поддаде на вълнението си при вида на Венсан, топли и сухи ръце продължително стискаха ръцете му и Венсан изведнъж се отдаде на тази мъка, която отблъскваше с енергията на отчаянието, откакто в леглото на реката Верпо беше открил тялото на Бертран с разбит тил. Няколко секунди раменете му се разтърсваха от ридания без сълзи и после той се видя, че прави това, което толкова много му се искаше да направи сутринта, да докосне с ръка гладкото на пипане дърво на ковчега на приятеля си.

На гробищата той изчака зидарят да запечати плочата на гробницата от светъл мрамор, преди да поеме с колата по пътя, който

радиото наричаше веселия отпускарски път. Пристигнал в Хиерес относително рано, той държеше да мине през бюрото на строежа, където винаги имаше пазач. Човекът четеше криминален роман, слушайки транзистор, от който се носеше нежна музика.

— А, господин Лардие, очаквахме ви едва утре. Точно преди малко някой пита за вас.

— Някой ме е търсил... Каза ли името си?

— Не. Каза, че не е спешно, че отново ще намине.

— Нещо ново?

— Нищо. Или по-скоро да. Новият инженер пристига в другиден. Идва от Париж. Ако сега започнат да ни изпращат парижани...

Преди да се прибере, Венсан се отби в едно кафене да изяде парче пушена риба и плодове. Не беше нито обядвал, нито вечерял и изведнъж почувствува глад. Спокойно изчака реда си и по чудо намери свободно място. Още нямаше десет часът, когато излезе от кафенето. Паркира ситроена под навеса до строежа и се върна пеша в къщата. Със спуснати кепенци, тя изглеждаше изоставена. С всичките си сили се бореше срещу разнежването. Да не мисли за Бертран. Ще се открие ли някога неговия убиец?

Изведнъж се почувствува уморен. Нямаше смелост нито да се съблече, нито да се изкъпе, въпреки че се беше потил обилно през деня. Направи все пак и едното и другото и щеше да потъне в сън, когато едно изпукване го разтревожи: някой се опитваше да насили кепенците в стаята на Бертран. Стана, промъкна се в коридора и зачака. Къщата, стара постройка, беше снабдена с кепенци, които се държаха с куки: беше относително лесно да се отворят отвън. Той чу стърженето на куката върху стената, после силен удар върху стъклото, което се счупи... Венсан нямаше оръжие и не се питаше какво трябва да прави. Нащрек, той чу ясно стъпки в стаята. Лъч светлина под вратата: крадецът — ако това беше крадец — имаше фенерче. Друг шум, който се повтори от ключалките на куфара на Бертран, които някой разбиваше. Венсан съобразяваше бързо: мислейки, че е сам, непознатият щеше да действа съвсем спокойно. Но какво той, без оръжие, можеше да направи. Каза си, че единствената възможна разумна постъпка беше да излезе от къщата, да запише номера на колата, ако непознатият беше дошъл с кола... Само че трябваше да напусне коридора, да слезе по дървената стълба, всяко стъпало на

която скърцаше, без да привлече вниманието. В момента, когато най-малко очакваше, вратата пред него се разтвори. Човекът го заслепи с фенерчето и изруга. Той се хвърли назад, прескочи прозореца, Венсан се втурна след него. Човекът, който не беше нито с кола, нито с мотопед, се изгуби в гъсталаците.

Стараете ли се да изглежда безразличен, комисарят Жарде много внимателно наблюдаваше жената, седнала пред бюрото му, отбелязваше със задоволство нейното смущение. С платнена чанта на многоцветни райета на коленете, чиято закопчалка тя машинално отваряше и затваряше, с капчици пот над горната устна, размазващи отчасти фон дьо тена в тъмна охра, с очи, скрити зад кръгли очила с много тъмни стъкла в бели рамки, той мъчно можеше да си представи, че пред него седеше майката на Жулиен Комбре. Все пак той оценяваше, че тя не се преструваше на опечалена. Нищо не го караше да се чувства по-зле от тези майки или тези съпруги, които се преструват с привидна искреност и което е още по-лошо, съвсем не мълчаливо на съкрушени.

Дребна, закръглена, с бяла платнена рокля с блестящ колан с позлатена тока, тя имаше късо подстригани коси, които от един километър личаха, че са лошо боядисани. Отдавна прехвърлила петдесетте? Скоро щеше да разбере, но му харесваше да си съставя отначало мнение за своите събеседници и с явно удоволствие си признаваше, че често първото му впечатление беше вярното. Тази тук, както казваха на професионален жаргон, можеше да я върти на шиш без проблеми и както си иска. След малко той призна, че беше сгрешил напълно, но това, напротив, не му беше неприятно.

Жарде взе една голяма папка от купчината вляво, сложи я пред себе си, развърза връзките, но не я отвори. Какъвто си беше несръчен, той се беше приготвил да измърмори стандартно съболезнования, които знаеше, че винаги звучат фалшиво, но събеседничката му, все по-нервна, ако съдеше по ръцете ѝ, които издевателствуваха над закопчалката на чантата, не му остави време за това.

— Пристигнах преди по-малко от половин час — каза тя. — Господин комисар, кажете ми точно какво се е случило. И първо, как открихте адреса ми?

— Не аз го открих, госпожо, а адресното бюро в Марсилия.

— Марсилия? Но аз живея в Касис!

Такава наивност го накара да се усмихне:

— Съгласете се, Касис не е много далеч от Марсилия! Ние се задоволихме да издадем нареждане за издирване.

— Как така?

— Не е нужно много време, за да ви обясня.

— За десет години съм сменила не знам колко адреси и не бих могла да ви ги изброя подред.

— Което значи, че полицията си гледа добре работата, госпожо.

Шумът от вентилатора, който раздвижваше топлия въздух, нарушаваше мълчанието, което настъпи за няколко секунди. Потта размазваше все повече фон дьо тена на госпожа Комбре и на комисаря му се прииска да ѝ подаде хартиена кърпичка и грубо да я помоли да си изтрие лицето, което все повече заприличваше на лицето на клоун. Тя каза с най-голямо спокойствие:

— И така, Жулиен е мъртъв.

Изпреварвайки един непредвиден поток от сълзи, той попита:

— Кога го видяхте за последен път?

— Кога го видях... Вижте какво, сигурно са минали години. Беше още момченце, което не мислеше за нищо друго освен за едно: пълнолетието си. Когато станеше пълнолетен, щеше да бъде свободен. И когато стана, ме напусна. Ето. Няма нищо по-просто.

— И оттогава не сте имали никакви вести от него?

— Не.

— Скарването трябва да е било много сериозно?

— Съвсем не. Тази война в Алжир, господин комисар, тя развали всичко. Когато едно момченце види каквото видя той, трупове по улиците, хора, които преследват и които измъчват, къщите, които разрушават с динамит, как искате след всичко това да се държи нормално? След смъртта на мъжа ми, търговец на едро на вина в Оране, купих едно малко магазинче за вино и алкохолни напитки, както се казваше. О, не бях богата, но печелех колкото да живея и да възпитавам прилично детето си. И после дойде онова, което нарекоха „Червената задушница“ в Оре, Кабилия и навсякъде другаде. Аз дотогава се разбирах добре с алжирците и бих останала там, където бях родена, но съгласете се, че да продължите да продавате вино в една мюсюлманска страна, докато всички французи, живеещи в Алжир, бягаха, беше безсмислено! И ето че и аз също реших да замина. Продадох магазина си или по-скоро фактически го продадох на един арабин, който отдавна му беше хвърлил око, и после се озовах в Марсилия с няколко куфара и малко пари. Асоциацията за подпомагане на изселените ми намери едно малко жилище и аз си изкарвах прехраната, като чистех по къщите. Изпратих Жулиен на училище, но

той беше в трудна възраст. И освен това стана потаен... Накратко, на седемнадесет години той реши, че му е дошло до гуша, и постъпи като общ работник в едно строително предприятие. На времето се строеше много. Работи известно време и после го уволниха, защото се препираше през цялото време с надзирателя. Все по-рядко го виждах в къщи. Той не работеше, но нямаше впечатление да му липсват пари. Накратко, продължавах да се съсипвам да чистя, а той да тича господ знае къде. А, господин комисар, добре съм наказана, задето си затварях очите. Но вие знаете какво е. Сама жена, грижите, животът, който непрекъснато поскъпва. Накрая аз постъпих подло. Това, че не ми искаше пари, по-скоро ме облекчаваше.

Телефонът извън и инспектор Баконие, който бързо пишеше на машина показанията на госпожа Комбре, опитвайки се да съкрати възможно най-много многословната ѝ тирада, вдигна слушалката. Хвърли поглед към комисаря, който стана, и отиде в една стая.

— А, вие ли сте, Лардие? Върнахте ли се? Какво? Опитвали са се да ровят в нещата на Абади? Не мога да дойда веднага. Ще ви позвъня отново.

Преди да се върне в кабинета си, мина през коридора, пусна автомата за напитки, изпи на големи глътки една топла кока-кола.

— Тази проклетата машина пак е развалена! — промърмори.

Той мислеше за госпожа Комбре, изведнъж изненадан от нейното държание, което при това до този момент му изглеждаше естествено. Тя се разпростираше нашироко върху караниците със сина си на времето, когато е бил младеж, и въобще не се интересувахе от начина, по който беше умрял, като че убийството и изобщо онова, което се беше случило, след като той я беше напуснал, не я интересувахе.

Той не бе пожелал да я прекъсне, въпреки че считаше за не особено интересно онова, което тя казваше, но опитът го беше научил, че от някой незначителен детайл без видима връзка с грубата действителност може да дойде просветлението. Подадената нишка, която се хваща в движение, която човек дърпа, която разнищва...

Той даде заповеди, за да може инспектор Люка да замести Баконие, на когото предаде разговора си с Венсан Лардие.

— Явно имаме търсене на документи. При произшествие, винаги когато има убийство, след това претърсват жилището. Отидете да

видите и направите доклад. Лардие беше достатъчно близък с Абади, за да ви каже какво са отмъкнали от нещата му.

Той се върна отново в кабинета си. С нервна ръка госпожа Комбре потупваше чантата си. Той забеляза, че тя си беше избърсала лицето, но доста лошо: над скулите фон дьо тенът беше оставил потъмни следи. При всеки друг случай тази карнавална маска щеше да го накара да се усмихне. Той почака, докато Люка се настани зад пишещата машина и се запознае с това, което беше написал Баконие. После подхвана:

— И така, вашият син, който скоро ще навърши двадесет години, не ви иска вече пари и не знаете точно как живее. Така ли е?

Тя се поколеба, преди да отговори.

— Така е. И после стана пълнолетен. А за това, господин комисар, си спомням така ясно, като че беше вчера. „Ей, майко, ми каза той, защото сигурно щеше да му се схване езикът да ми каже мамо, ей, майко, днес съм пълнолетен. Трябва да ми се даде онова, което ми се полага от баща ми.“ Кръвта ми спря. Забележете, онова, което ми се искаше, беше справедливо, но ме потресе, защото дотогава, когато заговорех за това, той казваше: „Искам ли ти нещо? Не! Тогава?“ И ето че изведнъж... Накратко, тези пари, е, не бяха много, бяха вложени. Ядосах се и си казахме някои приказки. Отидох при нотариуса и когато всичко беше уредено, дадох всичко на сина си, даже моята част, въпреки че имах право на една част. Но бях толкова отвратена... Всичко му дадох, казвам ви, не знаех вече какво върша, бях полудяла! Чувствувах се така, като че ме беше набил, като че се беше изплюл в лицето ми. И после, без да кажа нищо, прибрах му нещата, сложих ги в една пътническа чанта и му казах: „Сега вече всичко е свършено, върви си. Не искам повече да те виждам. Имаш ги парите на баща си, имаш също и моите. Това е много повече от онова, което имах аз на твоите години и което имаше баща ти, защото, когато се оженихме, не притежавахме нищо. Бъди здрав и на добър час!“

— Как реагира той?

— Нищо, господин комисар, ни тонинко!

Тя чукна нокътя на палеца си между зъбите и продължи:

— Непринудено той преброи банкнотите два пъти, за да си придаде тежест, и после ги сложи в джоба си, който закопча с безопасна игла. След това си отиде. Краката ми се подкосиха. Седнах и

не знам колко време съм останала така, без да помръдна, като голямо животно, каквото съм си.

— Каква беше сумата?

— Един милион франка. Стари, разбира се. Мисля, че с нея си е купил кола на старо.

— Как сте го узнали, след като сте нямали вест от него?

— От един негов приятел. От време на време, но все по-рядко и по-рядко го виждах да минава в квартала. И после един ден повече нищо. Вече има десет години оттогава, малко по-малко или повече не знам. Времето за мен, сега...

— А с вас какво стана?

— Продължих да чистя по къщите. Но не се самозалъгвам. Преди никой не ми правеше забележки за работата ми, всички ми казваха: „Мария, вие сте истинско съкровище.“ Сега някои работодатели казват, че съм бавна в работата си и аз знам какво означава това. И после прахосмукачка, перална машина, машина за миене на съдове, страх ме е от тези модерни машини, които, така да се каже, вършат всичко. С тях си губя времето, ето истината. Да чистиш не е особено приятна работа. Знам, че ще остареея и хората вече няма да ме искат. След това...

За първи път от началото на разговора тя изглеждаше по-човечна, по-достъпна за Жарде, и то точно в момента, когато се самосъжаляваше. Той имаше желание да я пощади и в същото време да не ѝ прощава, че не играе лошата игра с неверни факти.

— Правителството все пак взе мерки, за да обезщети търговците, които са били ограбени в Алжир? — попита той раздражено.

— Ако бях заминала, изоставяйки търговията си, да, мисля, че щеше да бъде възможно, и то много по-бързо. Но магазина си аз го продадох. За залък хляб, признавам, но го продадох. Едните ми казват, че не би трябвало нищо да получа, другите, че имам право на нещо.

Жарде си помисли, че ролята му не беше да играе юридически съветник, но си обеща да ѝ даде адреса на една служба, която се занимаваше с разрешаването на такъв род проблеми. Той не си правеше никакви илюзии, но знае ли човек.

Любител на театралните ефекти, той изведнъж отвори папката от сиво платно, която от известно време машинално потупваше с ръка,

разлисти я. От един плик извади тънка спестовна книжка, червена на цвят.

— Ето — й каза той — нещо, което ще ви успокои малко за старините. Намерихме тази книжка между нещата на сина ви.

— Спестовна книжка, той?

— Да. Отворете я.

Тя се поколеба, като че се страхуваше от капан.

— Не се страхувайте, тази спестовна книжка е съвсем реална и сумата наистина е била внесена. Тъй като вашият син, както изглежда, няма други наследници освен вас самата... Вярно, че ви зададох въпроса: синът ви има ли братовчеди и братовчедки?

— Не. Моят брат няма деца. А мъжът ми имаше само една сестра, която умря неомъжена.

— Значи правилно ви казах, вие сте следователно единствената наследница на сина си.

— И... и в тази книжка има колко?

— Пет милиона франка. Стари, както казвате.

Тя стоеше объркана; трудно й беше да осъзнае онова, което комисарят й беше известил.

— Пет милиона! Това е невъзможно! Откъде е могъл да вземе тия пари?

Това беше въпросът, който и комисарят си задаваше, откакто беше открил червената книжка, но беше абсолютно неспособен да си отговори. Пет милиона на две вноски за по-малко от една година. Първата вноска от два милиона през юли миналата година, втората от три милиона през юли тази година. И двете в спестовната каса на Хиерес. Тези пари, несъмнено несъразмерни със заплатата му, той ги внасяше в Хиерес, а не другаде. И най-вероятно в Хиерес ги получаваше. В Хиерес, където го бяха убили, в Хиерес, където... Той мислеше бързо. Шантаж? Това беше най-правдоподобната хипотеза. Ако убиецът беше търсил тази книжка, когато беше преобърнал фургона на Жулиен? При това съвсем напразно, защото книжката се намираше другаде. Но защо е искал да я присвои? За да заличи една възможна следа. Всъщност незначителна следа, която засега не водеше доникъде. Още повече единствен Жулиен можеше да има достъп до влога. Поне докато беше жив. Като че се беше опасявал от това, което наистина се беше случило, Жулиен беше поверил тази книжка в

запечатан плик на господин Сенешал. „Пазете ми това — беше му казал, — ценно е.“ Господин Сенешал беше сложил този плик в папката за социална сигурност на Жулиен, където комисарят я беше намерил. Друга странност — освен двата и три милиона стари франка Жулиен не беше направил никаква друга вноска, нито теглеше. Като че тези пари бяха оставени настрана.

— Пет милиона — продължаваше госпожа Комбре. — Дали ще мога да ги получа?

— Относително бързо, предполагам. Ще трябва да се свържете с нотариуса. Но тъй като вие сте единствената му наследница и той няма законни деца, а по всичко личи и незаконни, това не би трябвало да създава трудности. Освен ако не се касае за откраднати пари. Но аз не мисля, че ако случаят е такъв, синът ви е щял да внесе парите в спестовна каса.

Тя се въртеше на стола, изтри с кърпа лицето си, без да кокетира, и ако донякъде лицето ѝ стана по-човешко, то кърпичката от бяла стана кафяво-червеникава. Преглътна и каза:

— Тези пари. Имам чувството, че не са честно спечелени. Много са. И то наведнъж.

— Освен ако не ги е спечелил на конни състезания — каза комисарят, който не искаше да бъде ироничен.

Поразена и хващайки се за това почтено предположение, тя каза, изпълнена с надежда.

— На конни състезания? Вярно е, че конните състезания са като лотарията, може да се спечели на едро, както казват по радиото.

После, поразена от очевидното:

— В такъв случай Хиерес му е носел щастие, след като само в Хиерес е спечелил на два пъти големи суми!

Наивност или дяволитост? Комисарят имаше желание да ѝ каже, че в Хиерес също така щастието е напуснало сина ѝ, тъй като тук е бил убит.

Жарде свали втората си карта.

— Познати ли са ви тези лица?

Той ѝ подаде снимките на двете момичета, които, той беше сигурен, щяха да помогнат следствието да напредне, ако някой ги разпознаеше.

Тя ги взе, погледна ги отдалеч, отново ги постави на бюрото.

— Ще позволите ли?

Изваждайки очилата си с класическа форма, тя отново взе снимките и безмълвно ги разгледа внимателно. Комисарят дебнеше реакциите ѝ. Изразът на лицето ѝ се промени, но тя бързо овладя първия си порив. В момента, когато Жарде си казваше, че най-накрая тя щеше да даде нещо като отговор на неговите въпроси, той разбра, че тя няма да проговори и че малкият театрален номер, който той беше сметнал за добре подготвен, нямаше да доведе доникъде.

— Не — каза тя най-после.

И отново, овладявайки се:

— Не са правени вчера!

— Какво ви кара да мислите така?

— Начинът, по който момичетата са вчесани и облечени даже, ако на снимките не личи много. Но никое съвременно момиче не би се съгласило да носи подобни якички!

— Какво им е на якичките?

Тя го погледна учудено, като че пред себе си имаше един изостанал човек.

— Дантелени якички! Това се носеше преди десет или петнадесет години и преди това! Но сега!

После изведнъж смутена попита:

— Защо ми ги показвате?

— Намираха се между вещите на сина ви.

— Мога ли да ги видя пак?

Той ѝ ги подаде и тя отново започна да ги разглежда.

— Не, наистина тези лица не ми говорят нищо.

После обърна снимките и продължи:

— Не са любителски снимки, а обикновено професионалните фотографии слагат отзад печат с името и адреса си. Тук няма нищо. Но не мисля, че се лъжа, тези снимки са правени в Алжир, в Мостаганем, при господин Чарли. Знаете, там всички си правехме снимките. Почакайте, трябва да имам тази на Жулиен в себе си като малък.

Тя затършува в чантата си, извади оттам малка кесийка от изтъркана черна кожа. Подаде на комисаря снимката на едно доста красиво дете с добре сресани къдрици. Нямаше грешка, същата хартия, същата грапава хартия, същото осветление, същият начин да се улавят празни погледи. Жарде нямаше чувството, че е получил капитално

сведение. Предпазлив, той реши да задълбочи тази тема по време на друг разговор, защото сега чувствуваше, че майката на Жулиен става все по-сдържана. Взе снимките, постави ги отново в папката.

— Това е всичко — каза той. — Заехте ли се с погребението на сина ви?

Тя го погледна уплашена, поразена от една очевидност, за която не беше помисляла.

— Не знам къде ми е умът. Извинете ме. Вярно, че аз трябва да се заема с това. Предполагам, че тялото е в моргата? Мога ли да го видя?

Стори му се, че тя иска това, като се надява, че той ще се противопостави. Трябваше да играе ролята на майка докрай, въпреки че много малко се чувствуваше майка.

— Можете да го видите. Дръжте ме в течение на вашите постъпки и ми съобщете часа на погребението. Къде искате да бъде погребан?

Изведнъж, непредвидено, тя заплака. Сълзите ѝ чертаеха светли бразди по лицето ѝ, измивайки последните следи от грима. Скръбта ѝ изведнъж се изрази толкова искрено, че на него му дожаля.

— Ще помоля един от моите инспектори да ви помогне при вашите постъпки.

Тя вдигна към него поглед, който го развълнува.

Решително, си каза той, хората са много странни животни.

Венсан изпитваше голямо неудобство да влезе в стаята на Бертран. След като от три дни вещите на приятеля му бяха прибрани в два куфара, стаята отново беше заприличала на онези безлични места, където човек само преминава, които не носят никакъв личен белег и все пак той, който се сърдеше, когато го обявяваха за сантиментален, не можеше да повярва, че Бертран завинаги е напуснал тези четири стени. Той още го виждаше пред плакатите, изобразяващи джазови знаменитости, пред грамофона, винаги готов да засвири.

Присъствието на комисаря Жарде не прогонваше спомените за Бертран. Безпорядъкът, в който нощният посетител беше оставил двата куфара, го правеха още по-присъстващ.

— Нищо не съм пипал, както ми поръчахте — каза Венсан. — Но човекът нищо не можа да направи, много малко време стоя.

— Тоест?

— Пет-шест минути. Знаете, когато си нащрек, както бях аз, минутите изглеждат прекалено дълги.

— Защо, според вас, след като е преровил куфарите, е отворил вратата, зад която сте се намирали вие?

— Откъде мога да знам?

— Можете ли да ми опишете вашия... така да се каже, нападател?

— Думата не е точна, защото той не ме нападна. Но в края на краищата би могъл. Всъщност имам всички основания да мисля, че той смяташе, че къщата е празна. Трябваше да се върна от Монпелие едва на другия ден.

— Което доказва, че нашият човек е бил в течение на вашите придвижвания.

— Вие не изоставяте следата, която води към строежа, ако добре ви разбирам, инспекторе?

— По принцип не изоставям нито една.

— В случая съм убеден, че сте на погрешен път. Връщам се на вашия въпрос: не го видях добре, защото ме заслепи с електрическото си фенерче. Доколкото можах да си съставя представа, той е висок, едър, масивен. Точно така, масивен. Нещо като гигант, ако разбирате какво искам да кажа.

— Не, точно това не разбирам!

— Човек, по-висок от среден ръст и по-широк в раменете.

— Погледнахте ли дали нещо не липсва от куфарите?

— Инспектор Баконие ме помоли да ви почакам за това. На пръв поглед не ми се вярва. Но откъде да знам? Не направих дори и най-общ опис на всичко, което остави Бертран. Искате ли да погледнем заедно?

Като искаше нищо да не се оставя на случая, Жарде беше помолил да се снемат отпечатъците, оставени от нощния посетител: на кепенците, на дръжките, на ключалките на куфарите, почти навсякъде имаше посипан алуминиев прах.

Методично Венсан извади от куфарите онова, което още беше там, обувки, транзистор и всички онези предмети, които човек натрупва около себе си, даже ако не се установява задълго, там, където живее. Жарде, който беше изследвал дълго съдържанието на портфейла на Бертран при първия си обиск, сега хвърли само един бегъл поглед. Също така, за успокоение на съвестта, прелисти книгите, които изпълваха почти изцяло втория куфар: тези тук не криеха снимки.

— Нищо — каза той, — или човекът е намерил онова, което е търсил, или онова, което е търсил, не се е намирало тук. Има ли впрочем нещо, което не сте сложили в куфарите?

— Не — каза Венсан след няколко секунди мълчание. — Всъщност, да. Ще ви се стори глупаво, чичото на Бертран ме помоли по телефона да облека трупа на племенника му в най-хубавия му костюм. Така разбрах, че някои семейства още придават голямо значение на погребалния тоалет. Занесох в моргата тъмносиния костюм на Бертран, който горкото момче сигурно не е обличало често...

— И какво направихте с дрехите, които носеше, когато намерихме тялото му?

— В моргата не поискаха да ми ги върнат. Трябвало да покажа удостоверение за собственост!

— А, дребнавата администрация! Елате с мен!

Баналната кола на комисаря влезе в двора на моргата четвърт час по-късно. Жарде показа картата си, подписа разписка, взе найлонов плик, който му подаваше един намусен служител: трябваше да изтърпи един монотонен опис, преди да му връчат плика. Венсан гледаше Жарде и не можеше да го познае: възбуден, приличащ на животно,

надушило следа, комисарят изведнъж му се стори по-млад и което беше странно, по-човечен.

— Отиваме в моята служба, съгласен? На две крачки е!

Следван от Венсан, той изкачи четири по четири стъпалата, изсипа съдържанието на плика на бюрото си.

— Ако дрехите са това, което е търсил вашият крадец — каза Жарде, — значи е мислил, че ще намери нещо... Джобовете! Трябва да се пребъркат джобовете!

Венсан беше този, който намери една сгъната на четири хартийка в якето от бяло платно, една хартийка, която, без да разгръща, подаде на комисаря.

— „Алея В в дъното вляво, за вечно ползуване, № 38.“ Това почеркът на вашия приятел ли е?

— Да — отговори Венсан, който се мъчеше да намери смисъл в грубо начертания план, придружаващ кратките указания. — Никога не съм видял някой да рисува толкова лошо!

— Но какво, по дяволите, е могъл приятелят ви да търси в гробището?

За успокоение на съвестта той пребърка и другите джобове на дрехите на Бертран, не намери нищо друго освен монети, няколко банкноти, кърпичка и гребен.

— Отиваме в гробището — каза той.

В колата Венсан каза:

— Споделям вашето мнение: каква работа е можел да има Бертран в гробището. Работим тук от три месеца, не познаваме никого в този град и се съмнявам, че някой му е определил любовна среща на гробището. И то в осем часа сутринта на всичкото отгоре, защото е умрял между седем и половина и осем часа сутринта. И не виждам в кой друг момент е могъл да отиде там.

— Чисто предположение, господин инженер. Опитът ме е научил, че трябва всичко да се провери до най-малката подробност, даже ако тази подробност изглежда абсурдна или незначителна.

Гробището на Хиерес, част от което беше разположено етажовидно по склона на хълма, простираше белите си гробове под слънцето. Двамата мъже нямаха нужда да разпитват пазача, за да открият алея В, нито номерата на гробовете, издълбани в камък или

мрамор. Само че алея В се намирал до входа, а не в дъното на гробището и свършвал на 27-ми номер.

— Така си и мислех — каза Венсан. — Сбъркали сме гробището. Има ли такова в Кро?

— Да. То е на излизане от селото по пътя за Солие.

— Този, който отива до разклонението на магистралата?

— Именно. Отиваме там!

В колата Венсан каза:

— Моята мисъл е може би абсурдна, но има толкова абсурдни неща в кошмара, в който живея от няколко дни. Един въпрос: къщите, които се намират в долината Верпо, част от общината на Хиерес ли са или на общината на Кро?

— На юг са към Хиерес, на север към Кро.

— Да предположим, че мястото, където Бертран е завел момичето, е към Кро...

— Какво искате да кажете?

— Ако е толкова странно, момичето е могло да определи среща на Бертран в гробището на Кро...

— Малко вероятно. Но вашият приятел Бертран е могъл да се добере до някое сведение, което може да го е довело в това гробище. Остава да научим от какъв характер е било това сведение. И дали то наистина се отнася до гробището в Кро. Надявам се, че няма да се наложи да посетим всички такива в околността!

— Колко е красива тази долина! — каза Венсан.

Той не смееше да зададе единствения въпрос, който го занимаваше в момента: беше ли започнала полицията, както той се надяваше, да анкетира семействата, които живеяха там, обитаващи тези вили, тези имения, тези замъци, всички или почти всички прикрити от обширни площи с дървета, всички излизаци на пътя с дълги алеи, оградени с лешникови или палмови дървета? Той се връщаше все на същата точка: ако Бертран не се мамеше, точно пред една от тези алеи през нощта на 13 юли, когато бурята се развихряше, той беше оставил едно момиче. Като че отгатваше мислите му, комисарят каза:

— Знаете ли, че известни хора, даже знаменитости, живеят в долината? Един генерал, който е бил адютант на известен пълководец, живя тук дълги години.

— Което ще рече — подхвърли Венсан остро, — че полицията трябва да си слага ръкавици, когато разследва по тия места?

— Нека кажем по-точно, че тя трябва да бъде ловка, дискретна и търпелива.

Това, което не искаше да довери на Венсан, беше, че в момента неговите служители съставяха списъка на всички къщи в долината, започващи с дълги алеи с дървета, и че беше съставен от двама инспектори също така списък на живеещите там според последното преброяване на населението. След това, но само след това, той щеше да отиде да анкетира на място. С всички обичайни предпазни мерки. Освен ако в близко време...

Гробището на Кро беше всъщност пусто, когато те влязоха в него малко по-късно. Жарде препрочете бележката на Бертран, последва елементарния му план, без никакво затруднение намери алея В в дъното и малко по-нататък гроб № 38. Независимо от факта, че този път това беше търсеното гробище, той усети, че част от онова, което търсеха, се намираше там, въпреки че не притежаваха всички части на пъзела. Преди да извади бележника си, той внимателно разгледа мраморната гробница, от много хубав мрамор, като коприна, мек на пипане. На кръста бяха изписани пет имена със златни букви или по-скоро едно и също фамилно име, придружено от различни имена, които не познаваше. В нещо като жардиниера от бял мрамор свежи цветя, гладиоли и рози, смело понасяха жегата, която ставаше тежка, лепкава.

— Ето — каза Венсан. — Намерихме следата, вървахме по нея и тя не ни доведе доникъде.

— Какво разбирате вие!

Жарде проучи внимателно гробницата, забеляза, че нещо отгоре беше махнато.

Той взе Венсан за свидетел:

— Виждате ли, тук е имало нещо, което много семейства често слагат на гробовете, вази, нещо като екс-вото, книги от мрамор от типа на „На моята скъпа дъщеря“ и на отсрещната страна емайлови снимки. Следата е още ясна: голям правоъгълник, почти петдесет сантиметра дълъг и петнадесет или двадесет широк. Забележете, това строго погледнато нищо не значи: този мрамор е бил тук и вече го няма, това е всичко.

Тикайки ръчна количка с лейка и мотичка, една дребна старица се приближаваше по алеята. Типична провансалка, загоряла от слънцето, с широка пола от плат на цветя и триъгълно шалче, вързано на гърдите. Изненадана, тя погледна двамата мъже, спря се пред тях.

— Горещо е, нали? Няма да се учудя, ако излезе буря преди вечеря. Вие роднини ли сте на Данселови?

— Не.

— И бих се учудила, между нас казано.

— Защо?

— Защото в този край Дансел не са известни. Без съмнение чудаци, които са предпочели да дойдат да спят последния си сън под южното слънце. Защото нашето гробище е красиво, нали? Но кажете ми, вие ли махнахте портретчето на малката?

— На малката?

— Да. Та до миналата седмица... Аз идвам всяка седмица да поддържам гроба на мъжа си и на сина си. Искам да ви кажа, че гробището го познавам като петте си пръста, е, така се казва. Е, добре, ако искате, ми вярвайте, всеки път, когато минавах пред гроба на Данселови, винаги с вълнение гледах малката, красива като зората, която беше погребана тук.

— Красива като зората?

— Е, да! Ако вярвам на снимката, която беше тук в мраморната разтворена книга. От едната страна имаше надпис със златни букви „на милата ми внучка“, на другата можеше да се види емайловият ѝ портрет, толкова красива, толкова жива, че винаги имах чувството, че ще ми заговори. Свикнах да я виждам там при всяко мое минаване.

— И тази мраморна книга, сама виждате, е изчезнала.

— И не сте я махнали вие?

— О, не!

— Това вече не мога да разбера! Ако започнат сега да ограбват и гробовете! Ако искате да знаете, ние сме прокълнати и небето няма да закъснее да ни се стовари на главата. Да хвърлиш око на гробище... Ако ви кажа, че хлапетата идват да играят около гробовете. Сегашните млади не уважават нищо, съвсем нищо! Но питам се, кой може да е направил това, тъй като този мрамор сигурно ще да е бил много тежък. Забележете, откакто идвам тук, никога не съм видяла да се грижи някой за гроба. Никога.

— А тези цветя?

— Една цветарка е наета да ги сменя всяка седмица, както ми казаха. И е платена много скъпо. Е, господа, аз стоя тук, бърборя, а слънцето започва да припича.

— Искате ли да ви помогна да носите количката? — попита Венсан.

— Не, вие сте много мил, но няма нужда, гробът ми е наблизо.

Той все пак взе количката от ръцете ѝ и тя сърдечно му благодари. Жарде през това време огледа гроба за последен път: погледът му се закова на десния ъгъл, но той не каза нищо, за да не разтревожи Венсан, който не беше забелязал нищо и който се връщаше, казвайки:

— Ще попитате ли пазача коя е цветарката, която поддържа гроба на Дансел?

— Не още. Искам първо да прегледам работата на моите двама инспектори, за да разбера дали някой от интересуващите ни собственици на имения не е женен за жена от рода Дансел. В такъв случай родителите на жена му са могли да бъдат погребани тук. И племенницата му също. Единственото, която изглежда очевидно, е, че гробницата е много нова, за да могат петимата Дансел да се били погребани направо. Сигурно са кремирали телата и са ги пренесли от другаде.

— Вярно, погледнете, в долната част на гробницата майсторът е отбелязал датата, на която я е направил.

Тясна бронзова плочка носеше следния надпис: Франсоа Шамбон, 1966.

— Само че ето какво — подзе отново Венсан, — ние все още не знаем защо в джоба на Бертран имаше листче, написано с неговата ръка и посочващо мястото на този гроб. Ах, ако беше говорил с мен!

— Нито защо емайловата снимка на едно младо момиче е била махната от гроба! Защото е можела отсега нататък да бъде компрометираща за някого?

Изведнъж той се удари по челото:

— Сещам се!

Забърза към алеята, зад която беше изчезнала старицата с количката. Намери я на няколко метра оттам да плеви с жар гроба, покрит с чакъл и без нито стръкче трева.

— Госпожо — каза той, мъчейки се да си възвърне гласа и неустоимата усмивка на Жарде от славните времена, — ще можете ли да я разпознаете снимката на това момиче, за която ми говорехте?

— Разбира се: казах ви вече, гледах я всеки път от години.

— В такъв случай бихте ли могли да ми съобщите адреса си?

Той вече беше забелязал името, изписано на камъка на гроба, но тя не прояви никакво колебание, като му каза:

— Казвам се Март Мание. Живея в Кро, улица „Адриан“ 8. Не можете да сбъркате, това е първата улица след площада на черквата. На първия етаж.

— Е, благодаря ви, госпожо. Ако позволите, ще ви посетя в близките дни. Кога предпочитате, сутринта, следобед?

— Към пет часа следобед е добре. Защото рано следобед си почивам малко. А след пет часа понякога правя покупки или посещавам една стара приятелка, която е болна.

На връщане през целия път комисарят не проговори. Както често се случваше в течение на някое следствие, той имаше чувството, че има всички елементи на отговора на въпросите, които си поставя, но също така, че всички тези въпроси водят до задънена улица. Верният въпрос се намираше всред тази бъркотия, с която той се бореше от няколко дни. Двама мъже, убити по един и същ начин, може би от един човек, с едни и същи мотиви и които не се познаваха, едно странно момиче, което се правеше на привидение, появяваше се и изчезваше: той имаше чувството че цитира в бъркотията описа на Превер. Но верният въпрос във всичко това? И какъв беше мотивът за цялата тази каша? Независими едно от друго събития, които предизвикват серия от драми, както се срутва голям замък от карти, когато падне първата.

— Търсеха ви по телефона, докато ви нямаше — му каза Баконие. — Някой, който иска спешно да ви говори относно смъртта на Жулиен Комбре.

— Името? Телефонният номер?

— Жената, защото това беше жена, не поиска да каже нито едното, нито другото. Каза, че ще ви потърси отново.

Госпожа Март Мание би донесла на комисаря Жарде, ако той не беше вече вътрешно убеден, доказателство, че смъртта на Бертран Абади и тази на Жулиен Комбре бяха свързани. Пред двете снимки на младите момичета, които той беше намерил в книжката на Рембо, тя не се поколеба:

— Тя е, о, тя е! Но емайловата снимка на гроба сигурно е правена по-късно. Тук момичето е по-младо. Другата снимка не ми говори нищо.

— Не е толкова важно — каза Жарде. — Тази ме интересува най-вече.

Съставил си вече мнение, той оцени още повече приветливостта на бърбивата възрастна дама, нито мнителна, нито любопитна и която не изглеждаше учудена да го вижда там и не му задаваше въпроси. Изглежда, твърде малко я интересуваше кой беше той. Един събеседник и нищо повече: при нейната самота това беше някой, на когото да говори; ето всичко. За да спечели напълно доверието ѝ, той я оставяше да си спомня за младостта си, за съпруга си, лозар в Кро, където произвеждал прочуто вино, с което не спекулирал, сина ѝ, който умрял при катастрофа с мотоциклет.

— И както виждате, на седемдесет и две години живея сама, без болести и къщата ми е добре поддържана.

Наистина, пердета на червени и бели карета на прозорците, покривка в тон на масата, прости и добре излъскани мебели, госпожа Мание приличаше на своя интериор, мъдра, спокойна, гостоприемна. Героиня, излязла направо от сините романи на бел епок, тя му поднесе чаша ликьор от орехчета, който правеше сама.

— Опитайте това и след това ще си приказваме!

Той намери ликьора превъзходен, ако и малко горчив, и после изведнъж запита:

— Вие ходите всяка седмица на гробищата. Не сте ли забелязали нещо необичайно в последно време?

— Освен децата, които си играят между гробовете... Всъщност да, ето сега, когато размислям, една сутрин много рано видях един автомобил в алея В, точно пред гроба на Данселови. Не купе, както казваха по мое време, а една от тези коли с пластмасов гюрук, като тези, с каквито дебаркираха американците при освобождението.

— Една меари?

— Дявол знае как ги наричат!

— И тази меари какво правеше на гробищата?

— Точно това се запитах и аз. Един мъж седна на волана, когато ме видя да идвам с количката си и лейката. И потегли толкова бързо, че ако не бях се отдръпнала встрани, щеше да ме събори.

— Сам ли беше?

— Да. Поне така мисля. Ме... Меарито, както вие казвате, беше покрита, както през зимата, значи, че не можах да видя какво има вътре. Но признавам, бях много изненадана. Освен фургоните на погребалното бюро и камионетките на зидарите такъв тип коли не се срещат в гробище. А онази отгоре на всичко беше жълта. Но в едно жълто! На излизане отидох да разпитам пазача, който нищо не беше видял. И има защо: особняк е този дядо Бенжамин. В седем и половина-осем часа той отваря гробищата и после отива да си купува вестник и да си пие кафето в Кро. Тук на приказка, там на приказка, рядко се връща преди девет часа, освен, разбира се, когато има погребение. Забележете, че един пазач няма много работа на гробищата. Мъртвите и сами могат да се пазят!

Жарде погледна часовника си. Той беше определил среща на хората от следствения отдел на гробищата пет минути преди затварянето, за да не привлича вниманието. Ако не искаше да изпусне полицаите, трябва бързо да се сбогува със старата бърбрина и, бога ми, изискана дама. Трябваше отново да пие от ореховия ликьор, за да не я обиди, и да обещае, че ще се върне.

Специалистите от следствения отдел го очакваха недалеч от гробницата на Дансел. Той им показва подозрителното петно, забелязано предишния ден от десния ъгъл.

— Вземането на проба няма да бъде лесно — каза един от тях след кратък оглед, — но е възможно.

Те извадиха от чантите си необходимите за деликатната операция инструменти, която изведоха на добър край.

— Наистина е кръв. В лабораторията ще могат лесно да ни осведомят.

Комисарят Жарде се запъти към будката на пазача и предполагаше, че последният беше затворил портала, тъй като минаваше осемнадесет часа, но не намери никого и порталът беше отворен.

Инспектор Баконие очакваше Жарде. С книжа, разпръснати по бюрото, с вид, обичаен за него, когато всичко вървеше „по ноти“, както той казваше, с блестящ поглед и лека усмивка, разтягаща тънките му устни. Предавайки книжата на комисаря, той каза:

— Даже и да не разполагаме още с елементите, които да ни позволят да извикаме победа, нашите момчета добре са напреднали. И то в много посоки. Първо една подробност, макар че тя за момента не води до нищо: парите, които Жулиен Комбре е внесъл в спестовната си книжка, са били и двата пъти в наличност. Нито следа от чекове.

— Това е по-скоро негативен елемент, нали?

— И да, и не. Това потвърждава, че парите не са от някаква търговска сделка, в противен случай на Комбре е щяло да бъде платено с чекове. Нашите служби старателно претърсиха нещата му. Нищо интересно, освен един екземпляр от „Еко д'Алже“ от 8 август 1956 година. Изрязана е една статия оттам и страницата е откъсната. Трудно ще е да узнаем съдържанието на тази статия и тази страница, защото мисля, че във Франция не съществува място, където да се пазят архивите на този вестник.

— Може би в Националната библиотека?

— Телефонирах в хранилището за периодични издания. Изглежда, че вестниците и периодичните издания от Алжир не се намират там.

— Тогава ще трябва да се търси другаде. Друго?

— Друго, ето списъка на всички, живеещи в долината Верпо с моминските имена на жените. Не беше лесна работа, трябваше да се проверяват изборните списъци на Хиерес и на Кро.

— И какво?

Баконие не отговори и Жарде бързо прегледа този списък от няколко страници, написан между другото немного добре на машина. Пръстът му се задържа на един лист и той прочете с голямо задоволство:

Имение Ла Гренуйер.

Собственик: Пиер Ален Делакур, роден в Алжир на
22 септември 1907 г.

Живеещи: Евелин Моник Дансел, по мъж Делакур, родена в Париж на 5 януари 1922 г.

Беноат Мари Гранвил, вдовица Дансел, родена в Париж на 12 октомври 1892 г.

Комисарят Жарде не продължи да чете нататък и както често се случваше, когато се добираше изведнъж до съществено сведение за текущата анкета, го обхващаше по-скоро нещо като покой, някакво ведро спокойствие, отколкото голяма възбуда.

— Ето — каза той. — Гробницата в гробищата на Кро, където са погребани петима Дансел, принадлежи на фамилията Делакур, но нито един Делакур още не е погребан там. Още повече гробницата е издигната в 1966. Трябва да се осведомим кога Делакур е купил имението Ла Гренуйер, къде са били погребани преди това Данселови.

Той продължи да чете списъка на живеещите в имението:

Бернар, Франсоа Делакур, роден в Алжир на 5 юли 1947 г.

Жарде продължи:

— Другите имена са сигурно на прислужниците?

— Вероятно. В момента проверяваме.

Телефонът иззвъня. Баконие вдигна слушалката, каза:

— Един момент — и подаде слушалката на Жарде. — За вас — каза той. — Личността, която искаше да се свърже с вас вчера.

— Тук комисарят Жарде, слушам. А, вие ли сте госпожа Сенешал?

Той помисли за безличната, незабележима жена, седнала на касата на въртележката с дървени кончета и която всъщност не беше проговорила дума, когато се беше опитал да определи личността на Жулиен Комбре.

— Разбира се — продължи Жарде. — След половин час, съгласен съм.

Замислен, той остави слушалката, каза с променен глас:

— Госпожа Сенешал иска да ми говори, както изглежда, в отсъствието на съпруга си. Надявам се, че не е за да ми каже, че е била любовница на Комбре!

Развеселен, Баконие заигра с интервала на пишещата си машина.

— Даже и да е вярно, не виждам с какво това ще промени нещата. Освен ако не се касае за убийство от любов. Във всички случаи не тя е пренесла тялото на служителя до фургона. Освен това тя може да му бъде майка!

— И какво от това? Ние най-добре знаем, че много момчета търсят често майката в своята любовница. Това е А. Б. В. на любовните престъпления!

Жарде се изправи изненадан, когато госпожа Сенешал влезе в кабинета му. Строг бял костюм, обточен със сиво, я правеше да изглежда по-слаба и дискретен грим странно подмладяваше лицето, по което бръчките по клепачите и в ъгълчетата на устата не изпъкваха много, във всеки случай много по-малко, отколкото сутринта, когато я беше виждал при ставане от леглото. Тогава комисарят не беше забелязал особената красота на очите, сини, подчертани от загорелия тен. Изведнъж той не намери шегата си отпреди малко за толкова смешна. Той ѝ поднесе стол, беше толкова различна от онова, което беше във фургона, че известно време той имаше чувството, че пред него не седи същата жена.

Без да бърза, госпожа Сенешал отвори чантата си, после подаде една снимка на комисаря:

— Не искам да кажа, че вашите хора лошо са си свършили работата, господин комисар, но във фургона, в който живееше Жулиен, са забравили да претърсят някои места, а именно зад огледалото над тоалетката. Вчера, като почиствах, намерих тази снимка.

Пожълтялата снимка представляваше деца или по-скоро юноши, подредени в редица пред обектива. Малко сковани, но естествени, както обикновено възрастните не са. Жарде внимателно ги разгледа един по един, помисли, че би трябвало да разпознае между тях някого, намери известна прилика между момчето с ниско подстригани коси, което глупаво се усмихваше, и младежа, който беше станал Жулиен. На гърба на снимката той прочете една дата: 6 юли 1956, и четири имена, написани с несигурен почерк: Жулиен, Анжелин, Клара, Бернар.

— Интересно — каза Жарде, — даже много интересно. Според вас фактът, че Жулиен е скрил тази снимка зад огледалото във фургона, си има точно определено значение?

— Сигурно. Но какво? Жулиен беше дискретно същество, даже потайно, и често съм имала чувството, че беше нещо много повече от обикновен служител на въртележката. Нещо се е случило в детството му или в юношеството му, което го е пречупило. Но какво?

— Нямате ли някакво предположение за това?

— Ни най-малкото. Не исках да ви говоря пред мъжа ми, който казва, че съм малко луда или че въображението ми на жена, която чете много романи, ми играе номера, но някои нощи чувах от леглото си

Жулиен да вика, да казва несвързани думи, като в кошмар. О, знам, че има хора, за които смятат, че говорят насън, но при Жулиен не беше същото, думите бяха почти винаги едни и същи: „Не, не прави това!“ или пък „Внимавай, има пропаст, внимавай!“ Една сутрин, след като беше крещял много повече от обикновено през нощта, му говорих и той ловко се измъкна. Каза ми: „Сънували сте, госпожа Сенешал.“ Но видях добре, че беше смутен. Същия ден отиде в града да се прегледа при лекар, който му предписа сънотворни.

— Той ли ви каза?

Без да се смути, тя отговори:

— Видях рецептата на масата му.

— От това, което току-що ми казахте, какви изводи правите?

— Много размислях. Знам, че е лесно да се правиш на психиатър, но си помислих, че може би Жулиен е бил свидетел на нещо, което го е травмирирало.

— Не забравяйте, че детството и юношеството си той е прекарал по време на войната в Алжир. А по онова време в Алжир са ставали ужасни неща.

— Разбира се. Но ми се струва, че това, което го е белязало, е било по-лично. Освен това, когато ми говореше за Алжир, не беше, за да си припомня войната. Той си спомняше най-вече за един различен начин на живот, за малките арабчета, някои от които са му били приятели, нещо, което шокираше много хора.

Тя играеше със закопчалката на чантата си, мърдаше на стола. Той отгатна колебанието ѝ.

— Има ли нещо друго?

— Да. Когато ни разпитвахте първия път, мен и моя съпруг, вие ни попитахте дали не сме забелязали на въртележката на празника в Кро присъствието на едно само младо момиче. Съвсем искрено ви отговорихме не. По две причини, първата най-очевидна е, че не обръщаме внимание на хората, които се качват на дървените кончета, втората, че има повече възрастни, отколкото се предполага, които искат да направят едно кръгче с въртележката, може би просто за да си припомнят детството. Но от смъртта на Жулиен ние не преставаме да си задаваме въпроси, съпруга ми и аз, опитваме се да си спомним. Наистина първата вечер, след като се настанихме в Кро, едно малко странно момиче седна като амазонка на дървеното конче. Жулиен

изглеждаше изненадан и после се огледа наоколо малко като виновен, който се страхува да не го открият. Не се изразявам добре, но докато въртележката се въртеше, той не престана да се оглежда наоколо, като че ли се страхуваше от намесата на някой. И после, когато момичето слезе, той изглеждаше облекчен и отново започна да се занимава с другите клиенти, както обикновено правеше.

— Изненадан съм, че не сте си спомнили това, след като беше открито тялото на Жулиен Комбре...

— Но така е. Бяхме още замаяни от удара, с празна глава. Тази смърт предизвикваше в нас някакъв страх. След като започнахме отново да говорим с моя съпруг за това, спомнихме си други подробности. И на първо място тази: момичето беше дошло късно, малко преди да свърши празникът. Когато вече нямаше никого на въртележката, Жулиен ни каза, че има да върши нещо важно и че ще се погрижи да покрие въртележката, когато се върне, нямало да се бави много. Моят съпруг се съгласи, видяхме го да се качва в колата си, за да се върне при това доста бързо, и изглеждаше угрижен. На другия ден не забелязах нищо особено и той работи, както обикновено.

— И вечерта момичето отново дойде?

— Точно така. Но този път много по-рано и направи повече от един кръг на въртележката. Жулиен беше по-спокоен, но както и предишната вечер, все пак хвърляше разтревожени погледи наоколо. Той поговори малко с нея и после нещо се случи: когато момичето слезе от въртележката, едно момче я чакаше и те си отидоха заедно.

— Какво момче?

— Около тридесетте, як, не обърнах много внимание. Но Жулиен изглеждаше изненадан, сърдит. После не си спомням много добре, излезе силна буря и трябваше много бързо да покрием въртележката. Защото въртележка като нашата е особено крехка. Накратко, не мислехме за нищо друго, освен да я предпазим от бурята, и когато завързахме здраво всички въжета, бяхме мокри до кости, както се казва.

— След това Комбре качи ли се на колата си, за да излезе?

— Не ми се вярва. Не зная. Да речем, че аз и съпругът ми сме мислили най-вече да се изсушим. Но аз приказвам, приказвам и се питам дали това, което ви казвам, е интересно.

— Даже много. Съжалявам само, че не ми го доверихте в деня на смъртта на Комбре. Щяхте да ми помогнете да спестя ценно време.

— Бяхме вцепенени. Надявам се, че ми вярвате, като ви повтарям, че всички тези подробности си ги спомних едва след това. Доказателство, че не искаме нищо да скрием от вас, е това, че дойдох доброволно да ви кажа всичко. И после, вие знаете, ние сме от тези хора, за които думите свидетел, полиция означават безброй неприятности. Колкото по-малко говориш, толкова по-добре!

Тя сложи ръка пред устата си, като че беше казала нещо ужасно, и Жарде, без да иска, се усмихна. Той продължи:

— На другия ден, ако не се лъжа, беше 14 юли?

— Беше 14 юли. Бурята нищо не беше променила, беше също така горещо. Обърнах внимание за това на мъжа ми: „Никой не ще дойде преди пет часа.“ А въртележката беше обсадена още от сутринта. Мъжът ми и Жулиен не можеха да вдигнат глава от работа.

— Тази вечер момичето дойде ли отново?

— Не.

— Сигурна ли сте?

— Напълно. Обърнах внимание на мъжа ми: момчето, което си беше отишло с нея, беше дошло отново, изглеждаше, че чака някого, несъмнено нея. И после си тръгна.

— Какво беше държанието на Комбре в този момент?

— Не знам дали той го забеляза. Имаше да прибира жетони и в един момент мъжът ми беше принуден да му помага.

— На другия ден се преместихте в Луна-парк, така ли?

— Да.

Жарде имаше странно усещане: че напредва стъпка по стъпка, но в тъмнината и в същото време, че не научава нищо, което да не е предугадил вече, като че това, което казваше госпожа Сенешал, приличаше на електронните рисунки, които отскоро показваха по телевизията: разноцветни квадрати, които лудо се въртят, за да се съединят и да се свържат накрая в истинска картина.

— Имам да добавя още нещо — продължи госпожа Сенешал, — по-скоро едно усещане, отколкото убеденост. В Хиерес Жулиен се виждаше с хора, които, изглежда, познаваше добре. Той поддържаше с тях отношения, които не са тези на хора, които случайно са се

срещнали, какъвто е случаят например с панаирджиите, с които винаги се срещаме отново, даже когато маршрутите ни са различни.

— Какво ви кара да мислите така?

— Смътни признания, тъй като Жулиен не беше приказлив.

— Например?

— Един ден той трябваше да направи голям разход по колата си. Знаех, че не разполага с много пари. Той ми каза, смеейки се: „Не се тревожете!“ Два дни по-късно колата беше поправена, без той да ме помоли да го авансирам срещу месечната заплата.

— Майка му дойде за погребението.

Жарде внимателно наблюдаваше госпожа Сенешал с крайчеца на окото си, но реакцията ѝ не го изненада.

— Майка му? Признавам, че никога не ми е говорил за нея. Може би беше прекъснал всички връзки с нея?

— Да. При навършване на пълнолетието си той избягал от мястото, където живеел с нея. И си купил кола на старо с това, което получил от наследството на баща си.

Той чакаше въпросите ѝ, но тя не зададе нито един. Изведнъж попита с разтреперан глас:

— Кога ще погребват Жулиен?

— Не знам. Майка му сигурно се е свързала с погребалното бюро. Щом узнаем, ще ви предизвестим.

Тя се поколеба, преди да промълви, ставайки:

— Ако се представи случай, няма да говорите на мъжа ми за моето посещение, нали? Ще каже, че съм непоправима бърборка, която ви е загубила времето!

Под оловното слънце, въпреки ранния час, комисарят Жарде пристигна в гробищата на Хиерес, където щеше да бъде погребението на Жулиен. По-скоро наблюдател, отколкото участник, той не искаше да се смесва с хората, които според него щяха да бъдат много, дошли да изпроводят нещастното момче до общия гроб.

— Но тук няма никого — тихо каза той на Баконие, когото, без да знае защо, беше помолил да го придружи.

Освен госпожа Комбре, облечена в същата рокля, каквато поминалия ден, но без грим и с шал от черен тюл, обвиващ косите ѝ, освен Сенешалови, не повече от петнадесетина души, видимо безразлични, които разговаряха, бършейки чело, следваха катафалката без драперии и без украшения.

— Знаете ли — му каза малко по-късно госпожа Сенешал, — не трябва да мислите, че хората от манежа не обичаха Жулиен. Само че си легнаха много късно снощи, а погребението е толкова рано...

Така беше решила госпожа Комбре и комисарят не можеше да не се съгласи с нея. На какво се надяваше самият той, идвайки на гробищата? Че убиецът ще върви след ковчегата на жертвата си? Но той не познаваше никого освен госпожа Комбре и Сенешалови.

— Отиваме ли? — каза той на Баконие и те последваха шествието на разстояние.

Общия гроб. Траншеи, които изкопаваха немного дълбоко с оглед на това, че изравяха ковчезите, понякога в много добро състояние, пет години след погребението. Такъв беше правилникът. Ковчези, които често гробарите трябваше да разбиват с брадва, преди да извадят костите, понякога безформена магма от кости и мембранна тъкан, която бързо прибираха в малки пластмасови пликове. Ковчегът на Жулиен беше спуснат в траншеята: една тънка дъска и няколко сантиметра пръст го разделяха от следващите ковчези.

Жарде се обвиняваше, че е безчувствен към това тъжно представление, към няколкото рози, хвърлени върху боядисаното дърво, към тази жена, която се отпусна на гърдите му, стенойки.

— Госпожа Сенешал — каза той, потупвайки я по рамото, — госпожа Сенешал...

После ковчегът беше покрит с пръст от двама мъже, които чакаха недалеч оттам, по трико, с изгоряла от слънцето кожа, с ръка върху лопатите. И гробищата отново се върнаха към тяхната неподвижност,

към ослепителната им бяла светлина, към тягостното им мълчание, оживено само от песните на птиците.

Двамата полицаи се сбогуваха със Сенешалови и зачакаха госпожа Комбре.

— Вчера се видях с работодателите на сина ми — им каза тя. — Те ми обещаха да ми изпратят нещата му веднага щом махнат печата. Оставих им адреса си. Видях се също с нотариуса, той ще направи необходимото, за да взема парите от спестовната книжка. Ако имам право на това, разбира се, и ако правосъдието не се противопостави. Но това няма значение, нямам нужда от тези пари, миналата седмица въобще не знаех за съществуването им.

— Ще се върнете в Касис?

— С вечерния влак, който заминава директно от Хиерес.

— Можете ли да минете сега в участъка, за да подпишете показанията си?

— Сега?

— Ако искате да се възползвате от колата ни — каза Баконие.

Жарде оцени, че тя не се престори на обзета от мъка, каквато не изпитваше, че отново стана практичната жена, каквато сигурно винаги е била, със съдбата на хората, които познават натрапчивата стойност на парите, защото винаги са им липсвали.

— Общ гроб, предполагам, че това ви е шокирало — каза тя. — Осведомих се за цената на гробовете за вечни времена или за тридесет години. Отказах се да купя такъв, защото не разполагам със сумата, която ми поискаха. Знам, ще кажете, а петте милиона в книжката. Нотариусът ми обясни, че няма да мога да ги изтегля, ако се докаже, че са нечестно спечелени пари! И после тридесет години, петдесет години, пет години, какво значение има? В последна сметка онова, което остава...

И така с логиката на простите хора тя беше оставила тялото на сина си да се върне анонимно на земята. Букетът червени гладиоли, доста красиви, бяха несъмнено платени от Сенешалови.

Тя седна срещу Жарде, развърза шала си, разтърси глава, за да възвърне гъвкавостта на косите си. Баконие търсеше в едно чекмедже документите за показанието. Жарде повъртя в ръцете си една линия, преди да попита:

— Госпожо Комбре, говори ли ви нещо името Делакур? И името Дансел?

— Разбира се. Това са хората, които в Алжир, недалеч от Мостаганем, притежаваха една от най-големите селскостопански плантации.

— Познавахте ли ги лично?

— И да, и не.

— Какво разбирате под това?

— Брат ми работи дълго време за тях.

— Като полски работник?

— Не, като надзирател. Полските работници бяха само араби.

— Знаете ли какво е станало със семейство Делакур след обявяване независимостта на Алжир?

— Не. Предполагам, че са ги репатрирали, както всички нас? Искам да кажа, че във Франция сигурно са намерили почти равностойността на онова, което притежаваха в Алжир.

Баконие пишеше с два пръста на машина показанията ѝ и тракането на клавишите я впечатляваше: тази черна машина, която даваше на онова, което казваше, окончателна форма, ѝ се струваше опасна.

— А вашият син какви отношения поддържаше със семейство Делакур?

— Никакви! Освен че в последните години прекара едномесечната си ваканция при чичо си. Да, точно така, той прекара един месец в къщата, която брат ми обитаваше в имението. Когато се върна, моето момче изглеждаше чудесно, почерняло и изобщо! И беше лудо от щастие, защото беше участвувало в гроздобера! Несъмнено той е имал контакти с Делакурови. Знаете, французите в Алжир се ползуваха с името на много отворени хора, много гостоприемни, не надути, въпреки че Делакурови бяха хора от върха, притежаваха, не си спомням вече, колко хектара, нещо като феодали, ако разбирате какво искам да кажа. Разбира се, те са могли да се заинтересуват от него, да попитат кое е това бяло момче, което бере грозде с алжирските работници. По някоя любезна дума от време на време, но не повече!

— Делакурови нямаха ли племенница почти на годините на сина ви?

— Да, възможно е. Но как искате да ви отговоря точно? Всичко това е толкова отдавна! Виж, брат ми би могъл да ви даде сведения, защото сигурно добре си спомня за онова време.

— Къде живее брат ви?

— Недалеч от Монтелимар. И работи същата работа, само че е с десет години по-възрастен и този път се занимава повече с плодни дървета, отколкото с лозя. Работи в имение от петдесет хектара.

— Поддържате ли добри отношения с него?

— И да, и не. Малко се изгубихме от очи. Той не обича много да пише, и аз също. И после със снаха си не се разбирах добре. Разменяли сме си някоя и друга остра дума.

— Предизвестихте ли ги за смъртта на сина ви?

— Не. Снаха ми щеше пак да каже, че е моя грешка, че лошо съм възпитала Жулиен. Тя говореше така още когато бяхме в Алжир. Спомням си, когато ми върнаха малкия след един месец ваканция, тя ликуваше: „Е, връщаме ви го в добър вид вашето момче. И здраво, и въобще! И после толкова мило, толкова добро. Брат ви знае как да кара да го слушат! Известно е, сама жена не знае как да постъпи, за да я слушат! А вие никога не сте имали авторитет!“ Ето какво ми казваше снаха ми!

— Имате ли адреса на брат си?

Тя отвори чантата си, извади малко бележниче, покрито с черна пластмасова корица, разлисти го.

— Ето — каза тя. — Искате ли да си го запишете?

С пръст тя му показваше една карирана страница, където със старателен почерк беше написано:

Ернест ГЛАНЕ,
имение Ескуриал,
област Терайон,
пътя за Тейл,
Монтелимар (Дром)

— Няма ли телефон?

— Не. Може да бъде потърсен в имението при спешен случай, но той предпочита да не се прави. Казва, че собствениците не обичат да

ги безпокоят.

— Сега, когато синът ви е погребан, имате ли намерение да му пишете?

— Честно казано, не знам. Би трябвало, разбира се.

— Още повече че сигурно няма да му бъде приятно да го научи от пресата.

Подскочи като ужилена.

— Нима вестниците ще пишат за това?

— Двама журналисти от Пари-полис са вече тук, поискаха да се срещнат с мен.

— И вие ще ги приемете?

— Съдията-следовател ще реши това, когато му дойде времето. Но независимо дали ще ги приема, ако те имат желание да посветят две страници на случая, ще го направят. Ако това може да ви успокои, одеve не ги видях на гробищата. Мога също така да ви кажа... че нямаше никакъв фотограф, скрит зад някой гроб.

— Прочетох местните вестници. Съобщенията са доста мъгляви.

— Посъветвах шефовете на изданията да бъдат дискретни, поне засега.

Тя имаше желание да попита защо, но не посмя.

— Всичко това... — каза тя.

После изведнъж, свободно, като че двамата полицаи не я впечатляваха вече, попита:

— Имате ли нужда от мен?

Баконие й прочете показанията, които беше снел от думите й, и въпреки че не разпозна същите думи, каза, че това е, което е казала, и подписа.

Жарде чувствуваше, че моментът за действие беше близък, но също така, че времето работеше за него. Мимолетно усещане, недоказано от нищо, но докладът на съдебната лаборатория, който му връчиха малко по-късно, го накара да се реши да ускори нещата. Колебанието не водеше доникъде, даже ако рисковете, на които се излагаше, бяха огромни.

Кръвта, взета предишния ден от гроба на Дансел, беше от същата кръвна група като тази на Бертран Абади. Нещо повече, въпреки привидната предпазливост докладът уточняваше, че тази кръв беше очевидно кръвта на жертвата. Жарде обаче не смееше да направи

крачката. Доказваше ли това, че Бертран Абади е бил убит при самия гроб и ако можеше да се вярва на показанията на госпожа Мание, пренесен после със собствената му кола до моста Верпо?

Готов да застане лице с лице със семейство Делакур — клана Делакур, както казваха в доброто хиереско общество, което считаше, че да приемеш на масата си един от неговите членове беше чест, която се ценеше — Жарде се чувствуваше спокоен, решителен, с изострена прозорливост. Той имаше предвид, че тази много богата фамилия французи, дошли от Алжир, наведнъж беше придобила в долината едно имение от 120 хектара плодородна земя, където ранните плодове, парниковите цветя и гроздето носеха голям доход и което прекрасно се ръководеше според специалистите. Не говореха ли, че един бивш министър идваше там инкогнито да прекара ваканциите си и че други, запазили носталгията по френски Алжир, гостуваха също така в имението?

Запитана официално, главната служба за справки беше отказала да потвърди това, но един от инспекторите, на когото беше телефонира предния ден, беше посъветвал Жарде да внимава.

— Действуй само с изключителна предпазливост. И само ако си сигурен във фактите. Не би искал все пак да се озовеш за години наред в някое загубено място? Защото точно това те очаква, ако направиш някой гаф.

Жарде беше отговорил, че не му пука, и това беше вярно. Какво значение имаше всичко това отсега нататък? В същото време той си казваше, че беше неспособен поне засега да докаже подозренията си. С какво един от големите собственици на земя в богатата долина на Верпо можеше да бъде замесен в убийствата на инженер от обществените строежи и на един дребен служител на въртележка?

— В тия среди не убиват с тежки предмети! — каза без ирония Баконие, който като че четеше мислите му.

Инспекторът се въздържа от всякакви други коментари. При това той си призна, че на комисаря не му липсваше смелост. Никой нямаше да го защити, ако допуснеше и най-малката грешка.

— Тук е — каза той. — Имение Ла Гренуйер. Мислех, че палмовата алея е много по-дълга. И тези палми имат голяма нужда от подкастриране. Всички тези сухи клони.

Той мислеше на глас и Жарде не отговори.

И двете крила на портала от ковано желязо бяха отворени и изскачайки от една ниша, огромно куче, немска овчарка, чийто устрем беше спрял от веригата си, се хвърли към тях.

— Спокойно, Сики! — каза един глас.

Двамата полицаи се запътиха към висок мъж с лице, прерязано от дълбоки изразителни бръчки под буйна сива грива. С властен поглед с пронизващи сиво-зелени очи, със загоряла кожа той беше непринудено облечен с избелели джинси и шотландска риза в бяло и синьо, широко разтворена върху също така загорели гърди. „Много добре изглежда за шестдесет и петте си години“, помисли Жарде.

— Господа?

— Аз съм комисарят Жарде, а това е моят колега инспектор Баконие. Бихме искали да поговорим с господин Пиер Ален Делакур.

Дори да беше изненадан, човекът не показва това и каза просто:

— Аз съм. Ако обичате, да ме последвате...

След тежката врата от черен обкован дъб от широкия вестибюл с мраморен под на бели и черни квадрати водеха три открити врати, лавици, претрупани с книги, заемаха едната страна на стената. Жарде оцени относителната хладина във вестибюла и хвърли поглед към Баконие, непринуден, но впечатлен.

Господарят на къщата ги въведе в широка стая, чиято стъклена врата беше отворена към буйните лозя. Там също беше хладно: мирис на старо дърво, на восък се смесваше с по-силната миризма на скъп тютюн. Голяма библиотека от светъл, почти сив дъб, стоеше срещу много голямо бюро, на чийто плот, както с учудване отбеляза Жарде, нямаше нищо. Нищо подръчно, нито класьори, нито книжа, нито папки. Господин Делакур ги покани да седнат в кресла с високи облегалки, тапицирани с плат на розови и сиви райета, доста неудобни. Самият той се настани срещу тях, не зад бюрото си, а от другата страна на камината. В коридора тиктакането на стенен часовник завършваше спокойния вид на една обстановка, която Жарде, който намираше, че е твърде скована, прекалено завършена, си я беше представял не така величествена. За сетен път той се питаше каква връзка можеше да свързва този студен и фалшиво непринуден мъж, чист потомък на земевладелската, много богата буржоазия, и престъпленията, в крайна сметка отвратителни, за които беше натоварен да води следствие.

— Господа — каза просто господин Делакур, разтваряйки ръце.

Жарде, който беше държал да бъде с връзка и сако, даже от лек плат, чувствуваше потта да го облива. Той пребърка джобовете си, затрудни се малко, докато извади снимката на момичето, която служеше на Жулиен Комбре за отбелязване на страниците в „Поемите“ на Рембо. Дошъл да говори за Бертран Абади, той в последния момент промени тактиката си, убеден изведнъж, че ще разполага с по-голямо поле за действие с въжеиграча, който въртеше дървените кончета. Отблизо или отдалеч, от Мостаганем до Хиерес Жулиен Комбре не беше ли се срещал с неколцина Делакур и неколцина Дансел?

Баконие беше изненадан, че той показваше само тази снимка, но помисли, че комисарят пази другата в запас, за по-нататъшното разследване.

— Господине — каза Жарде, — бихте ли хвърлили един поглед на тази снимка?

Господин Делакур потърси очилата си — и печели време, си каза Жарде — на една ниска масичка до него, сложи ги бавно, после внимателно разгледа снимката.

— Това е снимката на племенницата ми Анжелин — каза той с равен глас. — Снимка на племенницата ми Анжелин, която умря в Алжир преди десетина години. Мога ли да узная как тази снимка е попаднала у вас!?

Жарде не отговори и му подаде друга, тази, където Анжелин беше снимана с група деца.

— Тук пак е племенницата ми, с деца, но тази сигурно е направена малко по-рано. Още повече че като я гледам по-отблизо, не съм толкова сигурен. За да ми покажете тези снимки ли, впрочем очарователни, държахте да ме видите? Позволете ми да кажа, че не намирам особен интерес в това.

Жарде не обърна внимание на иронията и попита:

— Ако обичате, бихте ли погледнали по-внимателно втората снимка и ми кажете, дали не разпознавате някого?

— На времето сигурно щях да мога да назова всяко едно от тези лица, но признавам, че днес... Какво всъщност искате?

„Гласът се повишава с един тон“, помисли си Баконие. Сигурно скоро ще вземе нещата отвисоко и ще се ядоса.

— Искам от вас да ми кажете кое е момчето на снимката отляво надясно.

— Твърдя, че твърде слабо се интересувам от подобни гатанки. И не разбирам вашата настоятелност.

Жарде се изправи, измъкна доста рязко снимката от ръцете му и каза с внезапно уморен глас, но в който прозираше известна заплаха:

— Господин Делакур, разкажете ми всичко, което знаете за Жулиен Комбре. Повтарям, второто момче на снимката отляво надясно и което е било във вашето имение в Алжир през 1956 година. Кажете ми също така дали оттогава сте го виждали пак.

Изразът на лицето на мъжа се промени, той ровеше в паметта си с някакво облекчение.

— А, искате да говорим за племенника на бившия ми надзирател. Защо не ми зададохте направо въпроса? Той ли е на тази снимка? Нямаше да го позная. Бихте ли ми подали отново снимката? Да, вярно. Будно дете, хитро като маймуна и което успяваше да набере толкова грозде на ден, колкото възрастните араби, които наемах... Той беше на гости на моя надзирател, един прекрасен надзирател между другото, когото не успях да задържа след нашето настаняване във Франция. Жалко.

— Не отговорихте на втората част на въпроса ми.

— А, да, дали съм виждал отново момчето? Той се представи в Ла Гренуйер преди две години. Беше безработен, търсеше работа. Не си спомних за него, но той ми заговори за чичо си и го наех за гроздобера. Малко по-късно — за брането на рози. Следващата пролет — за бране на ягоди и череши.

— Значи той не работеше постоянно в имението ви?

— Бога ми, не. Сигурно остана, не знам, пет-шест месеца, може би повече. И после имаше разногласия, както казват, с моя надзирател, и тогава поисках да му уредят сметката.

— Вие току-що ми казахте, че той се е препоръчал чрез чичо си?

— Препоръчал... Спомена за него, за да ми опресни паметта. Интересно момче прочее. Но знаете, освен, в деня, в който го наех, не съм имал повече контакти с него. Моят надзирател би могъл да уточни причините за това... да кажем, уволнение. В момента той е на полето. Във всеки случай не сме виждали момчето, откакто сметката му беше уредена. Какво е направил? Някоя глупост? Не съм отговорен за това

какво правят работниците ми извън работата. Още по-малко, когато от две години вече не са на работа при мен!

„Той пренебрежително се прави на глупак, си помисли Баконие, който се забавляваше, но хубаво се прави на глупак.“

Господин Делакур продължаваше с подходящ за ролята глас като актьор:

— Знаете, в периоди на напрегната работа наемам повече от петдесет сезонни работници. Ако трябваше да имам лични контакти с всеки един от тях, докъде щяхме да стигнем!

„Той отново добива увереност“, мислеше Баконие, който имаше чувството, че присъствува на нещо като мач. За момента не даваше преднина нито на единия, нито на другия.

— Господин Делакур — каза Жарде, — преди малко не отговорих на въпроса ви. Снимката на племенницата ви беше притежание на Жулиен Комбре.

— Какво говорите? Тъй като е изключено Анжелин сама да му я е дала, питам се по какъв начин това момче е могло да си я набави.

— Това се мъча да установя.

— Да установите? И защо?

Прекрасно владеейки нервите си, точно толкова презрителен, колкото да постави полица в една малко по-слаба позиция, очевидно господарят на Ла Гренуйер изпълняваше един прекрасен актьорски номер. Баконие би заложил цялата си кариера, за да узнае какво крият това чело, което благородно се бърчеше в необходимия момент, този клепач, който се повдигаше точно толкова, че да проблесне поглед, улавящ и най-малката слабост, тази от време на време сигурна в себе си ирония. Но той се възхищаваше също така на Жарде, който не се оставаше да бъде заблуден, абсолютно спокоен, и който не позволяваше да бъде подведен. Често си беше мислил, че комисарят приличаше на ония кучета, които веднъж захапали кокала, предпочитат да бъдат убити, отколкото да пуснат плячката си.

— Господине — каза Жарде с глас, който не трепваше, въпреки че Баконие почувствува, че е изопнат до крайност, — четете ли понякога местните вестници?

— Местните вестници? Никога! Ако се интересувате, ще ви кажа, че съм абониран за „Монд“ и „Фигаро“, за да имам обективна представа за нещата. Като че имам време за губене! Знайте, че си имам

друга работа, за да чета хвалебствените коментари за състезания с топки или за добродетелни девойки! Имате ли нещо друго да ми кажете? Много съжалявам, господа, но само няколко седмици остават до гроздобер, а пръскането със син камък няма да чака, особено след бурите, които имахме.

Прав, той изглеждаше огромен. Жарде нарочно остана седнал, за да каже:

— Е, добре господине, ако четяхте местните вестници, щяхте да знаете, че Жулиен Комбре е бил убит преди няколко дни в Хиерес. За да бъде по-точен, достойни за доверие свидетели твърдят, че са го видели във вашето имение вечерта преди смъртта му.

Делакур направи рязко движение.

— Господа, какво ме засяга това? Намирам за безкрайно неприятно това, че един от моите бивши работници е умрял убит, но позволете ми да се усъмня в показанията, към които вие прибегвате. Мисля, че ми правите честта да мислите, че този Жулиен... как беше? А, да, Жулиен Комбре, е можел да влиза тук, когато си иска. От друга страна, не виждам интереса, който моят надзирател е имал да се среща с това момче, след като преди две години му уредихме сметката. Не смятам, че някога въобще са поддържали приятелски отношения. Признавам, че пътят, който минава пред имението, е много оживен през лятото и аз, доколкото знам, нямам право да забраня достъпа на когото и да било?

Ни най-малко впечатлен от театралния тон на господин Делакур, Жарде каза със спокоен и много решителен глас:

— Е, добре, господине, ще запишем това в протокола за показанията, които ще бъдете така добър да дадете в моя кабинет, в полицейския участък на улица „Галиени“, да кажем, утре сутринта в единадесет часа. Инспектор Баконие ще запише името на вашия надзирател, когото ще призовем впоследствие.

Той остави господаря на Ла Гренуйер онемял от смайване и бързо се сбогува.

— Какво ви стана, шефе, полудяхте ли? Да си тръгнем точно когато започна да става интересно!

— Но не! Щяхме да се въртим в кръг! Ако има някакво отношение към убийството на Жулиен Комбре, Делакур няма да бездействува. За нас най-важното е да не го изпускате от очи и да

продължаваме следствието. То напредва, Баконие, то напредва повече, отколкото можете да предположите. Най-малкото в моята глава! Но господарят на Ла Гренуйер е дяволски опасен!

Почти всеки ден през това особено горещо лято бурите минаваха и заминаваха над долината на Рона. Пороен дъжд се изсипваше няколко минути и после отново се показваше палещото слънце.

В този ранен следобед дейността на полицейския участък в Монтелимар беше по-скоро нищожна: освобождаване на паспорти или лични карти; неясни оплаквания от кражби — рутината. Задачата беше възложена на комисаря Льобрел в момента, когато последният, извикан един час по-рано в кабинета на сенатора-кмет, за да уредят въпроси, свързани с движението по пътищата, се връщаше в своя кабинет. След като закачи сакото си на закачалката, разкопча широко яката на ризата си, той избърса потното си чело и въздъхна: горещината беше почти непоносима в стаите без климатична инсталация.

Смазан, той прочете:

Ние, Силвен Фонтено, съдия-следовател на окръжния съд в Тулон,

Предвид информацията срещу Х за предумишлено убийство,

Възлагаме задачата на господин комисаря, началник на криминалната полиция в Монтелимар, да извърши подолуописаните операции.

Написано в нашия кабинет на 23 юли 1972 г.

Съдия следовател

Задача:

Да изслуша в качеството на свидетел именувания Глане, Ернест Себастиан, живеещ в Монтелимар, имение Ескуриал, област Терайон, пътя за „Тейл“, за пребиваването на неговия племенник Комбре Жулиен в Алжир в имението, принадлежащо на Делакур, Пиер Ален през годината 1956 г.

Комисарят Льобрел не дочете докрай официалния документ и нареди да повикат Люка. Младият инспектор не закъсня да провере глава в отвора на вратата.

— Шефе, пак ли трябва да ходим?

— Ще ме придружиш. Отиваме по пътя за Тейл в имението Ескуриал.

— Кражби в имението?

— Не. Прехвърлена задача. Полицейският участък в Хиерес има нужда от сведения. Комисарят Жарде ми телефонира вчера вечерта. Но не разчитай на зрелищност. Няма да си играем на „Инспекторът води следствие“!

Отскоро дошъл в службата, инспектор Люка считаше отегчителни дребните всекидневни задачи и мечтаеше да се разправи с някой голям престъпник. Трябваше му още време, за да разбере точната роля на полицията в едно градче като Монтелимар с по-малко от 30 000 жители, твърде рядко на гребена на съдебната злободневка. Люка се отегчаваше, когато комисарят, който при това не поучаваше високопарно, му описваше важността на една задача, толкова повече достойна за уважение, колкото по-второстепенна беше.

— Трябва да си минал през стъргата — му казваше той, — за да станеш добър полицай. Всеки добър журналист е започвал от прегазените кучета. В полицията е същото!

Люка караше колата добре и бързо, но движението по булевард „Мари-Демаре“ през този ваканционен период беше такова, че загубиха повече от половин час, докато излязат на авеню „Дьо Тейл“ пред входа на имението, където този, когото трябваше да разпитват, сигурно проявяваше нетърпение. Всъщност последователните бури сигурно бяха намалили заетостта на работниците му. Но може би относително хубавото време им беше донесло обилна реколта от праскови. И наистина комисарят Льобрел, който познаваше малко тия места, намери Ернест Глане сред бърбиви работници, които прибираха в касетки, облепени отвътре с картон, едва узрели праскови. Комисарят счете отвратителна захарната миризма на плодове, съчетана с топлата влага.

— Глане, искаме да говорим с вас — каза той.

Надзирателят не прикри своето недоволство, когато комисарят му обясни целта на своето посещение.

— Като че само това ми е работата да ви разказвам за ваканциите на племенника си отпреди десетина години! Като че това какво е правил племенникът ми в Алжир по онова време може да интересува

полицията! Него го убиват, а идват да разпитват семейството му! И виновните ли търсите с такова старание?

Комисарят се опита да му обясни, че пътят за откриването на истината минава сигурно през неговия разпит, но надзирателят се нервира и продължи все повече и повече да протестира.

— На вашите услуги — каза Льобрел. — Ако предпочитате да ви призова в участъка, много е лесно, но ще загубите много повече време със същия резултат.

— Добре. Сиприен, ти ще ме заместиш, след малко ще се върна. Но внимание, без размайване. Всички праскови трябва да се опаковани преди пет часа. Камionenът няма да чака!

Без повече да обръща внимание на двамата полицаи, той се отправи с широка крачка към една малка къщичка при входа на имението, прикрита зад кестенови дървета и плет от кипариси. На прага на кухнята той се обърна:

— Не трябва да ми се сърдите, ако се нервирам, но с тия бури, които ни карат да губим ценно време и повреждат много плодове, вече не знаем какво по-напред да правим. Добре, вие сте тук, за да говорим за племенника ми. Какво искате да ви кажа? Не съм го виждал вече почти десет години. Ако и това не е нещастие, да те убият така, с пробито слепоочие...

Той размаха един сензационен вестник, който със съответни снимки и под голямо заглавие разказваше за убийството в обичайния стил на подобни публикации.

— Точно навреме идвате, жена ми не е тук, отиде на покупки в града. На нея не ѝ минава яда към сестра ми, която не успя да възпита сина си. Колкото и да ѝ повтарях, че Жулиен е жертвата, а не престъпникът, тя не иска да чуе нищо! Седнете. Искате ли нещо за пиене?

На масата, покрита с платнена покривка на жълти и сини квадрати, в тон с пердетата една огромна компотиера беше напълнена с праскови. Върху етажерките на кухненския долап в селски стил крещящо изрисувани чинии бяха наредени като на парад.

— Една глътка домашно розе?

— Не, не! — каза комисарят. — Никога, когато сме на работа!

В резултат на което надзирателят се намръщи.

Комисарят продължи:

— Бих искал да ми разкажете първо за работата ви в Алжир, за имението, много голямо, както изглежда, на фамилията Делакур. Основното ви занимание беше виното.

— Виното, да. Изпращахме параходи, пълни с цистерни, към метрополията. Беше време на изобилие, което няма да видим отново, но това е друг въпрос. Знаете, върших почти същото, както и тук, но в по-голям мащаб. Само дето работната ръка там почти нищо не струваше. Докато тук... Това е съвсем друга работа, както казват!

— Никакви проблеми с вашия работодател господин Делакур?

— Не, нямах проблеми. Но знаете, той беше нещо като феодал в областта. Така го бяха възпитали. Но все пак добър господар, най-малкото към мен. Имах своя къща, също както тука, само че там беше много голяма. Така едно лято ми хрумна да доведе племенника си Жулиен. Той беше добро момче, честно и не беше мързеливо. Караше четиринадесет-петнадесет години, не си спомням вече добре. Той, който се мотаеше по улиците, изведнъж се намери като в рая! Колко беше щастлив, но само колко беше щастлив! Той сам поиска да работи с гроздоберачите. Не беше за вярване, той пълнеше ведрото като всички останали. Господинът много го обичаше; от време на време му даваше монета или банкнота, никога малчуганът не е бил толкова богат!

— Господин Делакур е имал племенница на почти същите години като вашия племенник?

— Една племенница, да. Госпожица Анжелин. Тя не живееше точно в имението, а заедно с майка си в една къща в дъното на парка, доста далеч от централната постройка. Знаете, в Алжир не липсваше пространството.

— И как изглеждаше това момиче?

Комисарят беше обигран. Веднага долови колебанието, подозрителността на мъжа.

— Знаете, аз не я виждах често. И после тя беше там само по време на ваканцията, в останалото време живееше в Алжир, където ходеше на училище.

— Вашият племенник познаваше ли я?

— Разбира се. Даже бяха приятели. Жена ми ги наричаше влюбените.

— Въпреки толкова различното им социално положение?

— Вижда се, че не сте живели в Алжир! Да, Делакур бяха богати, а ние бедни. Но Жулиен беше единственото дете французойче в цялото имение, освен, разбира се, сина на господаря. И малката госпожица щеше да бъде съвсем сама между малките арабчета, ако Жулиен не беше там. Така че тя и Жулиен се разбираха добре. Това беше в началото: после, когато Жулиен започна да идва с нас да бере грозде, Анжелин беше малко изоставена. Горе-долу по това време пристигна от Франция едно момиче почти на нейните години, Клара. Казаха ни, че е дъщеря на една приятелка на госпожата. Мъжкарана беше тази Клара и освен това красива и хитруша като никоя друга. Но тя не остана дълго. Скучаеше, родителите си я искаха. Анжелин малко ревнуваше, защото Жулиен се разбираше добре и с нея. Трябва да кажа, че племенницата на господаря не беше много здрава, бяха я лекували в Алжир от нервна депресия. Отбележете, че не знам дали тогава това, което по мое бреме наричаха неврастения, вече беше станало нервна депресия. И после не е там работата. Клара значи се върна във Франция, госпожа Делакур беше тази, която я отведе.

— Колко време след нейното пристигане?

— Не мога точно да ви кажа. Аз трябваше често да пътувам, за да търся работна ръка в околността, епидемия от дизентерия беше намалила редиците на гроздоберачите. Когато се върнах с новите, сварих истинска трагедия! Анжелин беше изчезнала и Ладкар, малкият прислужник на господин Делакур, беше открил тялото ѝ в един дол наполовина изядено от чакалите. Може да се каже, че смъртта на Анжелин беше началото на края за нас. Бунтовете не закъснях да избухнат малко по малко навсякъде. Отначало бяхме пощадени. И после настъпи големият страх за френските алжирци, за който знаете. Навсякъде атентати, засади, при които френските отряди бяха избивани. Ние бяхме репатрирани едни от първите. Още си спомням, когато натоварихме ковчезите на Анжелин, на баба ѝ и на дядо ѝ за Франция, където господин Делакур току-що беше купил имение.

— Това имение същото ли е, което сега разработва в Хиерес?

— Да.

— Защо не останахте на служба при него?

— Защото новото му имение си имаше вече персонал и той го запази. Не искаше да рискува да ги остави без работа, още повече, по това време френските алжирци не бяха много обичани. Представете си

скандала, който щеше да избухне! И после, уплаших се да ръководя шестдесет работници французи в едно имение от повече от сто хектара. Предпочетох да потърся работа в някое по-малко имение, с по-малко отговорности. Господинът добре разбра това. Помогна ми да съставя досието си. Тъй като имаше връзки, моето обезщетяване за репатрирането не се проточи: той направи да получа максимума!

— А Жулиен Комбре през това време?

— Вярно, Жулиен преживя всичко това. Той беше репатриран няколко месеца след нас с майка си. Опитвахме се да живеем всички заедно, преди да заминем, но беше невъзможно: жена ми и сестра ми не можеха да се понасят. Жулиен беше станал съвсем странен, може би поради събитията, може би поради смъртта на Анжелин. Той, който беше толкова бърлив, прекарваше часове, без да продума. Изведнъж беше загубил цялата си веселост. И ми отговаряше, трябваше да чуете как! Всъщност даже и през няколкото седмици, които беше прекарал с нас в имението, никога не се беше разбирал с жена ми, която и не се опитваше да го предразположи, това е най-малкото, което може да се каже. С жените никога не можеш да знаеш: изглежда, че тя ревнуваше от интереса, който засвидетелствувах към този малчуган!

Той хвърли безразличен поглед на Люка, който от началото на разговора пишеше на машина показанията му, питаше се как ли щеше да преведе думите му. Той вдигна глава и продължи:

— Ще ви кажа основната си мисъл: всичко щеше да бъде наред с Жулиен, ако можехме да го дадем да продължи учението си. Само че ето: нямахме пари, а и тази проклета война в Алжир на всичкото отгоре. Защото в това момченце имаше мисъл! Пишеше стихове, наистина прекрасни! Питам се къде ли намираще всички тези красиви неща. През малкото време, което прекара с нас, напълни две тетрадки! Пишеше всяка вечер, докато жена ми миеше чиниите, а аз правех сметките си. Мисля, че тези тетрадки са все още при мен. Той ги беше прибрал заедно с други работи в една ученическа малка чанта и когато напуснахме Алжир, жена ми се излъга, мислеше, че тази чанта е пълна с хубави занаятчийски предмети, които тя искаше на всяка цена да отнесе. Когато забеляза, че е сбъркала, вдигна хубав скандал! Накратко, винаги съм искал да върна тази чанта на Жулиен, но той никога не ме посети тук, сигурно я е смятал за загубена. Ще отида да видя дали ще мога да я намеря на тавана. Можете да я предадете на

сестра ми, сигурен съм, че ще ѝ достави удоволствие! Жена ми може да си говори каквото иска, сестра ми обичаше момчето си!

Льобрел и Люка останаха няколко минути сами и комисарят каза тихо:

— Имам чувството, че забравих куп въпроси. Той не ни каза много неща. Във всеки случай нищо, което да освети малко или повече двете убийства в Хиерес.

— Две ли са?

— Ще ти обясня. Иди, че разбери дали са свързани.

Люка беше поставил нов лист под валяка на портативната машина и с два пръста се опитваше да продължи да оформя показанията на Ернест Глане.

— Трябва да изкараш курсовете при Пижие! — каза Льобрел заядливо, без да иска, и неразбиращ защо.

Пристигането на една дебела жена с нашарена рокля, с два ореола от пот под мишниците промени атмосферата, макар че не я успокои. Задъхана, потна, тя остана неподвижна на прага на кухнята, загледана в двамата мъже, които станаха и се представиха. Тя леко се изсмя и наливайки си чаша вода от чешмата, подхвърли:

— Дотук ли се простира следствието по убийствата в Хиерес? Полицията добре си гледа работата! Но греши в избора на събеседници: не сме виждали Жулиен от десет години и следователно нищо не знаем!

— Същото ни заяви току-що и вашия мъж — спокойно каза комисарят. — Аз изпълнявам нареждания. Това, което интересува правосъдието в Хиерес, е пребиваването на вашия племенник в имението на Делакурови в Алжир.

— А, да, няколкото седмици, които прекара с нас? На времето Жулиен не беше от семето на хулиганите. Не още във всеки случай!

— В сегашния етап на следствието, госпожо, нищо не говори, че е станал такъв. Даже имаме доказателство за обратното: той е жертвата!

— Като че ли честните хора ги убиват!

Наивната злонамереност вбеси комисаря, но той не остави нищо да проличи. Жената си наля още една чаша вода, нещо, което имаше за главен резултат да заблести от пот кръглото ѝ, дебелобузесто лице с розов цвят, клонящ към червено.

— Ако исках да говоря, щях да кажа доста неща. Но това няма да върне живота на момчето. А, с двете момичета в имението формираха едно проклето порочно трио. Те играеха в голямата пристройка и понякога чувах смехове, които не бяха много благопристойни!

Льобрел имаше желание да ѝ заповяда да млъкне, толкова това, което казваше, издаваше злонамереност и силно озлобление.

— Това дете — каза той много меко, много тихо, за да принуди събеседницата си да му обърне още повече внимание, — това дете какво ви е направило?

Той не смееше да добави: „Че след толкова години, даже и след смъртта му, го преследвате с толкова упорита омраза?“

— Това дете? Какво дете?

— Вашият племенник Жулиен!

— И вие го наричате дете? На петнадесет години, колкото горедолу беше на времето, вече ме надвишаваше с цели десет сантиметра! Вярно е, че не съм много висока, но все пак! Той беше един малък мъж, ето истината. И един мъж, който оглеждаше двете момичета и сигурно не е сучал с тях. Един развратник, да, един развратник. Когато човек види как е свършил!

Комисарят щеше да прекъсне този монолог, който го отвращаваше — но за който трябваше да държи сметка в рапорта си, — когато Ернест Глане, когото не беше чул да слиза, постави пред него една чанта, доста приличаща на тази, която беше имал като ученик в интерната в Лил.

— Ето нещата на Жулиен, които пренесохме от Алжир. Няма голяма стойност, но, повтарям, сестра ми сигурно ще се радва да...

Жена му буйно го прекъсна:

— Тя! Тя никога не се интересуваше от сина си, докато беше жив! Тези хлапашки съкровища без стойност! Тя ще ги хвърли в коша, да! Нещо, което ние отдавна трябваше да направим! А ти къде намери тази чанта?

Льобрел не остави на Ернест Глане време да отговори.

— Тази чанта интересува най-напред полицията в Хиерес, госпожо. Това, което съдържа, вероятно е без всякакъв интерес, но човек никога не знае. Задачата на всеки добър полицай е да проверява всичко.

Беше ли говорил с по-тържествен тон, отколкото бе искал? Тя отвори уста да му отговори, занемя поразена.

Ернест Глане си сложи очилата и внимателно прочете показанията си, написани от инспектор Люка. После, без да бърза, извади химикалка от джоба си и ги подписа.

— Сега, господа, извинете ме, няма да ви изпратя: работата ме чака. Ако можах да ви бъда полезен... Дръжте ме в течение, ако има нещо ново.

— Няма да пропусна. Освен ако за нуждите на следствието не бъда натоварен да ви помоля да уточните някои подробности.

Човекът беше готов да каже нещо, отказа се, погледна колата на полицаите да се отдалечава. Сега той съжаляваше, че не сподели с комисаря своите подозрения.

— В края на краищата — промълви философски той — нека сам си гледа работата!

Полицията в Монтелимар се беше постарала и ученическата чанта, в която Жулиен Комбре криеше детските си съкровища, пристигна много бързо в полицейския участък в Хиерес. В двойното дъно на тази чанта, старателно сгънат, несъмнено от самото момче, инспектор Баконие откри втори екземпляр на „Еко д'Алже“ от 8 август 1956 г. Той въздъхна с облекчение, защото всички опити да се открие следа от течението на алжирския всекидневник бяха завършили с неуспех. Националната библиотека не притежаваше такова в хранилището си, а и нито коя да е друга голяма библиотека го имаше. Комисарят Жарде не беше дошъл още и Баконие внимателно разтвори пожълтелите вестник с много изтънели сгъвки. Придружена със снимка, статията се простираше на две колони на трета страница:

ЕДНА ПОКЪРТИТЕЛНА ДРАМА ОПЕЧАЛЯВА СЕМЕЙСТВО ДЕЛАКУР

Отбелязахме в броя си от 7 август изчезването на Анжелин Дансел, племенницата на господин Пиер Ален Делакур, много известен собственик в нашия край. Момичето, което празнуваше същия ден своя рожден ден, не се появило в къщата след разходката, която, по думите на свидетели, достойни за вярване, тя беше направила в

края на следобед по хълмовете на имението. Въпреки претърсванията, извършени в началото на вечерта, после и през нощта, нещастното момиче не беше намерено. В тези особено смутни времена господин Делакур отначало се опасяваше от изолирано престъпление на въстаниците, които обикновено нападат по-скоро военни или хора от собствената им вяра. Но областта е относително спокойна и отдавна нямаше сигнали за нападения. Вчера един млад служител на господин Делакур откри тялото на Анжелин Дансел, отчасти разкъсано от нощните хищници, в дола, който служи за естествена граница между имението на господин Делакур и стръмните и почти непристъпни скали. Тялото беше формално разпознато от господин Делакур и даже ако в момента и да не е в състояние да определи причините, полицията заключи, че смъртта на Анжелин е случайна. Поради обстоятелствата погребението се извърши в най-тесен интимен кръг в гробището на Мостаганем. „Еко д’Алже“ поднася на господин Делакур, както и на цялото му семейство, толкова болезнено пострадали, най-искрените си съболезнования.

Доста неясната снимка, която придружаваше статията, представляваше купчина скали в една стръмна долина. Баконие не различи нищо друго освен храсти и в дъното на този хаотичен пейзаж една — неопределима маса. Надписът гласеше: „Мястото на драмата.“

Комисарят Жарде влезе в кабинета на Баконие в момента, когато последният довършваше четенето. Без да прави коментари, инспекторът подаде вестника на шефа си.

— Полицията в Монтелимар ни изпрати бързо чантата на Жулиен Комбре! — каза той.

Жарде прочете статията, остави я на бюрото си, отбеляза:

— Не намирате ли странно, че Комбре е запазил няколко броя от „Еко д’Алже“ от 8 юли? Не фактът сам по себе си, но най-малкото, което може да се каже е, че той е придавал голямо значение на нещастния случай, който е отнел живота на племенницата на Делакур. И все пак тази статия не казва нищо, което вече не знаем, с няколко

изречения само. Нищо сензационно! Друго нещо, защо този или тези, които са претърсили фургона на Жулиен, са откъснали страницата с тази статия?

— Защото е издайническа?

— Издаваща какво? Нещо, което на пръв поглед ни убягва? Страхувам се, че рискуваме да се въртим в кръг. Освен да разпитаме живеещите в Ла Гренуйер. А ти видя колко господин Делакур взема нещата отвисоко, но ще се сблъскаме с непреодолими трудности. Къде се намират сега полицейските архиви на Мостаганем от 50-те години?

Отново и както това се случваше понякога, когато имаше да разглежда много объркан случай, той изпитваше чувството, че притежава определен брой елементи, които да му позволят да стигне до решението на загадката и в същото време, че водещата нишка му се изплъзваше. Щеше ли да открие тази водеща нишка в чантата на Комбре? На колегите в Монтелимар не им липсваше ефикасност. Когато беше помолил съдията-следовател от Тулон да прехвърли задачата, той не си представяше, че показанията на Ернест Глане, богато изложени в един подробен доклад, щяха да бъдат придружени от една чанта, съдържаща ваканционните съкровища на един романтичен и малко чудат хлапак, сантиментален и трогателен, съвсем противоположен въобще на образа, който отначало си беше съставил за него. Без съмнение момчето струваше повече, отколкото смяташе чичо му от Монтелимар, майка му и най-вече леля му. Жулиен Комбре никога не бе имал истинско семейство освен много късно, при Сенешалови: но те нищо не можеха да направят за него.

С нежно любопитство комисарят извади от чантата няколко доста овехтели приключенски романа, което доказваше, че са били четени и препрочитани, една торбичка с топчета, свирка, различни предмети, чието предназначение от пръв поглед Жарде не можеше да схване. Съвсем в дъното откри две тетрадки, подвързани внимателно, едната с черно платно, подвито навътре и залепено. Първата съдържаеше стихове, от тези стихове, които се знаят наизуст и които се намират във всички учебници по френски, преписани с несигурен почерк, но също и стихове без подпис, често неумели, автор на които комисарят мислеше, че е самият Жулиен. За кратко той беше трогнат от тези несръчни стихове, които свидетелствуваха за голяма чувствителност. Разлиствайки другата тетрадка, той изведнъж доволно

изрѣмжа: тази тетрадка беше много по-интересна: това не беше дневник в точния смисъл, но юношата беше отбелязал някои решаващи факти от живота си през ваканцията.

Жарде видя да преминават пред него хора, които сега на първо място го интересуваха, но видени доста години по-рано с един непоковарен поглед...

— Докато не прочета тази тетрадка, няма ме за никого — каза той на Баконие.

Той обръщаше жадно страниците, характеристиките на обитаващите имението не устояваха на критическия поглед на един прозорлив юноша, който при това беше само безпристрастен свидетел. Ако господин Делакур не беше представен в ласкателна светлина — и предишния ден Жарде можеше да си състави мнение за човека, свикнал отдавна да играе на голям господар, опрян на едно внушително богатство, — за сметка на това образът на Анжелин, чудатата, ревнивата, възискателната, малкото разглезено момиче, на което нищо и никой не можеше да устои, отвратителна в началото, без да го съзнава, заемаше голямо място. Тя беше направила от Жулиен, който очевидно не си даваше сметка за това, своя жертва. Този дневник разкриваше не една несъзнателна любов, а нещо като идолопоклонничество. Беднякът и принцесата. Басня. Никаква фея не беше превърнала бедняка в Прекрасния принц. И десет години по-късно Прекрасният принц беше завършил краткото си съществуване с пробито слепоочие на една панаирджийска площадка.

В тетрадката се появяваше още един образ, също много интересен, защото служеше да се разкрие характерът на Анжелин: този на Клара Мерсие, приятелката, дошла от Франция. Отново жертва посвоему, въпреки че, както по всичко можеше да се предположи произхождаха почти от една и съща среда. Коя беше тя и откъде идваше? Тетрадката на Жулиен не казваше нищо по въпроса, несъмнено защото момчето също не знаеше. Това беше момичето, което трябваше възможно най-бързо да се открие, но как, като знаеше само името и презимето ѝ? Родена къде? Идваща откъде? Не беше възможно да се даде нареждане за издирване без тези сведения. Даже ако принудеха Делакурови да участвуват, в най-добрия случай щяха да минат месеци, ако не години, преди да се открие интересна следа. И

най-вече рискът да се загубят в много объркания административен лабиринт.

— Интересно — каза Жарде, — последните страници от тетрадката липсват. Не са били откъснати, а старателно изрязани. Другите са били подлепени със скок.

Жарде остави тетрадката на бюрото си. Баконие му говореше, но той не го чуваше. Смайването му се увеличи, когато погледът му се спря на подвързията от черно платно. Изведнъж — но как не беше забелязал това по-рано — тя му се стори неестествено издута.

— Не — промълви той, — това не е криминален филм от 30-те години, не, не чета някой объркан роман на Агата Кристи!

Той отвори тетрадката, свали подвързията от черно платно, нещо което се оказа по-трудно, отколкото беше очаквал, тъй като лепилото, с което си беше служил Жулиен, беше особено силно, най-после извади оттам една лична ученическа карта, пъхната между корицата и платното. Слисан, той я отвори. Откъснатите страници от тетрадката не се намериха там, но той откри в средата едно златно синджирче, на което блестеше медалион с образа на Дева Мария. Обърна го и прочете: „Клара, 2 юли 1940. Кръщелен медалион.“ Несъмнено, когато сравни тази дата с онази, която фигурираше на ученическата карта!

Фамилия: МЕРСИЕ

Име: Клара, Емили

Родена: 7 юни 1940 г.

Къде: в Париж

Живуца на: 56, улица „Бомарше“ — Фонтенбло

Учебно заведение: приют за сираци „Сент Женевиев“, Фонтенбло

Той трескаво извади от една папка втората снимка, намерена във фургона на Жулиен Комбре: беше същото момиче, само че няколко години по-възрастно. Погледът на Жарде се местеше от снимката на личната карта, от кръщелния медалион на името на учебното заведение. Клара Мерсие беше сираче! Как е могла да се озове в Мостаганем, в имението на богатия Пиер Делакур!

Той нямаше желание да извика, както комисарят Бурел от телевизията — а, тези прословути „пет последни минути“, които според него, колкото и да бяха интересни, имаха само далечна връзка с истинското следствие: „По дяволите, та това е точно, което търся“, — но истината, която съзираше, беше толкова невероятна, толкова екстравагантна, че се запита дали и той самият не беше годен да пише романи. Подаде картата на Баконие.

— Незабавно нареждане за издирване! Голямата игра започва. Когато необходимото бъде направено, заминаваме за Ла Гренуйер. Този път Делакур ще трябва да свали картите: неговият номер на лош актьор няма вече да мине!

В колата Жарде скъпеше коментарите си.

— Не разбирам — говореше Баконие. — Как Жулиен Комбре е могъл да притежава личната ученическа карта на това момиче и още повече кръщелния ѝ медалион?

— Априори отхвърлям детската шега, иначе той щеше да ѝ ги върне преди нейното заминаване. Още повече, щом си е дал такъв труд да ги скрие под подвързията на тетрадката си, значи ги е смятал за много важни.

Жарде мислеше на глас:

— По онова време Алжир беше френска колония: следователно нямаше нужда от паспорт между Франция и Алжир. Но със започване на събитията често се извършваха проверки на самоличността по летищата и пристанищата. Когато се е върнала във Франция, на Клара Мерсие е била нужна лична карта и пълномощно от родителите. Тъй като е била сираче, кой е написал това пълномощно? Това, което току-що намирам в тетрадката, е една ученическа лична карта, а ученическата лична карта не е официален документ.

Небето се беше покрило с облаци и източният вятър разчепкваше облаците. Този вятър, понякога много силен, рошеше върховете на палмовите дървета, които понякога опасно се накланяха. Изглежда, утихна, когато Жарде спря колата пред портала на Гренуйер. Постройките ли във форма на П представляваха естествена преграда за напора му. Наистина главната постройка беше много добре защитена.

— Моят син е в Париж по работа. Трябва да бъде приет в кабинета на министъра на земеделието. Ще се върне след два дни.

Комисарят изпита желание да смути старата жена, която беше пред него, високомерна, арогантна, която го измерваше с поглед въпреки по-скоро ниския си ръст. Трябваше на всяка цена да я накара да посмали малко високомерието си.

— Аз съм комисарят Жарде, а ето моя колега инспектор Баконие. Разследваме смъртта на бившия ви служител Жулиен Комбре.

— Зная. Синът ми ни говори за това. Предполагам, че ви е казал всичко, което ще рече, немного нещо, тъй като ние нищо не знаем. Ако трябваше да се занимаваме с всички простъпки на тези, които минават оттук всяка година! Сезонните работници идват и си отиват с дузини!

— С тази разлика, че Жулиен Комбре не е бил сезонен работник като останалите.

Тежките клепачи на госпожа Дансел пропуснаха един остър поглед.

— Какво разбирате под това?

— Комбре е бил в имението на сина ви в Алжир преди десетина години. По това време той е споделял игрите на вашата внучка Анжелин.

— Господин комисар!

— Какво обидно съм казал? Синът ви се съгласи, че Жулиен е бил единственият малък европейец у вас в този момент: той е бил другар на вашата внучка, която не е играла с арабчета, нали така?

— От тази гледна точка признавам...

— Добре. Говорете ми сега за Клара Мерсие.

Колебанието на старата дама се стопяваше малко, но Жарде усещаше, че е нащрек, готова да брани, неизвестно какво и поради това уязвима. Оттам до това да направи някоя глупост... Той усети, че тя се сковава отново, става враждебна.

— Е, добре, какво Клара Мерсие? Тя дойде в нашето имение и си замина, защото синът ми не искаше да поема отговорност да я остави при нас заради събитията. Атенатите започваха, някои пътища не бяха вече сигурни...

— Как се запознахте с нея?

— А, това е много просто. Дъщеря ми Жермен живееше в Париж; между другото тя още живее там. Не е омъжена, не работи и по това време се грижеше за малките момичета-сирачета в едно учебно заведение във Фонтенбло, намирайки работа на едни; опитвайки се да

продължи образованието на други. Внучка ми Анжелин караше шестнадесетата си година, беше ваканция, тя скучаеше... Накратко, дъщеря ми сметна, че една приятелка на нейните години ще ѝ помогне да се развесели. Клара точно беше загубила родителите си, загинали една година преди това при автомобилна катастрофа. Детето беше травмирано. Дъщеря ми помисли, че едно гостуване в Алжир ще бъде от полза и за нея. Тогава решихме да я приемем през ваканцията, с голямо удоволствие, бога ми. Но събитията бързо се развиваха. Накратко, дъщеря ми я върна във Франция.

— Оттогава имате ли вести от нея?

— Вести? Признавам, че не съм се занимавала с това. След като внучка ми почина почти по същото време, това вече имаше толкова малко значение.

— А вашата дъщеря?

— Дъщеря ми все още живее в Париж.

— Тя продължи ли да се грижи за нея?

— Предполагам. Разбирате, от този момент животът ни беше толкова разстроен, че вече не помислих за Клара Мерсие. Атенатите ставаха все по-чести и синът ми, който е реалист, беше достатъчно умен да тегли чертата. По-добре беше да не се привързваме към земя, която се сригаше под краката ни.

Тя беше много доволна от своята формулировка и повтори:

— Да, която се сригаше под краката ни! Синът ми имаше вече имот във Франция, именно част от имението, където живеем днес. Ла Гренуйер стана изцяло негово малко след това. О, това не мина без голяма болка, нито без сълзи, но какво, човек трябва да знае да обърне страницата е реализъм, даже когато е стара жена като мен. Тази къща е удобна и живея добре. Климатът в Хиерес е подобен на този, който имахме в Алжир, малко по-малко горещ през лятото може би. Освен през тези дни... Ние скъсахме връзките и не съжаляваме. Бяхме първите, които пренесохме телата на нашите мъртъвци, които почиват съвсем близо в гробището на Кро. На времето някои казаха, че това е лудост, но ние, ние знаем добре, че не е. Знаете ли какво направиха арабите с нашите гробища в Алжир? Плякосаха ги, ограбиха гробовете...

Баконие не можа да се въздържа да не отговори, за което съжали, тъй като старата жена стана отново враждебна и предпазлива.

— Вие ме изненадвате. Миналата ваканция пътувах до Алжир. В Алжир, както и в други градове, видях европейските гробища, вярно, затворени, с катинари на вратите, но съвсем не плячкосани и ограбени.

Той още повече съжали, че се е намесил, тъй като Жарде му хвърли неодобрителен поглед.

— Остава, госпожо, тъй като синът ви не е тук, да ви задам още два въпроса. Първият е: може ли да ми дадете адреса на дъщеря ви в Париж?

Известно време тя го гледаше със смръщени вежди, като че ли искаше да каже „С какво право“, но погледът на Жарде издържа нейния и тя капитулира.

— Ще отида да го намеря — каза тя с глух глас.

Върна се след малко, без да каже дума, подаде на комисаря едно листче, на което беше написала, и Жарде за момент беше развеселен от високите криволици на един почерк, който несъмнено искаше да мине за елегантен, адреса и телефонния номер на дъщеря си.

— Ето — каза тя. — Но ви предупреждавам, в момента дъщеря ми е в Лондон. Ще се върне чак след десетина дни.

Сухият тон говореше, че е време да се сбогуват, и за момент Жарде бе поблазнен от мисълта със същия тон да поиска да мине на другия ден в участъка, за да направи показания. Но си каза, че сега държи здраво опънати конците на следствието и че то нямаше да свърши в близките дни.

— Вторият ми въпрос, госпожо. Можете ли да ми кажете кой живее в Ла Гренуйер?

Отново изненадан поглед, все по-тъмен, отново мълчалива съпротива. Тя отстъпи:

— Освен сина ми, аз самата, снаха ми Евелин и временно внук ми Бернар, който учи медицина. После надзирателят Дидие Корес. Накрая Ладкар, когото моят син всъщност отгледа. Ладкар Гариб. А, забравих, прислужницата Беноат Жирар.

Двамата полицаи се сбогуваха със старата жена, която, за да изрази недоволството си и нарушавайки законите на благоприличието, които за нея сигурно бяха свещени, не ги придружи до вратата, нито извика прислужницата да ги изпрати.

В двора на имението, където слънцето съсипваше столетните явори с огромни стволлове, те останаха няколко секунди замаяни от

нажежения въздух. В момента, когато наближиха колата, вниманието им беше привлечено от един мъж, който с чанта под мишница се готвеше да влезе в една от съседните постройки. Това беше огромен здравеняк с изпъкнали мускули, стегнат в поло, върху което една разголена танцьорка изглеждаше като танцуваща. Впечатляващо широки рамене, впечатляващо лице с обгоряла и съвсем набръчкана кожа върху издадена напред челюст, също като скулите, гъста коса, подстригана късо.

Хубаво животно. С такава горила Делакур трябва да е добре охраняван.

— Може би това е надзирателят?

— Ще минем през Кро. Искам да се видя пак с госпожа Мание. Нещо да я попитам.

Баконие не отговори и подкара малко нервно по пътя, който въпреки че беше второстепенен, беше много натоварен през този ваканционен период. Зеленеещата се долина привличаше туристите.

Те напразно почукаха на вратата на госпожа Мание, повториха. Една съседка излезе на прага.

— Госпожа Мание ли търсите? Не е в къщи. Тези дни беше малко болна, но преди малко я видях да излиза с букет в ръка. Сигурно ще я намерите на гробищата.

Те забелязаха малката дребна фигурка, която наистина вървеше в посока към гробищата. Жарде помоли Баконие да спре до нея.

— Да ви откараме ли?

Тя смръщи вежди, нужно ѝ беше известно време да разпознае Жарде.

— А, вие ли сте, господин комисар, няма да бъде разумно от моя страна, ако откажа. Но какво ще си помислят за мен, ако ме видят да слизам от полицейска кола!

Смеейки се лукаво, тя се качи до Баконие, който и беше отворил вратата.

— Госпожа Мание — каза Жарде. — Искам още веднъж да се позова на вашата памет. Ето. Сутринта, когато забелязахте жълтата кола пред гробницата на Данселови, видяхте ли шофьора? Направете усилие, много е важно.

— Шофьора? Чакайте да помисля. А, ето, той се качи в колата, щом отдалеч ме забеляза. И мина покрай мен много бързо, да, дотам,

че си казах, че рискува да се блъсне в някоя гробница. Доколкото си спомням, беше едър и широк в раменете. Но вече ви казах, колата не беше открита и между другото това беше, което ме учуди. Но това ви казах.

— Ще можете ли да разпознаете този шофьор?

— О, не!

Комисарят намери нов доклад на бюроа си, когато се върна. Някои пръстови отпечатьци, взети от вратата на меарито и от ситроена, си сходяха. Но тези отпечатьци не бяха от човек, фигуриращ във фишовете на полицията.

Човек на действието, който се изявяваше най-добре, когато разполагаше с конкретни факти. Жарде изпитваше понякога необходимостта да спре. Даваше си няколко часа за размисъл, преди да се впусне в решителното действие. Откакто Венсан Лардие предотврати един любопитен посетител да се рови в нещата на Бертран Абади, той нямаше вести от инженера и не беше сметнал за добре да поднови връзките си с него, може би чисто и просто защото нямаше какво ново да му съобщи. Прииска му се да го види, да разгледат заедно положението и почака края на следобеда, за да отиде сам на мястото, където работеше Лардие.

На строежа на Верпо сигурно животът отново беше потекъл, сигурно нов инженер беше заел мястото на Абади, с когото Венсан може би беше вече свикнал.

Той изгуби няколко минути, докато го намери в нещо като будка на пазач, покрита с вълнообразна ламарина. Инженерът обясняваше плановете, разгънати върху огромна маса. Лардие изглеждаше доволен да види комисаря и последният изпусна въздишка на облекчение: без да знае сам защо, той се опасяваше от някакво неудобство между тях. Наистина за много от своите събеседници той си оставаше често „ченгето“ с всичко, което съвсем неоправдано това име съдържа в себе си като фалшиви вини, принуди, комплекси. Нямаше никакво основание за това, но, уви, той не можеше да му се противопостави.

Жарде се зарадва, че Лардие се запъти към него непринудено, въпреки че долавяше нещо променено в това стеснително момче. Смъртта на приятеля му несъмнено го беше наранила по-дълбоко, отколкото той самият предполагаше, засягайки нещо съществено в него.

— Вашата меари ви беше върната — му каза той. — Мисля, че няма да ви бъде безразлично да узнаете, че намерихме отпечатыци на една от вратите и съвсем същите на вратата на ситроена на момчето, което беше убито почти по същия начин като вашия приятел. Интересното и в двата случая е, че само воланът е бил старателно избърсан.

— Което потвърждава първоначалната ви хипотеза: двете убийства са свързани?

— Така изглежда.

— Все още не разбирам. Ние не познаваме никого тук, не сме свързани с жителите на града, нито с тези в долината...

— Жулиен Комбре, другата жертва, също не е бил, както изглежда. Въпреки че при него нещата, изглежда, са различни.

— Подозрения?

— Да кажем усещане. Което се променя колкото повече следствието напредва. Защото напредва, което не значи, че непременно ще доведе донякъде. Но правя всичко възможно за това.

— Да отидем да пийнем нещо в къщи, господин комисар? Новият инженер дойде, но предпочита да живее в града, така че къщата е само за мен.

— Значи ли, че това ви е неприятно?

— О, не!

Пред чаша уиски със сода, в която плуваха кубчета лед, Жарде полака каза:

— Ако сега знаем мястото, където приятелят ви е бил нападат, ние все още не знаем мотивите на това нападение. Когато му дойде времето, ще имате изненади. Ние също може би.

Долината тръпнеше под лекия вятър и смесените миризми на окосено сено, на полски цветя, на близкия розов храст, потръпващ с туйките си от червени миниатюрни цветчета, долитаха до тях.

— Да излезем на терасата — каза Венсан.

Комисарят постави чашата си на балюстрадата от теракота.

Отпусвайки глава на облегалото на креслото си, той каза:

— Последният път, когато ви видях, вие бяхте уточнили, че човекът, който проникнал във вашата къща, бил едър и широкоплещест. Помислете добре. Не сте ли пропуснали някаква подробност?

— Не мисля. Или може би това: той би трябвало добре да е трениран физически. Трябва да бъдеш такъв, за да скочиш на земята от терасата. И да избягаш след това толкова бързо. Като че ли излетя.

— Ще бъдете ли в състояние да го разпознаете?

— Сигурно не. Казах ви, че ме заслепи с електрическото си фенерче и че всичко стана за няколко секунди.

— В криминалните романи и филми от доброто старо време вие би трябвало да намерите в подножието на терасата следа, позволяваща

да се открие виновникът, тока на колан, копче, и аз не зная, билет за влака може би!

Венсан се засмя.

— И все пак на другата сутрин под влиянието на романите и филмите, за които говорите, доста потърсих!

— Друг въпрос: по време на работите по строежа при Верпо наложи ли се или ще се наложи ли да минете през имението Ла Гренуйер?

— Прекосихме го преди няколко дни. Или по-точно реката Верпо тече в долния край на земите и ги заобикаля отстрани.

— Далеч от къщата?

— Не.

— Така че от Верпо човек може да си състави идея за разположението на групата постройки?

— Сигурно да. Признавам, че не съм обръщал внимание.

— Работниците, които работят там, живеят ли всички в имението?

— Не мисля. По-голямата част от персонала е съставена от емигранти, които всяка вечер си отиват с колела или мотопеди. Едно нещо ми направи силно впечатление. Когато дойдохме тук, преди да започнем работата, Бертран и аз имахме впечатлението, че господин Делакур посреща много. Даже един път нещо като голям обед беше даден под яворите, на който сигурно е присъствувала цялата местна аристокрация. Имаше тридесетина коли, и то не двутактови, можете да ми вярвате.

— И после? — изведнъж много заинтересуван, попита Жарде.

— И после изведнъж нищо. Сега Ла Гренуйер се оживява само сутрин при пристигането на работниците и в късен следобед, когато си отиват. Освен това работата се концентрира в складовете за вино на север от имението.

— Имали ли сте случай да се срещнете с господин Делакур?

— Един път, когато работите започнаха. Между другото, тези работи бяха решени на най-високо ниво: от Окръжната архитектурна дирекция. След като планът бъде одобрен от окръжния и генералния съвет, които внесоха всеки един значителни парични помощи, инициативата се изплъзна от ръцете на крайбрежните жители, които всички са съгласни с проекта, бързам да кажа. Те отстъпиха един или

два метра по крайбрежието на Верпо и както се казва на административен жаргон, чисто символично, много доволни, че отсега нататък ще са спасени от прииждането на една река, която, както и вие добре знаете, често е много опасна след тридневни дъждове.

Жарде се поколеба, преди да запита, като се опитваше да прикрие, доколкото е възможно, заинтересуваността си:

— А Дидие Корес, надзирателят?

— Нямам никаква работа с надзирателите.

Въпреки че това беше извън официалните му функции, въпреки че един полицаи няма защо да си играе на криеница с фактите и събитията, Жарде искаше да предложи на Лардие да отидат да направят една обиколка към Ла Гренуйер, като минат през долината на Верпо. В края на краищата нищо не пречеше инженерът да го заведе да види строежа. И нищо не пречеше един полицаи, минавайки, да хвърли поглед на обширното имение, където царуваше еднолично някакъв феодален господар. Защото за това той също беше направил необходимите проучвания.

Имението Ла Гренуйер беше нещо като империя. Едно дружество от швейцарски произход беше инвестирало капитали в него и той беше научил, че Делакур направил големи заеми при своето идване във Франция. Баконие беше този, който се беше осведомил подробно за това и който няколко часа по-рано му беше докладвал.

— Веднъж настанил се в долината, методът на Делакур бил много прост. Всъщност, както в Алжир, но с много повече трудности, разбира се. Вид галопираща ненаситност, натрапчиво желание да има все повече и повече земя. При пристигането си във Франция е взел на заем немалко пари; няколко години по-късно той бил този, който давал на заем. С помощта на няколко чужди банки.

— Какъв беше методът му?

— Много прост. След като имението му било стабилизирано, той се осведомил за всички онези свои съседи, които имали парични проблеми. Налични пари Делакур бил винаги готов да заеме, използвайки един изпитан метод: първия заем с приемлива лихва, следващите заеми с все по-високи, докато длъжникът стига дотам да иска заеми само за да изплати лихвите. Тогава кръгът е затворен. Делакур трябва само да откупи, директно или чрез подставено лице, задлъжнялото имение. И собственикът отстъпва пред безизходното

положение. Когато той пристига във Франция, Ла Гренуйер не надвишава 80 хектара. Днес е 120.

— Нещо, което сигурно му спечелва немалко неприятели?

— Не непременно, защото, когато може, той запазва собствениците като наемни работници или като съдружници. Това е хитростта: той обира хората, които му остават задължени! Така се е създала империята Делакур. Вие видяхте човека, който играе ролята на голям феодал и накрая става такъв. Чувствуващ, че е готов на всичко, за да запази империята си.

— Кое ще рече, че е готов да стигне до престъпление?

Баконие дълго беше гледал Жарде, който беше казал това, без да повиши глас, като че не казва нищо особено, като нещо очевидно. Баконие беше отговорил сентенционно:

— Желанието за власт е безгранично, това е добре известно. Освен това има всякакъв вид престъпления, всякакъв вид хора, даже такива, които си запазват ръцете чисти, ровейки в боклукчийските кофи.

Жарде не говореше никога необмислено и Баконие знаеше от опит, че способността му да анализира го караше винаги да прави равностметка, даже когато сведенията, събрани с търпението и упоритостта на мравка, бяха много откъслечни. Това, което му беше казал Баконие за дейността на Делакур, му позволяваше, без да се съмнява, да освети по нов начин различните аспекти на паралелните дела, които разследваше. Даже ако в началото не всичко беше очевидно, накрая всичко се свързваше, подреждаше се огромен пъзел от дребни парчета.

Вярно, на Жарде му липсваха доста елементи от този пъзел, но той знаеше, че скоро щеше да има един общ логичен поглед върху фактите. В крайна сметка той не се съмняваше вече, че ще научи защо и как Бертран Абади и Жулиен Комбре бяха убити и защо тия двама мъже, които не се познаваха и очевидно не бяха предопределени да се срещнат, бяха познали една и съща съдба. Но може би също така всички следи щяха да се объркат и двете абсурдни престъпления да останат ненаказани, както много други във Франция и по света.

С чаша в ръка, празна, но още запотена, Венсан уважаваше съзерцанието на комисаря. Въпреки че терасата от дълго време вече беше в сянка, въздухът продължаваше да бъде горещ, несъмнено

поради плочите от песъчлива глина на терасата, нажежени от слънцето през деня, които дълго задържаха топлината.

— Е, хайде — каза Жарде, — ще ме заведете ли на този ваш строеж?

Венсан вече се беше изправил. От седмици Верпо беше пресъхнала, освен тук-таме, където застоялата вода гъмжеше от миниатюрни ларви на комари. Жарде беше свалил самото и връзката си на един стол на терасата и с навити ръкави на светлосинята си риза, Венсан намираше, че губи от чиновническия си вид. Като се стараеше да употребява възможно най-малко технически термини, инженерът обясняваше на комисаря в какво се състоят гигантските работи, които щяха да доведат след по-малко от месец до окончателното овладяване на една река с внезапни и разрушителни прииждания. Огромните блокове от армиран цимент, излети на място, чиито здрави куки стърчаха като бодли на таралеж, щяха да бъдат подредени едни до други, когато му дойдеше времето, за да образуват черупка, която и най-буйните води нямаше да могат да победят. От страна на имението Ла Гренуйер голяма част от тези блокове бяха вече поставени, оставаше само да се свържат със специален цимент.

— Не мислите ли, че буйните води бързо ще пробият цимента и ще повлекат блоковете по течението на Верпо и даже в полето? Това вече се случи с по-малки блокове.

— Това ни позволи да усъвършенствуваме нашия метод. Тук рисковете са, така да се каже, нулеви, защото, даже и извънредно придошла, Верпо тече на практика право и няма да срещне прегради. Освен точно в имението Ла Гренуйер, където беше невъзможно да се изправи кривината. Вие сам ще си дадете сметка за това.

На мястото Венсан продължи:

— Ето, виждате точно тук сме укрепили дигата. И сме сложили блокове в самото легло на реката, а не само по стръмния бряг. Този метод вече е изпитан на други места. Верпо ще бъде, тъй да се каже, канализирана. И кротка като агънце.

— Това ли е Ла Гренуйер?

— Да.

Погледнати от този ъгъл, групата къщи, къщички, навеси, които съставяха имението, изглеждаше малко разпокъсана. Погледнато откъм главната алея, напротив, тя представляваше една хармонична

перспектива с много хубавата централна постройка, широк куб от камъни с цвят на охра, обвита от пищен бръшлян и двете странични крила, които хармонично я допълваха. Очевидно общите постройки бяха издигнати без общ план, в зависимост от явилите се нужди. Оградата, която отпред беше доста висока и предпазваше къщата, беше по-малко поддържана отстрани: постройките не бяха оградени към лозята, градините и парниците. За да се огради изцяло имението, би трябвало да се изхарчи цяло състояние.

— Това, което ме учудва — каза Жарде, — е, че повечето от тези постройки може да се помислят за изоставени.

— Известно време несъмнено са подслонявали изполичари и полски работници. Сега работната ръка идва отвън.

— Така ли е във всички селскостопански имения?

— Зависи. Но ми казаха, че при завръщането си във Франция господин Делакур не е искал да наеме персонал, който да живее в къщата.

Комисарят, който не искаше да издаде внезапния си интерес, продължаваше да гледа тъжните къщи, запуснатостта на някои го поразяваше; кепенци, изгорени от слънцето, бяха загубили отдавна всякаква следа от боя. Повечето къщи със затворени врати и кепенци бяха обградени от къпини и бурени. Между тях нещо като малка къща в швейцарски стил, построена отскоро, беше заобиколена от разкошни розови храсти.

— Интересно — каза Жарде, — рядко съм изпитвал такова чувство на самота. Ни най-малък признак на живот от тази страна на Ла Гренуйер.

— Казах ви, същото забелязах и аз, и то отскоро. Но господарят на тези места е тук, тази сутрин пак го видях сред лозята.

— Връщаме се — каза Жарде.

Продължавайки да вървят по леглото на Верпо, те стигнаха без много да бързат, до къщата, заемана от Венсан.

— Може да се наложи да ви призова скоро в участъка — каза Жарде, сбoguвайки се с Венсан. — Нямате ли намерение да вземете няколко дни почивка тези дни?

— Почивка? При работата, която ни остави да свършим! Трябва да удвоим екипите, ако искаме да свършим навреме! Но защо ми задавате този въпрос?

Комисарят не отговори и се задоволи да се усмихне.

Жарде се върна направо в къщи, без да се отбие в участъка. Син му Рафаел, с ръце, покрити със смазочно масло, беше заврял главата си в мотора на своя двутактов автомобил.

— Баконие се обади — каза той. — Помоли да му се обадиш спешно.

Жарде се затвори в кабинета си, повика участъка. Пеещият глас на Баконие изрева в слушалката.

— Не съм глух — простена той.

И после изведнъж замълча, поклащайки от време на време глава, без да прекъсва инспектора. Когато Баконие свърши, той просто каза:

— Идвам. Ще подготвим голямата офанзива!

Остави слушалката, обзет от голяма възбуда. Утре денят щеше да бъде тежък.

Силвен Фонтено, съдията-следовател, постави ръцете върху облегалото на креслото си. Да се направи равностойка с комисаря Жарде никога не беше лесна работа: днес повече от всякога събеседникът му не облекчаваше задачата му. О, той не беше изненадан: дори когато инициативите на Жарде не бяха твърде ортодоксални, той признаваше, че често те бяха опасно ефикасни. При все това този път му се струваше, че комисарят иска да върви много бързо и най-вече да стигне много далеч.

— Не знам дали съзнавате точно какво ви очаква. Който напада империята Делакур, рискува да загуби перата си. Искам всичко да бъде наясно между нас: не твърдя, че вашите дедукции не са верни. Може би даже, уви, имате право, но вие най-добре знаете, че презумпция не значи доказателство. А доказателства нямате нито едно! Истински доказателства, под това разбирам солидни, неопровержими!

— Например самопризнания?

Съдията остана безчувствен към подчертаната ирония на комисаря.

— Но да, самопризнания! Доказателствата и признанията във всеки случай ще ви спестят излагането на твърде големи рискове. Мисля, че не ме разбрахте добре: не твърдя, че не сте прав, още по-малко, че сте на погрешен път, но да предположим, че едно зрънце пясък спре хубавата ви машина, която на всяка цена искате да задействувате: какво ще стане тогава с комисаря Жарде? Край на повишенията, край на хубавата кариера. Остатъкът от живота ви в провинцията, в студено и строго градче, където нищо не се случва и където да се състави акт е събитие!

— Господин съдия, отдавна вече знаете моите възгледи върху това. Сигурен съм, че истината за смъртта на Бертран Абади и на Жулиен Комбре се намира там, където ви казах. Защото това не трябва да се забравя: двама млади мъже загинаха и техните — или техният — убийци все още са на свобода. Да зная, че не са наказани, ме възмущава. Да не действваме днес значи да сложим делото в архива.

— Намирам, че сте станали изведнъж много песимистичен или много скромен. Ако добре разбирам, искате да ви дам зелена улица или на първо време да си затворя очите? Всичко това не е много редно. Казвам ви направо, при сегашното състояние на вашето следствие няма да ви прикрия, ако стане някой гаф. Просто ви казвам следното:

гледайте си работата и помъчете се да не правите повече, отколкото трябва. След като казах това, какъв е вашият план?

Една бегла съучастническа усмивка свърза двамата мъже. Комисарят дълго и вдъхновено обясни на съдията какво смята да предприеме, за да се опита да извади обитателите на Ла Гренуйер от тяхната високомерна и удобна сигурност. Щеше да заложи кариерата си за всичко или нищо, но това вече му се беше случвало. Силата му беше, че не очаква нищо от каквото и да е повишение в службата и че няма амбиции освен за сина си Рафаел. Затова той приемаше трезво да поема всякакви рискове.

— Предупреждавам ви — каза още съдията, — Делакур има много, много високопоставени връзки. Той е председател на не знам вече колко дружества и е близък с някои много влиятелни кръгове. На неговото ниво е лесно да използва връзките си.

— Господин съдия, няколко скорошни скандали ни научиха, че много високопоставени хора могат да бъдат изоставени от приятелите си и понякога даже убити!

— Е, добре, Жарде, след като сте толкова сигурен в себе си, вървете. Но ви повтарям...

Жарде го прекъсна с жест:

— Знам, малкото градче на север, миньорските къщи, двадесетте градуса под нулата...

Той мина през участъка, където Баконие го чакаше.

— Призовахте ли всичките в кабинета ми за следобед в 15 часа?

— Да, освен Ладкар Гариб, който, изглежда, е заминал при семейството си в Алжир.

— Вече чух това. Но другите?

— Да, всички. Признавам, че това предизвика известно вълнение.

Рафаел обядваше всеки ден недалеч от факултета, където учеше право, а Жарде нямаше желание да обядва в малката пицария на авеню „Гамбета“, на терасата на която обичаше понякога да се застоява. Прибрал се в къщи, разбърка няколко яйца с гъби, но не внимаваше при пърженето и остави половината от изгорелия си омлет в чинията. Обърна се към прасковите, които намери отвратителни, тъй като беше забравил да ги постави в панера за плодове в хладилника, изпи голяма чаша вода. Буквално трябваше да убива времето до този съдбоносен 15

часа, където всичко щеше да бъде поставено на карта, поне така се надяваше. Отиде в кабинета си да даде последни нареждания. Първото, и хитростта му се струваше много наивна: да се вземе отпечатък от крака на Дидие Корес, надзирателя. Той не искаше да знае как неговите хора щяха да го направят, но трябваше. После, без да привличат вниманието му, нещо, което не беше лесно, трябваше да го накарат да остави ясни пръстови отпечатъци върху някакъв предмет. Да се сравнят с тези, които бяха взети от вратата на колите на Бертран Абади и Жулиен Комбре, изискваше малко време, но след това всичко щеше да бъде ясно. За да не остави нищо на случайността, Баконие и хората му трябваше да направят същото с всички членове на фамилията Делакур, даже и със старата жена. Жарде, който си имаше нещо на ум, си казваше, че това е престараване, но колко криминални следствия са могли да бъдат осветлени именно защото полицейските служители се бяха престарали!

Жарде лично постави зад пишещата машина, която току-що беше получил, един млад полицай, който пишеше сравнително бързо, и нареди да въведат Дидие Корес.

Надзирателят приличаше на идеалния, но доста смътен портрет, който бяха направили на възможния престъпник както госпожа Мание, така и Венсан Лардие: огромен, широкоплещест, със силни мускули. Силен по природа, с ръце като бухалки. Разпитът на тази личност, груба в началото, разочарова Жарде. Дали беше неоспоримо чист, или безкрайно хитър, той отговаряше едносрично с упорито чело, гледайки непрекъснато върховете на обувките си. Бил вече на работа при предишния собственик на Ла Гренуйер, нямал контакти със семейство Делакур, освен с шефа, разбира се, и беше съвсем очевидно неспособен да каже къде е бил сутринта, когато бе убит Бертран Абади, нито през нощта, когато Жулиен Комбре мина от този в онзи свят.

— Аз, знаете, от понеделник до неделя съм на работа, а работа в този момент имаме до гуша! Ставане в шест часа и след това закуска. Аз съм пръв на поста си да чакам работниците. Да разпределяш задачите не е толкова лесно, трябва да си навсякъде, за да бъде реколтата добра. Обяд на крак или почти на крак и после пак работа до осем-девет часа вечерта, понякога до по-късно. Аз, разбирате, излизания, кино може би през зимата и даже и тогава рядко. Когато

имам време, но това не се случва често, гледам телевизия. През зимата в неделя ходя на лов.

— Кажете ми за Жулиен Комбре.

— Жулиен Комбре? Кой е той?

Търпеливо Жарде му опресни паметта.

— А, да. Той работи за нас почти шест месеца. Мисля, че беше племенник на предишния надзирател на шефа в Алжир.

— Вашето мнение за него?

— Работник като всички, нито по-добър, нито по-лош. О, не се напъваше да работи, но не беше единствен.

— Кажете ми защо господин Делакур му уреди сметката. Не се ли разбираше добре с вас Жулиен Комбре?

Под гъстите вежди клепачите на мъжа се повдигнаха: за миг комисарят видя в погледа му друго, освен израза на наивна хитрост, нещо като укор, и това го изненада.

— Това ли ви каза шефът?

— Той ми каза, че сте имали търкания с Комбре.

— Ако ви го е казал, това е, защото сигурно е вярно. Във всеки случай не си спомням.

— Пак ли?

Този път погледът на Дидие Корес стана въпросителен.

— Според вас — продължи търпеливо комисарят — как господин Делакур е бил доведен дотам, че да се раздели с Жулиен Комбре?

Възцари се мълчание, прекъсвано само от лекото мъркане на електрическата пишеща машина, после от звъна на телефона. Жарде вдигна слушалката.

— Да — каза той. — А, добре. Сигурен ли сте? Благодаря ви.

Той погледна с други очи надзирателя. Баконие току-що му беше предал, че отпечатъкът, взет до трупа на Бертран Абади в долината Верпо, не съвпадаше, и то съвсем явно, с този от крака на Дидие Корес. Надзирателят имаше малки крака, несъответстващи с ръста му.

Човекът не беше отговорил на въпроса и Жарде зададе друг:

— Какви бяха отношенията на господин Делакур с Комбре?

— Не разбирам.

— Господин Делакур е познавал Жулиен десет години по-рано в Алжир...

— О, той не правеше разлика между него и другите сезонни работници. Което значи, че отношенията му с него и с другите бяха почти несъществуващи. Поздрав, няколко думи. Все пак спомням си: Комбре поиска два или три пъти от господин Делакур да го приеме.

— И господин Делакур прие ли го?

— Да, след работа.

— Разговорът продължи ли дълго?

— Не знам. Имах друга работа, за да подслушвам пред вратите! Един път между другото Комбре остана дълго при шефа и чух викове. Господин Делакур беше този, който беше повишил тона и това не беше в навиците му. О, това не продължи дълго. На по-следващия ден господин Делакур поиска от мен да уредя сметката на Жулиен Комбре.

— Разбрахте ли какво се е случило?

— Не. Не е рядкост да се уволняват работници, които не си вършат работата. Работната ръка не липсва.

— Кажете ми нещо за Ладкар Гариб.

— Той не ми е подчинен.

— Което ще рече?

Жарде долови внезапното колебание на мъжа, който каза много бързо:

— Той се занимава в къщата с всичко и с нищо, но не работи по земите, освен че поддържа градината за удоволствие. Саможиво момче, което не се сприятелява с никого.

— Има ли стая в имението?

— Една отделна къщичка за него в пристройките.

— Знаете ли защо се радва на това привилегировано отношение?

— Не. Господинът го доведе със себе си от Алжир след независимостта. Това е всичко, което знам. Беноат, готвачката, казва, че той е като вярно куче. Защото трябва да ви кажа, че той си готви сам. Никакво свинско месо, знаете, никакво вино... Но отива все пак в кухнята да потърси това, което му трябва.

Жарде помисли, че е забравил да призове готвачката и се изправи.

— Благодаря ви. Ще свършим дотук за днес. Ако обичате, подпишете показанията си.

Той се обърна към младия полицай, който точно поставяше нов лист хартия под валяка на пишещата машина.

— Въведете госпожа Делакур — каза той.

Дидие Корес несъмнено не беше виновникът, когото търсеше, той не му помогна въобще да напредне в разследването си, освен че му позволи да установи, че господин Делакур беше излъгал, когато твърдеше, че е нямал никакъв контакт с Жулиен Комбре. „Очната ставка ще е интересна, помисли си той. Ако въобще има очна ставка, но още не се е стигнало дотам.“

Висока хубава жена, все още стройна, облечена просто в бял костюм, но с малко надменни обноски, със средно дълги светлокестеняви коси, старателно разрошени несъмнено от най-добрия фризьор в града, госпожа Делакур имаше дълги, много добре гледани ръце и неясния поглед на късогледите. „Тя би трябвало да носи очила, за да избегне гъшата походка“, си каза Жарде, за да се развесели.

— Госпожа — каза той, — бих искал да поговорим за Клара Мерсие.

— За Клара Мерсие?

— Да. За младото момиче, което е прекарало ваканцията във вашето имение в Алжир преди десетина години.

Тя се поколеба, като че се мъчеше да си спомни.

— Не сме я виждали също от десет години, това е всичко, което мога да ви кажа. И нямам вести от нея.

— И все пак вие сте тази, която сте я върнали във Франция след ваканцията, приключила по-рано, ако сведенията ми са точни?

— Да, аз.

— И я върнахте на семейството и?

— Клара нямаше семейство. Тя беше на пансион в един приют за сираци във Фонтенбло, за който се грижеше сестра ми. Сестра ми я пое при пристигането ни във Франция и след това тя се зае с нея.

— Позволете ми, госпожо, да бъда изненадан от... да кажем, вашето видимо безразличие към нея. Едно младо момиче, почти на същите години като племенницата ви, което прекарва няколко седмици във вашето алжирско имение, вие я връщате и после...

Тя се изправи и на комисаря му се стори, че очите ѝ потъмняха и гласът стана по-сух:

— След това, господин комисар, имаше атентати, убийства, все по-разрушителна война, пълна несигурност, напускането на нашето имение и настаняването ни във Франция. Избягахме възможно най-бързо. Който не е преживял това, не може да има точна представа.

Той долови една пукнатина във високомерието на тази жена, прекрасно владееща нервите си, която — и това го поразиха — играеше пред него театър, както мъжът ѝ няколко дни по-рано, но в друг регистър. Той беше благородният баща тип от пиеса в Одеон от 1920 г., тя — простодушната застаряваща съпруга, която щеше да играе ролята на Агнес до шестдесетте си години. Той изпита бясно желание да сваля пред нея най-силната си карта, за да я обърка окончателно, но се овладя: запазваше заключителната сцена за цялата група в пълен състав с риск да я забави няколко часа.

— Несъмнено, госпожо, несъмнено. Предполагам, че сведенията, които бих желал да получа за Клара Мерсие, госпожа сестра ви ще бъде в състояние да ми ги даде?

— Не знам, господин комисар. От години вече тя не се занимава с този приют за сираци, който между другото е затворен. В момента е във Великобритания и вчера ни съобщи, че смята да удължи почивката си с една седмица.

— Вие твърдите, че не знаете нищо за Клара Мерсие и все пак знаете, че приютът, в който е била, е затворен?

„Каква комедиантка“, помисли той възхитен, когато тя му отговори с точно колкото трябваше иронична усмивка.

— Сестра ми сега се занимава с търговия на антикварни вещи. Един ден тя ми каза, че приютът за сираци „Сент Женевиев“ бил затворил вратите си. Това е всичко.

— И в този момент вие не помислихте да я попитате какво се е случило с Клара Мерсие?

— Не. Не повече, отколкото се запитвам за какво се използват сумите, които внасям всяка година за някои благотворителни дела!

— Защото да приемете Клара Мерсие в имението ви в Алжир е било благотворително дело?

— Горе-долу, да.

Някаква глуха ярост обхващаше Жарде, но той направи усилие, за да запази пълна власт над себе си и успя.

— Благодаря ви. Последен въпрос: какви бяха връзките между вашата племенница Анжелин и Ладкар Гариб?

Само леко сгърчените ръце доказваха, че въпросът я смуги.

— Той й беше предан като вярно куче. Роден е в имението и той беше този, който откри тялото на племенницата ми след тази глупава злополука, която й струваше живота. Той ни умоляваше да го отведем с нас, когато напускахме Алжир. Това повдигна някои проблеми с администрацията, но мъжът ми успя да преодолее всички трудности.

— И оттогава?

— Оттогава той е човек за всичко в къщата. Мисля, че доста ни обича.

Жарде отбеляза, че тя не прибави: „И ние също го обичаме“, стана, препрочете показанията, които му подаде младият полицай, и ги подаде на госпожа Делакур за подпис.

Тя направи едно рязко движение, отвори уста, но не каза нищо. „Вярно е, че би трябвало да носи очила!“ помисли Жарде, когато я видя как се навежда над листа. Тя се подписа с една висока заврънкулка, която искаше да мине за елегантна.

Господарят на Ла Гренуйер, въведен малко по-късно, отказа отначало да седне и прекъсна комисаря, все пак с по-малка непринуденост, отколкото при предишната им среща.

— Господин комисар, най-живо протестирам. От няколко дни моето семейство и аз понасяме от ваша страна и от страна на вашата служба истинско преследване. По всяко време вие нахлувате в къщата ми, подлагате майка ми, която е много възрастна, на разпити — не възразявайте, да, на разпити, твърде неприятни, задължавате я да чака тук, в особено неудобни места, вашето благоволение и всичко това по причини, които не са ми ясни. Всеки гражданин има право да уважава свободата му и ако трябва, ще ви припомним това по съдебен път!

— Ако обичате, седнете! — каза Жарде, с един тон по-ниско, отколкото обикновено употребяваше. — И отговорете на въпросите ми. Колкото по-скоро отговорите, толкова по-рано ще можете да напуснете този кабинет, където служещите упражняват професията си по осем часа на ден без да се оплакват от липсата на климатична инсталация!

С крива усмивка, опъваща тънките му устни, господин Делакур седна. В лекия си костюм от светлосин плат на тънки бели райета, с тъмносиня памучна връзка и подходяща към нея кърпичка мъжът

продължаваше да изглежда добре, но елегантността му, която той смяташе за естествена, изглеждаше малко прекалена: изглеждаше нахонтен до леко облечените полицаи с отворени ризи с навити ръкави.

— Ние призовахме Ладкар Гариб, но ми казаха, че той не е тук — каза Жарде.

— Вашата призовка не стигна до него, защото замина за две седмици при семейството си в Алжир.

— Семейството си?

— Да. Той има братя в Тизи-Узу.

— И кога ще се върне?

— Ако не го е изпуснал, параходът му трябваше да пристигне тази сутрин в Марсилия.

— Каква е точно работата му у вас?

— Познавах Ладкар още от дете, баща му работеше в имението. Не бих казал, че е бил приятел на племенницата ми, защото приятелството беше нещо трудно между момиче като Анжелин и едно малко необразовано момче, още повече арабче, но беше нещо друго, което не бих могъл точно да определя. Един приятел в игрите, даже след като те въобще не играеха заедно, една жертва, ако махнете от това определение обидното значение. Едно присъствие, една пълна преданост, която моята племенница с труден характер оценяваше. След като тя изчезна, той беше онзи, който я търсеше без почивка и който накрая откри разкъсаното й тяло в дола зад имението.

— Как стана тази злополука?

— Карате ме да си припомням много мъчителни събития, господин комисар. Племенницата ми празнуваше рождения си ден и следобеда беше много весела. Казаха ми, че Анжелин е отишла да се разхожда сама, както правеше понякога, защото по природа беше много необщителна. Започнахме да се безпокоим едва вечерта, когато не се беше прибрала за вечеря. Изпратих част от прислужниците да я търсят. Напразно. Едва на по-другия ден Ладкар я откри разкъсана в дола. Мъката на това момченце беше така голяма, както и нашата. Той се чувствуваше виновен, че не я е последвал, даже отдалеч. Той се привърза още повече към нас и именно заради това го взехме със себе си във Франция. Такова предано момче като него не познавам.

— Какво точно работи у вас?

— Ако думата не изглеждаше обидна, бих казал, че той е момчето за всичко в Ла Гренуйер. Занимава се с цветята в градината; с водата в басейна, откарва жена ми, когато трябва да прави покупки, в Тулон или Хиерес, откарва мен на летището, защото поради професионалните си задължения пътувам често, помага на готвачката, когато даваме прием. Имам пълно доверие в него.

— Опишете ми го.

Господин Делакур с нищо не показва учудването си.

— Висок, силен, огромен, свирепо кабилско лице, между другото много красиво.

— Донякъде като вашия надзирател ли?

— Малко по-висок, малко по-широк в раменете, но заедно с това и строен!

Телефонът извънтя и Жарде вдигна слушалката. Лицето му не изразяваше нищо и само по почти недоловимото потрепване в гласа му един познаващ го слушател би могъл да долови, че току-що се беше случило изключително важно събитие.

— Добре, идвам. Господин Делакур, моля да ме извините, ще се върна след малко.

В кабинета си Баконие го чакаше с два листа, написани с неумел почерк.

— Ето страниците, които липсваха от тетрадката на Жулиен Комбре — каза той.

— Къде ги намерихте?

— В един от приключенските романи в чантата му, добре сгънати, единственото място, където не бях търсил. И при това здравата я прерових тази чанта!

— И какво?

— Тези две страници обясняват какво се е случило в деня, когато Анжелин е празнувала рождения си ден. Четете.

Жарде прочете. Баконие, който напрегнато го наблюдаваше, видя, че ръката му трепери. Комисарят остави листата на бюрото на Баконие.

— Ладкар Гариб трябва да е пристигнал тази сутрин в Марсилия. Трябва на всяка цена да го задържим, преди да пристигне в Ла Гренуйер.

— Какво ще правим с племето Делакур?

— Трябва да продължим разпитите като че нищо не се е случило. В никакъв случай да не събудим подозрението им. Разпитайте старата жена, за да не смята, че сме я призовали напразно. Говорете ѝ за Ладкар, за работата му в Ла Гренуйер. Печелете време. Това е най-важното. Аз тичам при съдията!

Съдията Фонтено Даде зелена улица на Жарде и след по-малко от час една дискретна полицейска група беше на място в околностите на Ла Гренуйер.

— Най-вече не привличайте вниманието върху себе си — каза Баконие на хората си. — Нека вашето присъствие да изглежда като обикновен контрол.

Ладкар Гариб нямаше кола, следователно можеше да пристигне в Хиерес само с влака от 19,15 часа или с автобуса, идващ от Тулон. Неприятното, най-малкото за полицаия, натоварен да го залови, беше, че по линията Тулон-Хиерес през Кро имаше рейс на всеки четиридесет минути и че никой не знаеше къде Ладкар щеше да слезе, защото всички спирки бяха еднакво отдалечени от Ла Гренуйер.

В кабинета си, с поглед, прикован върху телефона, Жарде нервничеше... Не можеше да не се случи нещо, но какво? Когато Баконие продължи разпитите, господин Делакур сигурно беше подозрял, че нещо се е случило, а той беше твърде интелигентен, за да не усети, че вятърът сменя посоката си. Очевидно срещу него Жарде имаше ценни козове, но какви? Или омаловажаваше информацията, получена от инспектора, и щеше да седи спокойно, или като реалист, какъвто беше, щеше да оцени стойността им и тогава най-лошото щеше да се случи. Най-лошото. По-късно Жарде щеше да си спомни, че от момента, в който прочете двете откъснати страници от тетрадката на Жулиен Комбре, знаеше, че трябва да очаква именно най-лошото. И се подготвяше за това с изопнати нерви, но много спокоен.

В 19,17 часа му беше предадено съобщението на пътната полиция.

„Един шофьор току-що блъсна един арабин по пътя за Кро. Състоянието на ранения е много тежко. Предупредихме болницата.“

— Идвам — изкрещя Жарде. — Предполагам, че Баконие е на мястото?

Рисувайки да катастрофира на всеки кръстопът, той пристигна на местопроизшествието няколко минути по-късно. Линейката беше вече

там.

— Отдръпнете се. Разпръснете се — извика той по адрес на любопитните, които се трупаша.

Веднага разбра, че Ладкар беше този, който беше проснат от страни на пътя, картоненият му вехт куфар разтворен, недалеч от него. От слепоочието му се стичаше тънка струйка кръв и устните му изпускаха от време на време стенания като въздишки или хълцания на дете. Застиналото лице с тъмна кожа, с изпъкнали скули, със затворени очи почиваше върху един сноп трева. Хората от линейката разгънаха носилката до ранения, на когото един санитар даваше първа помощ. И Жарде даде заповеди на Баконие, който пристигаше задъхан.

— Никаква следа от шофьора, нито от колата, разбира се? Проверете дали всички обитатели на Ла Гренуйер са се прибрали и ако трябва, проверете калниците на всички коли в имението!

— Вие мислите, че...

— Нищо не мисля! Аз проверявам. Отивам в болницата на Хиерес, за да изслушам ранения, щом бъде в състояние да говори, ако въобще някога бъде!

Откаран веднага в отделението за реанимация, Ладкар бе опериран в следващия час. Жарде чакаше хирурга на изхода на операционния блок.

— Вашата диагноза?

— Аз съм песимист. Обектът е солиден, вярно, но освен фрактурата на пищялната кост и на ханша мозъчното състояние е такова, че не мога да се произнеса.

— В състояние ли е да отговаря на въпросите ми?

— В никакъв случай, поне за момента.

— Докторе, разберете ме добре, изключително важно е да мога да го разпитам. Убийства станаха в Хиерес и несъмнено и другаде и аз съм уверен, че раненият може да ми даде ключ за най-малко две от тях. Даже ако не ме упълномощите да говоря с него, ще разрешите ли да го видя?

— Само за малко. Идвам с вас. Но не разбирам...

Огромна превръзка обвиваше черепа на Ладкар, чието мургаво лице изпъкваше още повече на белотата на чаршафа. Ладкар приличаше на воин-мавър от детските му приказки. Но воинът-мавър лежеше почти неподвижен, само чаршафът, който се надигаше и

спадаше, лекото шумно дишане, което излиташе от устните му, доказваха, че още е жив. В приказката воинът-мавър накрая спечелваше победата. Не изглеждаше, че с този ще бъде същото. Хирургът направи знак и Жарде го последва в кабинета му.

— Бих искал да ви помогна, комисаре, но не виждам какво мога да направя.

— Най-важното е да бъда тук, когато отново дойде в съзнание. В момента се състезавам с времето, нещо, което не можете да си представите. Заложен е цял един механизъм и той ще задействува, ако раненият проговори и каже каквото знае. Ако раненият не каже нищо, ще бъда може би принуден да започна от нула или почти от нула.

— Е, добре, комисаре, не виждам друго решение, освен да ви предоставя кабинета си и да дам заповед на интерниста от екипа да ви предупреди, ако раненият е в състояние да говори. Настанявайте се.

— Мога ли да телефонирам?

Жарде се обади в полицейския участък, където, разбира се, не можаха да му дадат никакви сведения за това какво става в Ла Гренуйер. Научи само, че Баконие е поискал спешната намеса на съдебната лаборатория.

— Аз съм в болницата в кабинета на доктор Галибер. Ако се наложи да се свържете с мен...

Жарде седна на един тесен диван покрай стената, срещу бюрото. Странно, той не мислеше, не реагираше, беше като в шоково състояние. Сложи още една възглавница зад гърба си, протегна крака. След малко телефонът иззвъня и той с известна трудност излезе от вцепенението, което го обхващаше. Тъй като звъненето настойчиво продължаваше, той реши да вдигне слушалката. Един безличен женски глас каза:

— Комисарят Жарде? Почакайте един момент.

Трябваше му няколко секунди, за да разпознае приглушения глас на Баконие.

— Баконие — промълви той, съвземайки се. — Откъде се обаждате?

— От едно кафене. Всичко е спокойно. Един свидетел е видял черния ситроен на Делакур по пътя за Кро няколко минути преди злополуката. Пътувал е по посока на Кро. Ясно е разпознал Делакур зад волана.

— Той прибрал ли се е?

— Не, и това е, което ме безпокои. Защото преди малко забелязахме, че имението има два други изхода.

— Добре, той не може да отиде далеч. Още повече че това не би му приличало. Гордостта на този човек е безмерна. Ако падне, ще падне с блясък.

Жарде постави инспектора в течение на здравословното състояние на Ладкар.

— Тъпчем на място — каза той. — А времето лети. Легалният час за извършване на обиск е минал и трябва да чакаме до утре сутринта да действуваме. За една нощ могат да се унищожат доста улики...

Замислен, Жарде сложи слушалката. Толкова близо до целта, щеше ли този път да загуби, защото правилникът беше против него?

Той заспа, помисли, че се събужда от плътен кошмар, когато една ръка го разтърси:

— Комисаре, раненият се събужда. Но е в състояние на крайна отпадналост. Давам ви само няколко минути.

Никога Жарде не можеше да забрави погледа, с който го погледна Ладкар, поглед на ужасено дете. Много черни очи, дълбоко разположени в орбитите, изпъкнала челюст, една вена, която издуваше челото под превръзката, лицето оживяваше. Жарде усети капчица пот над устната си, никога не се беше чувствувал толкова зле. Трябваше да се наведе, за да чуе отчетливо това, което казваше раненият:

— Защо господин Делакур искаше да ме прегази? Защо господин Делакур...

Хванат натясно, Жарде можеше само глупаво да измънка:

— Но не, това беше злополука...

— Не! Когато ме видя край пътя, той се засили срещу мен. Къде е Анжелин? Какво е направила, докато не бях тук? Пак ли е избягала?

— Избягала?

— Да. На два пъти тя избяга. А трябва никой да не я види никога. Защо е избягала Анжелин?

Обзет от чувство за служебен дълг Жарде каза, повишавайки глас:

— Къде е сега Анжелин?

— В къщичката зад плета от кипариси. Но тя пак ще избяга, ако не съм там да я пазя... Анжелин, боли ме...

Той затвори очи, лицето му се сгърчи, после се отпусна и комисарят се уплаши. Повика интерниста.

— Пулсът е много слаб — каза той. — Раненият е загубил много кръв. Трябва да го оставите сега. Елате!

Жарде се поколеба. Той искаше да каже нещо. После се подчини и последва интерниста.

— Можете да се приберете, комисаре. Не мисля, че раненият ще бъде в състояние отново да ви говори, преди да мине много време. Ако въобще някога бъде в състояние.

Жарде се върна в участъка, където го чакаше Баконие. Още под удара, той имаше чувството, че върви като сомнамбул, с празна глава. Въпреки това нареди, и то с точния тон на заповед:

— Обиск утре сутринта в легалния час. Оставихте ли достатъчен брой полицаи на място?

— Да. Колата има за задача да патрулира цялата нощ по пътя за Кро и съседните пътища. Но не доловихме никакъв признак на паника в Ла Гренуйер. Лампата свети дълго в кабинета, където господин Делакур ни прие. Не забелязах също така подозрителни влизания и излизания.

Жарде му каза онова, което Ладкар му беше открил, и прекъсна възклицанията на инспектора:

— Ах, ако можех още отсега да обградя тази къща зад плета от кипариси!

— Арабинът е бълнувал, това е очевидно!

— Не съм толкова сигурен.

Още в шест часа полицаите, които бяха останали дотогава затворени в колата, се разгънаха от всички страни на имението и кучетата вълча порода се хвърлиха към оградата, но един глас ги усмири. Те веднага се успокоиха и се върнаха в къщичките си, докато на прага на Ла Гренуйер се появи господин Делакур.

— Господа — каза той на Жарде и Баконие, — аз ви очаквах.

Той се приближи бавно, отвори портала. Въпреки ранния час беше свежо избръснат, несъмнено за последен път играеше ролята на фермера-джентълмен, когото злата съдба няма да успее да повали:

панталон от светъл плат, червеникаво кожено яке върху риза от бежова коприна, тютюнево копринено шалче, небрежно завързано около врата.

„Блясъкът е малко прекален!“ — имаше желание да извика възмутен Баконие.

Без да искат впечатлени, двамата полицаи последваха мъжа, който ги заведе в кабинета си с прозорци, широко отворени към градината, където цъфтяха яркочервените цветове на хибискуса. В едно кресло, с кърпичка в ръка, която нервно притискаше, бършейки между другото сухите си клепачи, госпожа Делакур погледна Баконие и Жарде, които и се поклониха. Странното беше, че в нейния поглед гореше омраза.

Делакур остана прав до камината; още веднъж той изненада Жарде:

— Господа — каза той, — ако бихте могли, доколкото е възможно, да оставите майка ми извън следствието, ще ви бъда признателен. Тя няма нищо общо с делото, което вие разследвате, както и готвачката и надзирателят.

Комисарят вдигна глава, без да отговори. Тази игра на голям феодал, тази фалшива щедрост го дразнеха. За да прекъсне нереалността, театралността на сцената, той каза:

— Напуснах болницата в Хиерес късно през нощта. Ладкар Гариб не беше умрял и говори с мен.

Никаква реакция от страна на Делакур, който просто каза:

— Комисаре, надявам се, че не блъфирате?

— Повтарям ви, че Ладкар Гариб беше жив в три часа сутринта.

Приглушени викове долитаха от съседната гора и Делакур погледна към стъклената врата. Жарде предвари въпроса му:

— Моите хора търсят една малка къщичка, оградена с плет от кипариси...

— Вие сте много силен, комисаре, много силен. Направих по отношение на вас само една грешка, но важна: подцених ви. Както подцених Ладкар. Недоразуменията водят понякога до трагедии, когато не се изяснят незабавно. Днес, когато е много късно, си давам сметка, че бягството напред е най-лошото бягство.

— Господин Делакур, от няколкодневното следствие научих, че вашата племенница Анжелин не е погребана в гробищата на Кро, че Клара Мерсие никога не се е връщала официално във Франция и че е

изчезнала не по-малко официално в Алжир, накрая, че поради тази неправдоподобна бъркотия двама мъже умряха в Хиерес, Бертран Абади и Жулиен Комбре. Вашият приятел съдията Фонтено след малко ще ви обвини в опит за предумишлено убийство, за съучастничество в убийство и други престъпления, несъмнено по-маловажни. Искате ли да ви разпитвам, да излагам доказателствата си, да си играем на котка и мишка, или пък за да спечелим време, предпочитате да ми кажете какво се е случило във вашето имение в Алжир през онзи августовски ден на 1956 година?

Господин Делакур прекара ръка по челото си. Той беше едва преbledнял и ръката, която постави на облегалката на стола, не трепереше.

— Този ден племенницата ми Анжелин блъсна в дола Клара Мерсие, малкото сираче, което сестра ми беше довела от Франция. Красивата, веселата, забавната Клара. Ако този ден бях склонил да кажа просто истината, нищо не би се случило или почти нищо освен едно: Анжелин щеше да бъде днес в лудницата или ако предпочитате, в психиатричната клиника. Защото племенницата ми направи това в състояние на умопомрачение. От нервна депресия към нервна депресия тя стигна до непоносимо изтощение, което я правеше отвратителна за всички. Тя мразеше малката францужойка, защото последната предпочиташе компанията на младия Жулиен Комбре пред нейната. Беше вечерта на нейния рожден ден. Между нея и Клара избухна буйна разправа, на която Ладкар бил свидетел. Анжелин вече не се владее. Тя блъсна Клара, скалата беше висока и нещастницата се разби върху камъните. Ладкар, който засвидетелствуваше още от дете нещо като култ към племенницата ми, веднага ме предупреди и същата вечер жена ми напусна Алжир със самолет заедно с Анжелин.

— Но проверките на летището?

— Въпреки събитията едно малко момиче на петнадесет години, особено когато е придружено, не е никога истински проверявано. Племенницата ми имаше билета и личната карта на Клара. Те си приличаха малко. Нямаше никаква трудност. Ладкар, който следваше сяпало нарежданията ми, почака два дни, преди официално да открие тялото в дола. Разпознах категорично Анжелин. Никой не се усъмни в

показанията на могъщия Пиер Ален Делакур и ние погребяхме Клара Мерсие под името Анжелин Дансел.

— Без да знаете, че Жулиен Комбре беше открил истинската самоличност на мъртвата. Той открил върху трупа кръщелния ѝ медалион и личната ѝ ученическа карта. Че не е казал нищо тогава, остава за мен загадка, защото той нищо не е казал даже на чичо си, който беше разпитан от полицията в Монтелимар преди няколко дни. Но е записал всичко в една тетрадка, която е в моите ръце. Просто той е изчакал десет години, за да ви шантажира. Нали така? И това е причината да бъде убит?

— Да.

— Какво направихте след това с Анжелин?

— Жена ми пътуваше с нея из Франция и щом станахме собственици на Ла Гренуйер, я скрихме там. Имението е огромно, то предлага неподозирани възможности. Къщичката е относително усамотена, с високи плетове от кипариси и никой не работи в тази част. Зная, комисаре, вие сигурно си мислите, че в тази афера на луди най-лудият съм пак аз. Вие не познавате опиянението от властта, много по-голямо от това на богатството. Аз бях Пиер Ален Делакур — един от най-известните собственици на земя в Алжир: на времето политическата кариера ме привличаше. Всичко ми се усмихваше и аз се виждах вече депутат, може би и министър. Това детско престъпление разрушаваше всичките ми надежди. Бе скандал, скандал, от който човек не се съвзема. След това нямаше да бъде вече нищо. Загубих хладнокръвие и възприех най-лошото решение.

— И вие не помислихте за живота, който щеше да води племенницата ви отсега нататък?

— Да живееш в едно усамотено диво поле или в лудницата... Защото след това престъпление, повтарям ви, щяха да я затворят до живот зад решетките, психиатрията на времето не беше това, което е днес. Точно тук Ладкар се оказа незаменим. Анжелин беше всичко за него. Тя не би могла да има по-предан пазач, по-пламенен и по-ефикасен. Той знаеше какво рискува тя. Негов идол, през целия ден под негова охрана и негова закрила. Отчитам днес какъв ад сигурно е бил животът за него. И какъв рай в същото време.

— Но как обяснихте в приюта за сираци във Фонтенбло изчезването на Клара Мерсие? Имам резултатите от заповедта за

издирване, издадена от мен преди няколко дни и заключението ме кара да се замисля: Клара Мерсие е изчезнала в Алжир през 1957 година. Тоест, една година след смъртта си!

— Сестра ми активно се занимаваше с приюта „Сент Женевиер“. Тя беше направила постъпки, за да може Клара, която тя много обичаше, да ѝ бъде поверена, и то завинаги. Тя смяташе да я задържи при себе си след пребиваването ѝ в Алжир. Нямаше съществени пречки за осиновяването ѝ освен много дългите срокове. Престъплението на Анжелин я възмути, но тя се примири. След една година обяви изчезването на Клара. Дотогава се знаеше, че Клара живее в Алжир с нея. Приютът „Сент Женевиер“ беше частно учреждение, сестра ми благодетелка, директорките нямаха основание да се безпокоят.

— Защо не представихте смъртта на Клара като злополука? Тогава нищо нямаше да се случи.

— Повтарям, че бях обезумял. Щеше да има следствие и аз се страхувах от всичко, че Ладкар ще се огъне пред полицаите.

— И въпреки всичко една година по-късно...

— Нещата се промениха. В областта, където живеехме в Алжир, всичко през 1956 година беше спокойно. Една година по-късно беше различно: убийства, атентати, отвличания, запалени ферми. Изчезването на Клара ставаше допустимо. Следствието много бързо беше прекратено. Още един път моите свидетелски показания бяха решаващи. Местната полиция не поставяше под съмнение това, което казвах.

— И оттогава минаха десет години...

— Всичко можеше да продължи така, в този кадифен кошмар, ако Ладкар не беше проявил небрежност. Бдителността му се притъпяваше. Една вечер Анжелин му открадна ключа и избягала в полето на Кро. Именно там инженерът от Г. С. У. я е открил върху въртележката с дървени кончета. Позволете ми да направя една скоба: Анжелин има дълги периоди на нормално съзнание, когато постъпва много логично. Ладкар излязъл малко да се разходи и когато се върнал в къщата, тя била изчезнала. Последствията са ви известни. Ладкар си загубил ума, когато разбрал, че този инженер търси Анжелин и иска да я види отново. Нещо като болезнена ревност, но в същото време и страх. Когато този нещастен инженер дошъл да почука на вратата на

майка ми, Ладкар чул това, което си казали: майка ми обяснявала на инженера къде точно в гробищата се намира нашата гробница... Майка ми никога нищо не узна или не поиска да узнае. Накратко, Ладкар издебнал инженера на гробищата и го убил, после с голямата си наивност пренесъл тялото на мястото, където работи, мислейки, че ще обърка следите!

— Но шлифера?

— Нещо като предизвикателство към самия себе си. Това беше шлиферът на врага, с когото трябвало да се подиграе и да заинтригува. Тогава той сложил шлифера долу до гроба. Инженерът се навел, за да го вземе, и... Ако инженерът не беше отишъл на гробищата, Ладкар щеше да направи така, че да му го предаде по един или друг начин със сложена вътре бележка, определяща среща. И на тази именно среща щеше да чака Абади и да го убие.

— А Жулиен Комбре?

— Ладкар знаеше, че ме шантажира. Когато Жулиен откри племенницата ми на въртележката, той веднага дойде да ме предупреди. Това беше щастлив случай и той се възползува, за да иска още пари. Когато веднъж се поддадеш на шантаж, клопките нямат край. Ладкар го чу, когато излизаше от кабинета ми, и...

— Но защо след това е отишъл да пребърква стаята на Абади и фургона на Комбре?

— За да унищожи всички улики, които могат да доведат полицията по следите.

— Каква е степента на обучение на Ладкар?

— Вие мислите, че аз съм този, който задействуваше ръката му? Комисаре, лъжете се, не съм аз този, който в сянка е дърпал конците. Ладкар се оформил съвсем сам и е интелигентен повече от средно ниво.

— И при все това именно това блестящо, интелигентно момче, този приятел от десет години, се опитахте да премахнете вчера вечерта.

— Аз също изпитах моментна лудост. Същия страх като преди десет години: империята Делакур отново беше заплашена. Освен това този път скандалът щеше да бъде още по-страшен. Не се поколебах. Каша и половина. Не съжалявам за нищо.

— И при това, както вече ви казах, съдията Фонтено след малко ще ви обвини. И цялата империя Делакур, както вие казвате, ще рухне, повличайки жена ви и сестра ви.

Полицайте не закъсняха да намерят малката къщичка, заобиколена с буйни розови храсти, с вътрешен двор, на практика невидим от пътя, където Ладкар пазеше с упоритата бдителност на вярно куче една Анжелин, която беше целият му живот. Вратата беше отворена и странна тишина беше легнала върху елегантния интериор с тапицерии и пердета в пастелни тонове, със скъпи картини и мебели. Седнало в едно кресло, младо момиче с бледо лице неподвижно гледаше тези толкова странно облечени мъже да идват към нея.

— Къде е Ладкар? — попита тя.

— Елате с нас, ще го намерим.

Съдията Фонтено обвини Пиер Ален Делакур рано следобед и даде известно време на господаря на Ла Гренуйер да отиде да вземе дрехите и тоалетните си принадлежности от стаята. Като не го видя да се връща, той твърде късно се разтревожи, тогава, когато започнаха да долитат виковете отвън: раздухван от силния мистрал, огънят беше обхванал целия първи етаж. Усилията на три отряда пожарникари не успяха да предотвратят бедствието: само попречиха на огъня да се разгъне и да опустоши цялата долина. На третия ден в още димящите развалини бяха открити трите трупа, които никой не успя да идентифицира. Почти по същото време Ладкар Гариб умираше в болницата в Хиерес, а в една стая на специализирания център по психиатрия едно мило младо момиче доверяваше на санитаря, че скоро ще избяга, за да отиде да се върти на една въртележка с дървени кончета. При тази въртележка един красив младеж я очаквал.

Издание:

Морис Перисе. Опасно е да се закъснява

Френска. Първо издание

ИК „Прозорец“, София, 1992

Художник: Даниел Динев

Технически редактор: Михаил Чанков

Коректор: Валери Калонкин

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.